

Företagsekonomiska institutionen

Magisteruppsats

Januari 2007

BOKFÖRINGSBROTT-

Anledningar och åtgärder utifrån kontrollväsendets perspektiv

Handledare

Gunnar Wahlström

Författare

Caesar Viveca

Söderstierna Caroline

Åkesson Malin

Sammanfattning:

Uppsatsens titel	Bokföringsbrott – <i>Vilka är de huvudsakliga anledningarna ur kontrollväsendets perspektiv till varför människan utför bokföringsbrott samt vilka åtgärder finns att vidta?</i>
Seminariedatum	2007-01-17
Ämne/Kurs	Magisteruppsats i redovisning, FEK 591, 10 p.
Författare	Caesar Viveca, Söderstierna Caroline och Åkesson Malin.
Handledare	Wahlström Gunnar.
Fem nyckelord	Bokföringsbrott, moral, föreningar, rättvisa och brottsförebyggande åtgärder.
Syfte	Syftet med vår uppsats är att göra en probleminventering av bokföringsbrott. Vi kommer att kartlägga de huvudsakliga anledningarna utifrån kontrollväsendets perspektiv till varför människan begår bokföringsbrott för att kunna ge förslag på möjliga åtgärder.
Teoretiska Perspektiv	Eftersom det inte finns mycket teori inom ämnet har det varit svårt att sätta den teoretiska referensramen. Dock har vi tagit med den information vi tyckt varit relevant för ämnet där vi använder oss av institutionell teori och rättviseteori.
Metod	Vi har valt att använda oss av en induktiv metod där vi utgår ifrån empirin för att finna våra slutsatser. Grundad Teori har vi tillämpat samt kvalitativa intervjuer.
Empiri	Vi har i vår uppsats valt att utgå ifrån empirin eftersom det finns mycket få tidigare studier att tillgå inom ämnet. Som komplement till den empiriska studien har vi även utvidgat uppsatsen med en offentlig debatt för att få uppslag till intervjufrågor.
Slutsatser	Vi har kommit fram till att de flesta brott som begås uppstår genom människans okunnighet om bokföring samt på grund av begränsade ekonomiska resurser. Framst gäller det småföretagare som ingår i ett komplext system med relativt komplicerade regelverk och höga krav. Dessutom har den nya lagen om försenad årsredovisning som brott bidragit till en stor ökning av anmälningar de senaste två åren. Eftersom många ringa brott inte lagförs, ligger girigheten på nästa plats bland orsakerna till varför människan begår bokföringsbrott.

Abstract:

Title	<i>Accounting crimes – What are the main reasons on the basis of the perspective of supervision to why humans perform accounting crimes. What measures could be done?</i>
Seminar Date	2007-01-17
Course	Master Thesis in accounting, FEK 591, 10 Swedish credits (15 ETCS)
Authors	Caesar Viveca, Söderstierna Caroline och Åkesson Malin.
Advisor	Wahlström Gunnar.
Five key words	Accounting crimes, moral, associations, justice and preventive measures.
Purpose	The purpose of our thesis is to make an inventory of accounting crimes. We are going to make a survey to be able to find the main reasons of why the humans commit accounting crimes viewed from a supervised perspective. We also want to give proposal to preventive measures.
Theoretical perspective	Since there is a shortage of previous theories in this subject; it was hard to set up the theoretic frame of reference. Afterall, we have found relevant theories which gradually have been connected to the subject. For the studie institutional theory has been used.
Methodology	We have chosen to work with an inductive perspective since we have based our studie on qualitative interviews. The studie ends up with our conclusions which are based on both the theoretical as well as the empirical part of the studie. Finally by this studie Grounded Theory has been applied.
Empirical foundations	Due to the shortage of previous studies in this area our interviews have been the origin base of our investigation. As a complement to the empirical survey we have also expanded the thesis with a public debate to get ideas to our interviews.
Conclusions	Finaly we have summarized our conclusions about the main reasons to why humans commit accounting crimes. The most common reason due to our studie seems to be human ignorance and a result of limited economic resources. It mainly concerns small companies that are a victim of a complex system. Besides this, the new law of too late handed annual report has led to huge increase in announcements. Since the most of these crimes never lead to penalty, the human greed comes on the second place of the main reasons to why humans commit accounting crimes.

Förord:

Uppsatsen har utförts på Ekonomihögskolan vid Lunds Universitet. Först vill vi rikta ett stort tack till alla som varit delaktiga i vårt arbete. Samtliga har varit till stor hjälp genom att ställa upp på personliga intervjuer. Tack för den tid ni lagt ner och det vänliga bemötande vi fått. Vidare vill vi tacka vår handledare för de idéer och uppslag han gett oss för att göra vårt arbete mer intressant.

Lund den 17 januari 2007

Handledare:

.....
Wahlström Gunnar

Författare:

.....
Caesar Viveca

.....
Söderstierna Caroline

.....
Åkesson Malin

Innehållsförteckning:

- 1. INLEDNING -	8
1.1 BAKGRUND	8
1.2 PROBLEMFÖRMULERING	9
1.3 SYFTE	10
1.4 FORSKNINGSPRÅG	11
- 2. LITTERATURGENOMGÅNG -	12
2.1 EN HISTORISK TILLBAKABLICK	12
2.1.1 <i>Finansiella kriser på 1920-30 talet</i>	13
2.1.2 <i>Internationella påtryckningar</i>	15
2.1.3 <i>Redovisningens roll i samhället</i>	16
2.2 REDOVISNINGENS REGLERINGSPROCESS I SAMHÄLLET	17
2.2.1 <i>Marknaden, staten och samhället – en modell</i>	17
2.2.2 <i>Föreningars betydelse – en utveckling av modellen</i>	18
2.2.3 <i>Kritik mot och komplement till Streeck och Schmitters modell</i>	20
2.3 RÄTTVISETEORIER	21
2.3.1 <i>Rawls rättviseteori</i>	21
2.3.2 <i>Effektivitets- och differensprincipen</i>	23
2.3.3 <i>Utvecklat resonemang av Rawls matris</i>	23
2.3.4 <i>Olika uppfattningar om rättvisa</i>	24
2.4 SYSTEMETS KOMPLEXITET	25
2.5 BOKFÖRINGSLAGEN	26
2.6 BOKFÖRINGSBROTT	26
2.6.1 <i>Allmänt om bokföringsbrott</i>	26
2.7 FÖRETAGSETIK	28
2.7.1 <i>Economic Man</i>	29
2.7.2 <i>Oorganiserade företag</i>	30
2.7.3 <i>Lagar och regler samt diskretion</i>	30
2.7.4 <i>Svårt att bevisa bokföringsbrott</i>	31
2.7.5 <i>Politiska perspektiv</i>	32
2.7.6 <i>Okunnighet</i>	32
2.8 JOURNALISTISK DEBATTFRÅGA	33
2.8.1 <i>Etik inom Nyhetsjournalistik - 10 gyllene regler</i>	34
2.9 SAMMANFATTNING LITTERATURGENOMGÅNG	34
- 3. METOD -	36
3.1 UTGÅNGSPUNKT	36
3.2 VAL AV METOD OCH VETENSKAPLIG ANSATS	37
3.2.1 <i>Kvalitativ forskning</i>	37
3.3 GRUNDAD TEORI	38
3.4 INTERVJUARBETET	40
3.4.1 <i>Urval av respondenter</i>	41
3.4.2 <i>Intervjuernas genomförande</i>	42
3.5 KÄLLKRITIK	43
- 4. DEN OFFENTLIGA DEBATTEN -	45
4.1 DEN OFFENTLIGA DEBATTEN 1970-TALET	45
4.2 EKONOMISK BROTTSLIGHET PÅ 1980-TALET	46
4.2.1 <i>Ekonomisk brottslighet uppmärksammas som problem</i>	46
4.2.2 <i>Vaga regler och god redovisningssed</i>	47
4.2.3 <i>Bokföringsbrottens spridning</i>	47
4.3 1990-TALET	48
4.3.1 <i>Bokföringsbrottet ses som ett verkligt problem</i>	49
4.3.2 <i>Den teknologiska utvecklingen</i>	50
4.4 2000-TALET	50
4.4.1 <i>Bokföringsbrott</i>	50

4.4.2	<i>Vaga regler och lindriga straff</i>	51
4.4.3	<i>Okunnighet och oaktsamhet</i>	52
4.4.4	<i>Risker i hög- och lågkonjunkturer</i>	52
4.5	DEBATTEN UNDER ÅRET 2006	53
4.5.1	<i>Internationellt inflytande</i>	53
4.5.2	<i>Efterfrågans bättre regelverk</i>	54
4.5.3	<i>Avskaffning av revisionsplikten</i>	55
4.5.4	<i>En etisk diskussion</i>	55
4.6	SAMMANFATTNING OFFENTLIG DEBATT	56
- 5. RESULTATREDOVISNING -		57
5.1	BROTTSBESKRIVNING	57
5.1.1	<i>Inledning brottsbeskrivning</i>	58
5.1.2	<i>Omedvetna handlingar</i>	58
5.1.3	<i>Medvetna handlingar</i>	59
5.2	DEFINITIONSPROBLEM AV BOKFÖRINGSBROTT	61
5.3	VEM UTFÖR BROTTEN	63
5.3.1	<i>Den typiske gärningsmannen</i>	63
5.3.2	<i>Vanligt förekommande branscher</i>	64
5.4	PROBLEMEN KRING SMÅFÖRETAGARNA	65
5.4.1	<i>Inledning av problemen</i>	65
5.4.2	<i>För komplexa regler</i>	66
5.4.3	<i>Okunnighet</i>	67
5.4.4	<i>Revisionsplikten</i>	67
5.4.5	<i>Straff och påföljder</i>	69
5.5	NÄR UTFÖRS BROTTEN	71
5.6	UPPTÄCKTER AV BROTT	72
5.7	BROTTSFOKUS.....	74
5.8	FRAMTIDEN OCH TRENDER	74
5.8.1	<i>Trender</i>	74
5.8.2	<i>Globalisering och internationalisering</i>	76
5.8.3	<i>Teknikens utveckling</i>	76
5.8.4	<i>Mörkertalet</i>	77
5.8.5	<i>Framtiden</i>	78
5.9	PROBLEMDISKUSSION ETIK OCH MORAL.....	78
5.10	SAMMANFATTNING- BROTTSANLEDNINGARNA.....	81
- 6. SLUTDISKUSSION -		83
6.1	INLEDNING	83
6.2	FORSKNINGSFRÅGAN BESVARAS	83
6.2.1	<i>Girighet, egen vinning</i>	84
6.2.2	<i>Slarv/ointresse</i>	85
6.2.3	<i>Överlevare</i>	85
6.2.4	<i>Okunskap</i>	86
6.2.5	<i>Avskräckande och förebyggande åtgärder</i>	86
6.2.6	<i>Avslutning</i>	87
6.3	STUDIENS TEORETISKA BIDRAG	88
6.3.1	<i>Föreningars funktion genom självreglering</i>	88
6.3.2	<i>Vad är rättvisa i frågan om bokföringsbrott?</i>	89
6.3.3	<i>Finansiella kriser och dess konsekvenser</i>	89
6.3.4	<i>Moral och etik</i>	91
6.4	REFLEKTIONER ÖVER STUDIENS SLUTSATSER	92
6.5	FÖRSLAG TILL FRAMTIDA FORSKNING.....	93
- KÄLLFÖRTECKNING -		94
BILAGA 1		100
BILAGA 2		104

FÖRKORTNINGAR:

ABL	Aktiebolagslagen
BFL	Bokföringslagen
BFN	Bokföringsnämnden
BNP	Bruttonationalprodukt
BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
EBM	Ekobrottsmyndigheten
FAR	Föreningen Auktoriserade Revisorer
IFAC	International Federation of Accountants
NASDAQ	The National Association of Securities Dealers Automated Quotations system
NBFL	Nya Bokföringslagen
NE	Nationalencyklopedin
NYSE	The New York Stock Exchange
SEC	Securities and Exchange Commission
SKV	Skatteverket
SOX	Sarbanes-Oxley Act
ÅR	Årsredovisning

- 1. Inledning -

I det inledande kapitlet kommer vi kort gå igenom bakgrunden till bokföringsbrott genom att lyfta fram de finansiella kriser som funnits under 1900-talet. Sedan kommer problemformuleringen och syftet framställas vilka avslutningsvis utmynnar i den forskningsfråga vi vill ha besvarad.

1.1 Bakgrund

Internationella liksom svenska ekonomiska kriser har funnits under tidiga 1900-talet fram till idag. Kriserna har varit av olika karaktär men den gemensamma nämnaren är att de har påverkat samhällets ekonomi i stor utsträckning samtidigt som reglering för att förhindra liknande händelser har uppstått. Wall Street-kraschen i USA år 1929 hade till stor del grund i en enorm depression under 1920-talet. (Magnusson, 2002) Händelsen ledde till utarbetning av Securities and Exchange Commission, SEC, som än idag är en övervakningsmyndighet till noterade bolag på börsen i New York (Nobes och Parker, 2006). Den internationella krisen kom även till Europa med viss fördröjning och nådde Sverige under år 1931. I Sverige uttryckte sig den finansiella krisen genom Kreugerkraschen under år 1932. Kreugerkoncernen var mycket omfattande såväl nationellt som internationellt sett och inriktade sig främst på byggbranschen och tändsticksindustrin. Kreditförlusterna vid fallet var 828 miljoner kronor, vilket innebar enorma konsekvenser för de banker som fungerat som finansiärer. (Magnusson, 2002) Konsekvenserna av Kreugerkraschen var att kravet på revision reglerades för att skydda fler intressenter än enbart företagen och ägarna (Larsson, 2005). Likaså infördes koncernredovisning i Sverige som en följd av den finansiella krisen, vilket var mycket tidigt ur internationell synvinkel (Nobes och Parker, 2006).

Ekonomisk brottslighet som kriminalpolitisk fråga uppmärksammades först på 1970-talet i Sverige. Utvecklingen har därefter gått långsamt och de ekobrottsförebyggande åtgärderna ligger än idag efter i den traditionella kriminalbrottsbekämpningen. (Emanuelsson Korsell, 2003) En större bokföringsskandal som upptäcktes i Sverige år 1988 ledde till utveckling av rekommendationer från Stockholmsbörsen angående strängare kontroll på marknaden. (Bengtsson, 2005) En annan internationellt sett mycket

uppmärksammas bokföringsskandal är Enron år 2001 i USA som i sin tur resulterade i Sarbanes-Soxley Act, SOX. (Jacobsson, 2006).

Utvecklingen av bokföringsbrott i Sverige har enligt Brottsförebyggande rådets, BRÅ, statistik över anmälda ekonomiska bokföringsbrott ökat under en tioårsperiod från fem stycken år 1995 till 2 998 anmälningar år 2005 (BRÅs hemsida). På grund av den negativa utveckling som ökat markant sedan slutet av 1980-talet beslutade riksdagen att bilda en egen myndighet för att effektivt bekämpa ekonomisk brottslighet. Ekobrottsmyndigheten, EBM, bildades efter att ansvaret tidigare legat hos polisen. Polisens resurser visade sig vara knappa då utredningarna ofta är komplicerade och tidskrävande samt kräver specialkompetens. Därav bildades EBM bemannad med åklagare, poliser och ekonomer.

Övervägande del av alla anmälningar till EBM kommer från konkursförvaltare och skatteverket, SKV. Övriga anmälningar, som är ungefär 20 %, kommer från Finansinspektionen och allmänheten. De ekonomiska konsekvenserna av bokföringsbrott är enorma och uppskattningsvis kostar de totala ekobrotten samhället närmare 100 miljarder kronor per år. De mest omfattande brotten gäller momsbedrägerier och annan grov ekonomisk brottslighet. Problemet med allt flera mindre brott är att de har en tendens att öka till allt mer avancerade ekonomiska brottshandlingar. Att konsekvenserna av ekonomisk brottslighet ses som mer skadliga än annan brottslighet beror på att de riktar sig till flera intressenter. Att staten såväl som kommunen och företagen påverkas i så hög grad kan bero på att brottsligheten är mer avancerad och svårutredd samtidigt som den är mer svårupptäckt. (EBMs hemsida)

1.2 Problemformulering

Ekonomiska redovisningsskandaler runt om i världen har satt igång en offentlig debatt kring ekonomisk brottslighet. I takt med att brott uppdagats har utvecklingen av nya och förbättrade regleringar skett. (Emanuelsson Korsell, 2003) Internationellt sett var det börskraschen i USA år 1929 som startade en ökad kontroll av redovisningen genom att SEC grundades (Nobes och Parker, 2006). Till Sverige kom konsekvenserna efter viss fördröjning vilket orsakade Kreugerkraschen år 1932 (Magnusson, 2002). Det var på grund av Kreugerkoncernen som Sverige fick en starkare reglering inom företagsredovisningen. (Jönsson, 1991) Reglering både internationellt och nationellt har generellt sin utgångspunkt i skandaler, då hela samhällsekonomin blir lidande av brotten. Hela det svenska samhällssystemet är uppbyggt på att alla

företag ska göra rätt för sig och sin näringsverksamhet. (Canow och Korsell, 2004) Vid en första anblick kan det tyckas att det bara är företaget och ägarna som berörs av brottsliga handlingar, men vid en närmare eftertanke faller det sig naturligt att många andra intressenter i samhället berörs på olika sätt. Direkt drabbas exempelvis banker och aktieägare vid oegentligheter i företag som leder till insolvens. Indirekt handlar det om att alla medborgare drabbas genom att skatteinkomster uteblir. (Emanuelsson Korsell, 2003)

Ett samhälle är i grunden uppbyggt av rättvisa. Den generella formuleringen om rättvisa säger att allt, däribland inkomster och frihet, skall fördelas rättvist om inte en ojämn fördelning är till allas fördel. (Rawls, 1999) Rättvisa kan säga vara skilt från många kriminella handlingar eftersom det är samhället som har satt upp regler och föreskrifter om vad som är tillåtet. Ändå finns det i vissa sammanhang otydliga gränser genom ett acceptansvakuum om vad som är rätt och fel. (Brytting, 1998) Anledningen kan vara av olika karaktär där egenintresse, egoism och okunnighet är några exempel. (Mintzberg *et al.*, 2002).

För att komma till rätta med de brott som grundar sig i människors egenintresse måste moralfrågan komma upp till debatt. Medvetenhet om samhällets allmänna intresse av korrekt bokföring måste förbättras i kombination med insikten om hur varje individ påverkas av att bokföringsbrott existerar i praktiken. (Brytting, 1998) Vi upplever att acceptansen kring manipulativ bokföring är väldigt hög med tanke på hur stora konsekvenser fenomenet innebär. Wells (2004) menar att oegentligheter i företag är 2000-talets brott, åtminstone så långt som vi har kommit i tiden. Likaså finns problematiken i såväl ekonomiska föreningar, företag som inom statliga verksamheter (Wells, 2004). Ur denna stora spridning i samhället ser vi ett stort problem med moralen. Vad är det som driver människan till att begå dessa handlingar, och varför finns bokföringsbrott trots att det är en otillåten handling är frågor som vi kommer att spinna vidare på i vår uppsats.

1.3 Syfte

Syftet med vår uppsats är att göra en probleminventering av bokföringsbrott. Vi kommer att kartlägga de huvudsakliga anledningarna utifrån kontrollväsendets perspektiv till varför människan begår bokföringsbrott samt att ge förslag på möjliga åtgärder.

1.4   *Forskningsfråga*

Vilka är de huvudsakliga anledningarna ur kontrollväsendets perspektiv till varför människan utför bokföringsbrott samt vilka åtgärder finns att vidta?

- 2. Litteraturgenomgång -

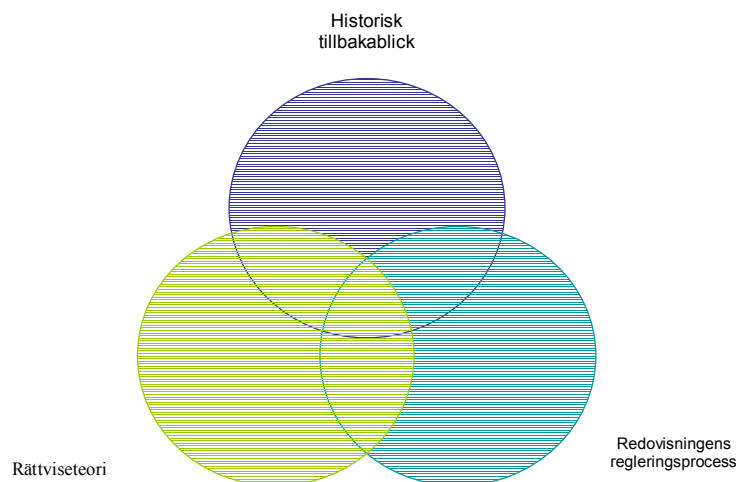

Under kommande kapitel kommer den litteratur vi insamlat att framställas. Vi börjar med en kort tillbakablick inom olika områden som sedan ska leda fram till redovisningens roll i samhället där föreningar spelar en stor roll. Efteråt kommer vi att presentera Rawls rättviseteorier som följs av de lagar och regler som finns tillsammans med företagsetik.

2.1 **En historisk tillbakablick**

För att få bättre förståelse om litteraturgenomgången har vi delat upp den i två etapper där första etappen handlar om en historisk tillbakablick med finansiella kriser tillsammans med internationella påtryckningar samt redovisningens roll i samhället. För att försöka lösa problemet med komplexiteten kring bokföringsbrott har föreningars betydelse fått uppmärksamhet i samhället. Föreningar ska verka normerande och på så sätt motverka finansiella kriser till följd av bokföringsbrott. Grunden för problemlösningen ligger i moral och rättvisa i samhället där Rawls diskuterar kring rättviseteorier. De tre områdena tillsammans kommer att omfattas i den första etappen av litteraturgenomgången.

Figur 1 – Litteraturgenomgång etapp 1
Källa: Egen modell

2.1.1 Finansiella kriser på 1920-30 talet

På sommaren år 1928 började amerikanska banker och investerare minska inköp av tyska och andra utländska obligationer. Redan på sensommaren år 1929 började Europa känna påfrestningarna av att de amerikanska investerarna upphört, samtidigt som den amerikanska ekonomin slutade växa. I Europa kände Storbritannien, Tyskland och Italien successivt mer av den ekonomiska depressionen och den 24 oktober år 1929 inträffade den så kallade *svarta torsdagen*, den mörkaste dagen i USAs finanshistoria. Den dagen föll aktiepriserna till botten på börsen, vilket tvingade investerare att kasta ut sina aktier på marknaden till vilket pris som helst. Börskraschen i USA, den så kallade *Wall Street-kraschen*, var inte orsaken till depressionen i Europa eftersom den redan var på väg. Däremot var kraschen en bidragande faktor till depressionens utveckling. Återverkningarna efter Börskraschen i USA och depressionen i Europa satte tydliga spår även i Sverige. Konsekvenserna i Sverige blev driftinskränkningar, nerskärningar och en kraftigt ökad arbetslöshet. (Cameron and Neal, 2003)

Redan före år 1920 lyckades den så kallade *Match King*, Ivar Kreuger, bygga upp en stor förmögenhet med utgångspunkt i byggbranschen och tändsticksindustrin. Genom att erbjuda generösa lån till olika stater lyckades han skaffa sig en monopolställning för tändstickstillverkning i flera länder. Hans lån var också mycket efterfrågade, då de erbjöds i små andelar men med mycket hög utdelning. Lånen finansierades däremot inte genom ekonomiska överskott utan genom nyemissioner från Kreuger & Toll holdingbolag eller dotterbolagen samt från år 1928 i stigande grad via en upplåning i svenska banker. (Flesher och Flesher, 1986) Samtidigt förfogade Kreuger även över väldiga mängder aktier i stora svenska exportföretag såsom exempelvis Boliden, SCA och LM Ericsson. Kreuger hade dessutom blivit den största aktieägaren i Skandinaviska Banken. (Magnusson, 2002) Varken investerarna eller de finansiella analytikerna var medvetna om i vilken utsträckning Kreuger manipulerade sina räkenskaper och kunde heller inte ta reda på det, eftersom det på den tiden fanns möjlighet för bolagen att hålla företagsinformation under sekretess. Kreuger ska vid tillfällena ha sagt till revisorer, bankirer och andra investerare att, nyckeln till framgång är *silence, more silence and even more silence*. (Flesher och Flesher, 1986)

Eftersom Kreugers lån gav så bra avkastning ville ingen bank riskera att förlora Kreuger & Tolls lån och Wall Street kraschen klarade Kreugerkoncernen också överleva utan att fiffla inom bolaget uppdagades. Men när världsdepressionen sedan inträffade uppmärksammades Kreugerkoncernens skuldbörda och bankerna vägrade vidare långivning samtidigt som de amerikanska investerarna uteblev.

Vidare försök gjordes till att manipulera resultat- och balansräkningen, vilket senare även det avslöjades. I och med uppdagandet av bluffmakeriet blev han istället kallad *den största svindlaren i historien*. Det var också i detta läge som Ivar Kreuger tog sitt liv i sin våning i Paris den 12 mars år 1932, vilket fick till följd att Kreugerkoncernen försattes i konkurs. Återverkningarna av Kreugerkraschen blev mycket omfattande. Flera banker som lånat ut pengar till koncernen stod inför konkurs och för att undvika en total kollaps av banksystemet i Sverige fick statsmakten gå in med omfattande resurser (Magnusson, 2002). Konkursen av Kreugerkoncernen var den tidens mest omfattande och ledde till flertalet artiklar och böcker i så väl USA som i Europa. Det stora uppmärksammandet runt händelsen ledde till att den Amerikanska kongressen vidtog åtgärder så att liknade bedrägeriplaner inte skulle bli möjliga i framtiden. (Flesher och Flesher, 1986)

Trots skandalen dröjde det till år 1944 innan Sverige fick en ny aktiebolagslag, ABL, vilken tillkom som en följd av Kreugerkraschen. ABL syftade till att skydda företagens existens mot hot från olika faktorer däribland aktieägarna. Dock var inte den nya ABL tillräckligt vattentät då det fanns hål i lagen där företag eller koncerner lätt kunde kringgå reglerna. Lagen hade som mål att öka medvetenheten om en fordrad öppenhet för samhället. Förändringarna orsakades av statens vilja att ta kontroll över industrin vilket de gjorde genom att investeringar skulle vara en del av den politiska policyn. (Jönsson, 1991)

I slutet av 60-talet, när kapitalmarknaden blivit allt starkare, krävdes en större öppenhet av informationen till investerarna. Fram tills dess var statens roll endast övervakande. På 70-talet uppdagades en industriell demokrati samtidigt som vi fick erfara en statlig finansiell kris. På 80-talet å andra sidan kunde det internationella företagandet sammankopplas med en guldgruva. Då företagen fick allt mer makt behövdes ett starkare skydd för aktieägarna och allmänheten för att inte råka ut för dåliga affärer. Företagen skulle inte längre få möjlighet att missbruka sin starka position eller kompetens på minoritetsägarnas bekostnad. Det hela ledde till en allt mer öppen redovisning genom att aktieägarna hade tillgång till företagets årsredovisningar, ÅR. Huvudtemat i ABL, som omvärderades redan år 1910, var angående olika värderingsfrågor i form av att ur försiktighetsskäl använda sig av anskaffningsvärde. Staten och affärslivet kom i tysthet överens och började forma en starkare lagstiftning samt utvecklade en ny redovisningspraxis. Även det första kravet på revision kom i samband med den nya ABL. (Jönsson, 1991)

2.1.2 Internationella påtryckningar

Den 2 december år 2001 gick USAs sjunde största företag *Enron* i konkurs, vilket ledde till världens genom historien största konkurs (Morisson, 2004). Det visade sig att företaget hade sysslat med komplicerade och svåröverskådliga affärstransaktioner som kunde härledas tillbaka till företagets bildande år 1985. Brotten innefattade övervärderade vinster och dolda förluster i syfte att hålla aktiekursen uppe och vidmakthålla bilden av det starka och effektiva företaget Enron. Företaget var ledande inom USAs energisektor och i färd med att erövra världens makter inom el, naturgas och kommunikation. Konkursen av Enron fick mycket omfattande konsekvenser där hela 30 000 anställda drabbades. Dels för att de förlorade sina jobb men även på grund av att många av dem haft sina pensionspengar och andra besparingar placerade i Enronaktier som vid konkursen blev värdelösa. (Jacobsson, 2006)

Vid brottets uppdagande och företagets konkurs visade det sig att revisionsbyrån Arthur Andersen haft en roll med i sammanhanget. Revisorerna misstänktes för bedrägeri efter att de gallrat och gjort sig av med viktigt material rörande Enrons affärer och redovisning. Revisorerna anklagades för bristande oberoende och dålig kvalitet. Revisorerna hade skrivit under Enrons redovisning och däribland även bedömt företagets internkontroll. (Finansinspektionen, 2002) Till följd av händelsen finns revisionsbyrån Arthur Andersen inte längre kvar. *The big five* blev istället *the big four*. (Morisson, 2004)

Enronskandalen har lett till att flera företagsskandaler sen dess har uppdagats i USA. Mest känt är företaget WorldCom som fick sitt resultat att höjas med mångmiljardbelopp. Enron blev därmed bara toppen av isberget av en tid med åtskilliga redovisningsskandaler. Följden av 2000-talets skandaler blev att amerikanska kongressen antog Sarbanes-Oxley Act, SOX, för bolag noterade på New York Stock Exchange, NYSE, och The National Association of Securities Dealers Automated Quotations system, NASDAQ. (Morisson, 2004) Regelverket ska ha som syfte att öka transparensen inom företagen samt minska möjligheterna för bedrägerier. Just nu arbetar även Europa och Sverige med att införa ett liknande regelverk. För svenska bolag noterade i USA är regelverket obligatoriskt sedan den 25 juli år 2005. (Deloittes hemsida, 2006-11-16)

Journalisten Kurt Eichenwald skrev boken *Conspiracy of Fools* till följd av Enronskandalen där han berättar om lögnerna, kriminaliteten och fifflet bakom den spektakulära skandalen som för alltid kommer att finnas med i Wall Streets historia. Han menade framförallt att uppdagandet av skandalen i huvudsak handlade om inkompetens framför kriminalitet. (Eichenwald, 2005)

2.1.3 Redovisningens roll i samhället

Kreugerkraschen medförde förändringar som uppvisades främst vara av politisk karaktär. Redan på 1900-talet började industrialiseringen att växa fram i snabb takt och då till stor del helt utan regleringar. Det var inte förrän efter kraschen som revisorerna etablerade sig som en yrkesgrupp och nya regler kunde formas mellan arbetsgivare och fackföreningar för den nya välfärdsstaten. Det dröjde enda till 1990-talet innan det sattes en institutionell ram för de finansiella redovisningsnormerna som skulle återspegla en mångsidig redovisning. God redovisningssed utvecklades som allmän praxis av sakkunniga. (Jönsson, 1991)

Viktigt i ett ramverk är att värderingar ska vara relevanta och meningsfulla samt göra oss medvetna om argument som inom ramen är grunden för rationalitet. Efter att relevans har uppnåtts är det essentiellt att den ska vara sanningsenlig. Redovisningens öppenhet hade en tendens att inte vara så betydelsefull så länge kapitalmarknaden var signifikant och staten erhöll vad de önskade. Regleringarna skedde istället genom att intressegrupper etablerade principer. Industrierna såg då på nytt sin möjlighet att återuppliva aktiemarknaden och därmed utvecklades en mer informativ redovisning. Stora uppköp och samgående började prägla affärslivet och i och med detta kunde hög tillväxt uppnås. (Jönsson, 1991)

Redovisningen har flera syften och är av stor betydelse för bland annat borgenärernas skydd eftersom det redovisade resultatet är kopplat till vinstutdelningen i aktiebolagen. Slutligen har redovisningen även stor betydelse för att fastställa beskattningen av företag (Dahlqvist och Elofsson, 2003).

Redovisningens roll kan sammanfattas som ett verktyg vilket kan användas för att rättfärdiga behovet av nya regler då det finns en accepterad trovärdighet i den som ska införliva den regelskapande processen. Redovisningen ska tillfredsställa mottagarna så att de inte ska bli vilseledda av rapporteringen i det formella ramverket. Normalt sett behövs en redovisningsskandal för att få insikt att praxis inte är tillräcklig. Redovisningens roll blir lagstadgad genom att den reflekterar angelägenheter i omgivningen. (Jönsson, 1991)

2.2 Redovisningens regleringsprocess i samhället

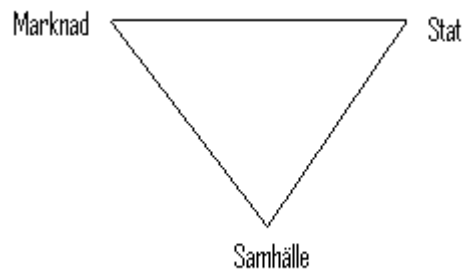
2.2.1 Marknaden, staten och samhället – en modell

Puxty, Willmott, Cooper och Lowe har i sin artikel från år 1987 fört en debatt kring hur reglering av redovisning sker i praktiken i avancerade kapitalistiska samhällen. Artikelförfattarna menade att under 1970-talet, kanske tydligast i USA men även synligt i västra Europa, kom påtryckningar från den politiska vänstern kring monopolet av marknadens redovisningstjänster. Vid samma tillfälle poängterade den radikala högern värdet av fria marknadskrafter och därför ifrågasatte de effektiviteten av den professionella självregleringen. Intill detta ämne har även relationen i den moderna situationen diskuterats, det vill säga relationen mellan stora multinationella företag och redovisningsbyråer. Frågan har främst handlat om vilket det mest korrekta sättet är för att reglera redovisningsföreningar samt angående redovisningens funktion i det moderna samhället. (Puxty *et al.*, 1987)

Puxty *et al.* behandlar och använder i stor utsträckning ett verk av Streeck and Schmitter som gavs ut år 1985. Streeck och Schmitter (1985) har skapat en modell över hur ovan nämnda diskussion kan utvecklas och förklaras. Modellen bygger på tre organiserande principer: marknaden, staten och slutligen samhället, där de är identifierade som faktorerna som formar regleringen. Vid utvecklingen av modellen kopplade de även in de fyra begreppen liberalism, associationism, korporatism och slutligen formalism. Liberalism har nära anknytning till marknaden, formalism har koppling till staten, korporatism finns placerad mellan marknaden och staten medan associationism huvudsakligen finns mellan marknaden och samhället. I Sverige har staten relativt omedelbar påverkan på regleringen av redovisning, vilket kan beskrivas med korporatism (Puxty *et al.*, 1987). Vidare har svenska föreningar en liten påverkan på reglering i dagsläget. Revisorerna i Sverige har influerats av den anglo-amerikanska redovisningsprofessionen i fråga om införandet av principer för marknads- och samhällsreglering. Föreningen Auktoriserade Revisorer, FAR, ger ut vägledande rekommendationer som inte är bindande i kombination med att staten ger ut bindande regler. (Puxty *et al.*, 1987)

I artikeln av Puxty *et al.* (1987) jämförs regleringen av redovisning i fyra olika länder i världen, nämligen USA, Sverige, Tyskland samt Storbritannien. Ur

resultatet av studien framgår att regleringens sammansättning av de tre olika delarna ser olika ut i respektive land.

Figur 2: Regulation of financial reporting
Källa: Puxty et al (1987)

Streeck och Schmitter (1985) använder vidare dessa tre olika idealprinciper för allokering och samordning av redovisningsreglering, vilka är spridd konkurrens (marknad), hierarkisk kontroll (staten) samt spontan solidaritet (samhället). Moderna samhällen kan endast bli analyserade genom en mix av de tre principerna, där de har en omfattande anknytning till varandra. Samhället kan urholka marknaden genom att det underlättar för informell maskopi samtidigt som marknadskonkurrens kan lösa upp samhällets band och förstöra sedvanliga inriktningar på värde. En modern stat som inte har någon spontan solidaritet bland sina invånare skapar en oönskat hög byråkrati eller en militär konspiration. Samtidigt som avsaknad av stat innebär en risk att tappa landets identitet och oberoende. Alltså statens inflytande har en viktig roll för att samhället inte skall falla sönder. (Streeck and Schmitter, 1985)

2.2.2 Föreningars betydelse – en utveckling av modellen

Streeck och Schmitter (1985) anser att föreningar är mycket viktigt att ha och uppmärksamma då de möjliggör flera olika strategier för att nå fram till en lösning på allmänna problem kring policy. Bokföring med dess regler och policy kring moral och etik är ett problem, där föreningar kan vara lösningen på problemen som finns kring oegentligheter och brott begås. Även om föreningar kan ha olika funktion och betydelse från land till land eller inom olika delar av policyområden menar fortfarande Streeck och Schmitter att det inte finns några argument mot att ha föreningar, det vill säga metoden att använda verksamma föreningar för att nå god bokföringspolicy skall fungera i praktiken enligt deras teori. Tankarna kring föreningar har anor långt tillbaka till 1830-talet då det

talades om *associationismen* som ett komplement till *kapitalismen*. Sedan dess har föreningars funktion funnits i varierad utsträckning och främst haft som uppgift att utveckla det organisatoriska i vardagen men indirekt även utveckla medbestämmanderätt. (Streeck och Schmitter, 1985)

Willmott (1985) menar att det finns två sätt att etablera professionella redovisningsorgan i praktiken. Den första varianten sker genom att de professionella föreningarna inkorporeras i aktiebolagslagen, ABL. Denna prestigelösa variant ses ofta som den billigaste och enklaste med ett maximalt skydd från lagens sida. Andra sättet handlar mer om prestige och innebär att vägen tas via inflytelserika personer som innehar makt. För att skapa förändringar används personens speciella expertkunskaper. (Willmott, 1985)

Sverige har en svag profession, vilket därmed innebär en svag ställning från föreningar gentemot staten i förhållande till andra länder såsom exempelvis Storbritannien (Nobes och Parker, 2006). Förklaringen bakom svaga föreningar är enligt Streeck och Schmitter att det finns en maktmotsättning mellan staten och föreningar ifråga om regleringar, exempelvis av bokföring. Politiker och allmänna advokater anser generellt att föreningar är ett hot mot den liberala demokratin och mot staten som övermakt samt att dessa samhällspakter leder till en motsättning mellan starka intresseföreningar och staten. Ekonomer har ofta åsikten att föreningar medför kartellbildning och att dessa medför suboptimal allokering av resurser. Ur nyss nämnda argument mot föreningar menar Streeck och Schmitter att dysfunktioner finns samtidigt som de även finns i samhället, marknaden och staten om de används var för sig. Alltså de olika organiserande principerna behövs tillsammans eftersom de löser olika problem och har olika funktioner att fylla. Likadant är det med föreningar som har sina funktionella områden och roller i regleringsprocessen. Samhällets roll omfattar ledarskap och därtill en samhörighet med någon slags grupp. På så sätt uppfylls behov av identitet hos individen. Marknadens funktion är främst att skapa maximerad vinst och ändå leva upp till kundens efterfrågan och förväntningar, där även konkurrens har inverkan på situationen. (Streeck och Schmitter, 1985)

Slutligen är statens roll att upprätthålla byråkrati och allokera resurser, men de arbetar även för att regleringar skall vara förutsägbara och att brott skall minimeras genom att riskerna hålls på en så låg nivå som det är möjligt. Lika behandling av lagen är en utgångspunkt som är viktig att ha i åtanke om staten skall lyckas med sitt syfte. (Streeck och Schmitter, 1985)

Rawls (1999) menar istället att i situationer då människor skapar känslomässiga relationer samtidigt som en social sammanslutning är rättvist konstruerad i ett

system som alla har kännedom om, kommer individen att utveckla tillit och vänskap till alla i samma sammanslutning. Villkoret omfattar även att dessa personer i sammanslutningen har för avsikt att fullgöra sina plikter och försöker att leva efter dessa ideal som följer med ställningen. (Rawls, 1999)

Som vi tidigare nämnt har institutionerna marknaden, staten och samhället olika intressen. Föreningars roll i vårt sammanhang betyder att kunniga yrkesmänniskor och professionen tillsammans skapar en maktfull kraft. Eftersom professionen är högst insatta i ämnet kan de även se viktiga frågor och skapa debatt där det behövs. Denna debatt gör fenomenet bokföringsbrott till något bland allmänheten och inom yrkeskåren uppmärksammat problem som behöver lyftas fram för att därigenom hamna i media och hetluften. Föreningar blir alltså ett komplement till de andra tre grupperna, det vill säga staten, marknaden och samhället och områden där föreningar med självreglering skulle åstadkomma ökade normer. Streeck och Schmitter (1985) menar att bevisen växer kring att det finns flertalet politiska områden där föreningar med självreglering skulle åstadkomma ökade normer som accepteras av allmänheten och därmed visa ett önskat resultat. (Streeck och Schmitter, 1985)

2.2.3 Kritik mot och komplement till Streeck och Schmitters modell

En ytterligare omständighet som bör uppmärksammas är att föreningar och processer inom redovisningsreglering inte går att förstå i olika länder om inte relationen till historiska och politiska händelser beaktas. Olika länder har olika bakgrund som formar redovisningsregleringen, vilket betyder att länderna har olika syn på vad som är acceptabelt, kan tolereras och anses vara vettigt. Puxty *et al.* talar om att en analys av redovisningsregleringen som ett samhälls- och organisatoriskt problem som kräver kritisk förståelse för dess konstruktion av marknadskrafter, byråkratisk kontroll samt samhällsideal. Artikelförfattarna menar vidare att det inte finns någon enkel förklaring till vilka krafter eller principer som är dominanta eller inte i konstruktion av redovisning i det moderna samhället. Puxty *et al.* hänvisar i detta sammanhang vidare till debatten från Tinker år 1984, där Tinker poängterar att andra bidragande konflikter såsom ras, kön och psykologiska faktorer har stor betydelse för sammansättningen av krafter eller principer inom redovisningen. Med risk för att få alltför stor inriktning på de psykologiska faktorerna kommer vi i denna uppsats inte att gå närmare in på Tinkers resonemang, utan endast påpeka att fenomenet finns i praktiken. (Puxty *et al.*, 1987)

Den kritik som kan riktas mot Streeck och Schmitter är att de inte tar hänsyn till internationella påtryckningar och globala regleringssamfund. Vidare menar Puxty *et al.* att modellen inte heller tar fram en förklaring till ursprunget, nyproduktionen eller av förändringen av regleringsformen utan istället är modellen en indikation på människans makt och inverkan i sådana dynamiska processer. (Puxty *et al.*, 1987)

2.3 Rättviseteorier

2.3.1 Rawls rättviseteori

Ett välordnat samhälle är enligt Rawls utformat för att främja alla sina medlemmars intressen och detta regleras på ett effektivt sätt genom en offentlig rättvisepåfattning. Rättvisa har en stor roll inom samhällets struktur och kan liknas vid att sanning är den främsta dygden för tankeverksamhet. En ekonomisk teori måste förkastas om den är osann hur elegant den än är. På samma grunder måste lagar och institutioner avskaffas eller omformuleras ifall de är orättvisa även om de i sig är väldigt effektiva eller välordnade. Sanning och rättvisa är de främsta dygderna för mänsklig verksamhet och går således inte att kompromissa med. Rawls menar att det enda som är försvarbart för att behålla en orättvis och oriktig teori är att det inte finns något bättre alternativ. Inom rättvisa finns det många situationer som kan sägas vara rättvisa eller orättvisa, vi har tidigare nämnt lagar och institutioner men det finns många typer såsom olika beslut, omdömen och personers attityder. I detta sammanhang fokuserar vi dock på social rättvisa i samhället. (Rawls, 1999)

Rawls talar om två ursprungliga rättvisepinciper:

- Alla skall ha samma rätt till grundläggande friheter, vilket även är överensstämmande med att andra individer i samhället har ett jämförbart system för frihet. Dessa olika frihetssystem skall innebära lika stor frihet fast på olika sätt.
- Ojämnheter, både ekonomiskt och socialt, skall inrättas så att de inom rimliga gränser är till allas fördel samt är kopplade till befattningar och ämbeten som finns öppna för alla att tillgå. (Rawls, 1999)

Den första principen handlar om att säkerställa den grundläggande friheten i samhället. Viktiga bitar är politisk frihet (såsom allmän rösträtt), yttrande- och mötesfriheten, rätt att inneha personlig egendom, personlig frihet i form av frihet från psykologiskt och fysiskt övervåld samt att alla skall omfattas av lika rättighet till dessa friheter. (Rawls, 1999)

Andra principen innebär att alla skall ha möjligheter till att hamna i positioner som medför makt och ansvar. För den delen betyder det inte fördelningsmässigt att alla skall ha samma förmögenhet och inkomst, däremot måste fördelningen vara till fördel för alla. Detta kan lösas genom att först hålla positioner med makt öppna för alla och att i ett andra skede konstruera sociala och ekonomiska olikheter så att de är till fördel för samtliga. (Rawls, 1999)

Rangordningen av de båda principerna är sådan att den första principen går före den andra, det vill säga att den grundläggande lika friheten för alla individer inte får åsidosättas för större sociala och ekonomiska fördelar. Inom den andra principen finns det två tvetydiga fraser som kan vara värda att nämna mer ingående, nämligen *till allas fördel* och *öppna för alla*. Rawls tar upp och diskuterar olika betydelser av dessa oberoende innebörder av begreppen, vilka presenteras överskådligt i en matris nedan. (Rawls, 1999)

Öppna för alla	Till allas fördel	
	Effektivitetsprincipen	Differensprincipen
Jämlikhet som att karriärvägar står öppna för begåvningar.	Naturligt frihetssystem	Naturlig aristokrati
Jämlikhet som att alla har skäligt jämngoda möjligheter.	Liberal jämlikhet	Demokratisk jämlikhet

Figur 3 Tolkningar av andra principen
Källa: Rawls (1999) sidan 81

2.3.2 Effektivitets- och differensprincipen

Effektivitetsprincipen kan kort beskrivas genom att säga att en konfiguration är effektiv om den inte kan ändras så att några individer (minst en) får det bättre utan att andra (minst en) får det sämre. Om vi exemplifierar detta innebär det att vid en effektiv produktionsplan går det inte att producera mer utav en nytthet utan att något annat försummas. Alltså i praktiken blir levnadsstandarderna för minst en annan individ lidande om det skulle produceras mer av nyttheten/varan. (Rawls, 1999)

Differensprincipen startar med ett grundantagande från vår sida om att indifferenskurvan medför fördelningar som bedöms vara lika rättvisa. I så fall är differensprincipen en metod att använda för jämlik fördelning ifall det inte finns någon annan fördelning som gör att båda personerna får det bättre (om vi exempelvis tar med två personer). Om de befinner sig på samma indifferenskurva betyder det att de har samma nyttoeffekt. Oavsett hur mycket någon av personerna har att vinna på en förbättrad situation finns det enligt differensprincipen inget att vinna om inte den andra vinner på detta. (Rawls, 1999)

2.3.3 Utvecklat resonemang av Rawls matris

Författaren till teorin bakom matrisen väljer att övergripande tala om både ett naturligt frihetssystem och en naturlig aristokrati som ett element, fortsättningsvis benämnt ett naturligt frihetssystem. Dock görs det distinktioner i mindre omfattning nedan mellan de båda inriktningarna för att ändå visa på skillnad. Ett naturligt frihetssystem menar att en grundstruktur som uppfyller effektivitetsprincipen och där positioner står öppna för alla begåvningar, leder till en rättvis fördelning. Naturlig aristokrati skiljer sig genom att den istället främst omfattar institutioner och samhällets struktur. Även om det råder juridisk rättvisa betyder det inte att det görs ansträngningar utöver det som är nödvändigt för att bevara jämlikheten. Den mest uppenbara orättvisan som kan upplevas med det naturliga frihetssystemet, där båda inriktningarna är delaktiga, är att det låter fördelningens andelar påverkas olämpligt av godtyckliga moraliska faktorer. (Rawls, 1999)

Ovan nämnda orättvisor försöker den liberala tolkningen att korrigera genom att lägga till kravet att det ska råda skälig jämlikhet i samband med det första kravet på att karriärvägar skall stå öppna för begåvningar. Om vi vidareutvecklar resonemanget betyder det att befattningarna inte enbart ska stå öppna i formell betydelse utan rent konkret bör alla ha en sannolik chans att nå upp till posterna. Likaså bör förväntningar hos de individerna med samma förmåga och ambition inte ha någon påverkan av deras tillhörighet av samhällsklass. Om den liberala jämlikheten fungerar mycket bra då det handlar om att eliminera sociala tillfälligheters inverkan så är elementet dock väldigt bristfälligt ifråga om fördelning av inkomster och förmögenheter. Fördelningen bestäms av den naturliga fördelningen av förmågor och talanger, vilken ur moralisk synvinkel kan uttryckas som naturens lotteri. Faktum är att i vilken utsträckning som en naturgiven kapacitet utvecklas beror på en mängd samhällshändelser i kombination med attityder till klasser. I praktiken har dessa nyss nämnda faktorer påverkan på utfallet och därför behövs andra teoretiska förklaringar som hjälp för att utförligt förklara rättvisan. (Rawls, 1999)

Demokratisk jämlikhet är den tolkning av rättvisepinciperna som Rawls föredrar, men han presenterar de olika tolkningarna från matrisen för att bereda väg på ett bra sätt för den favoriserade tolkningen. Tolkningen av demokratisk jämlikhet kommer fram genom att kombinera principen om skäligt jämgoda möjligheter med differensprincipen. Poängen är att samhällsordningen inte ska främja bättre möjligheter för dem som redan har det bättre, ifall det inte även innebär förmån för dem som har det sämre ställt. Se ovan resonemang kring differensprincipen för att ytterligare förstå sambandet. (Rawls, 1999)

2.3.4 Olika uppfattningar om rättvisa

Rawls menar att de två grundläggande principerna om rättviseteorier, vilka presenterades först i texten och som vi därefter har utvecklat till fyra tolkningar, är specialfall på rättviseteori. Den generella rättvisepuppfattningen uttrycker han istället vara:

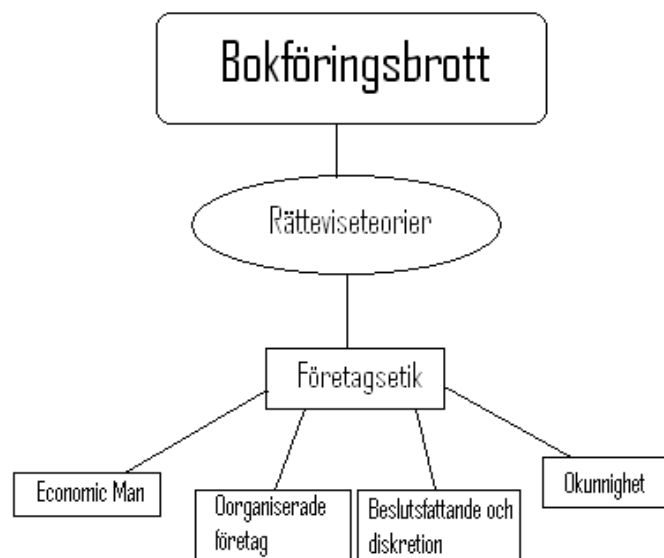
Alla sociala värden - frihet och möjligheter, inkomster och förmögenheter, samt de sociala grunderna för självrespekt – ska fördelas jämligt om inte en ojämlik fördelning av något eller av alla av dessa värden är till allas fördel. (Rawls, 1999)

Rättvisuppfattning och oönskade handlingar finns det flera olika filosofier kring samtidigt som det har varit föremål för åsikter under lång tid. Det finns en filosofi som ursprungligen härstammar från apacheindianerna, vilken kallas för *circle of courage* (cirkeln av mod). Filosofin menar att människan behöver fyra olika delar som ingår i denna cirkel: tillhörighet, oberoende, skicklighet och generositet. Det är när denna cirkel bryts som individer blir trasiga och därmed begår onda gärningar. (Agebjörn, 2006)

2.4 Systemets komplexitet

Efter den första etappen kommer vi nu att vidare problematisera de huvudsakliga anledningarna till varför människan begår bokföringsbrott. Enligt litteraturen finns det flertalet aspekter förutom moral och rättviseteorier. Det är dessa aspekter vi kommer att behandla i denna etapp och bilden ska illustrera upplägget i kommande avsnitt. Felaktig bokföring enligt bokföringslagen, BFL, leder till bokföringsbrott. Lagar och regler är ett komplext område men det finns även andra aspekter till varför ämnet är komplicerat. Detta illustrerar bilden nedan:

Figur 4 – Litteraturgenomgång etapp 2
Källa: Egen modell

2.5 Bokföringslagen

Sedan den 1 januari år 2000 gäller nya bokföringslagen, NBFL, (1999:1078) för räkenskaper och den efterträdde gamla bokföringslagen, BFL (1976:125). I bokföringslagen finns det bestämmelser om den löpande bokföringen, upprättande av årsbokslut och arkivering av räkenskapsmaterial. I den nya bokföringslagen finns bestämmelser om att årsredovisning ska upprättas framför årsbokslut i vissa företag. Nytt är även att den offentliga redovisningen omfattas av den nya bokföringslagen. Lagarna är endast ramlagar och är i sig inte uttömmande. De innehåller endast grundläggande normer för redovisningen och hänvisar i sin tur till god redovisningssed. Innebörden i detta begrepp är att företagen måste anpassa sig till den praxis som utvecklats samt att tolka och fylla ut de regler som lagen ställer upp. Syftet med lagen är att ställa krav på företagens redovisning som ska ligga till grund för kontroll och framtida ekonomiska beslut för intressenter samt företag i sig självt. (Dahlqvist och Elofsson, 2003 samt NBFL 1999:1078)

2.6 Bokföringsbrott

Bokföringsbrott behandlas i 11 kap. 5 § Brottsbalken, BrB, att den som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte uppfyller lagarna enligt bokföringslagen döms för bokföringsbrott. Den som åsidosätter bokföringsskyldighet genom att lämna oriktiga uppgifter, underlåter bokföring av affärshändelser eller inte bevarar räkenskapsinformation rätt eller på annat sätt missvisar företagets ekonomiska resultat och ställning kan dömas för fängelse upp till två år. Om brottet endast är av ringa grad är straffet böter eller fängelse i högst sex månader. Om brottet är grovt är straffet lägst sex månader och högst sex år. (Lag 1999:1081 Brottsbalken 11 kap. 5 §). Bokföringsskyldiga är en juridisk, fysisk person samt utländska filialer om det inte finns några andra undantag i bokföringslagen 1999:1078, 2 kap. 1-7 §§. (BrB 1962:700)

2.6.1 Allmänt om bokföringsbrott

Bokföringsbrottet är det vanligaste ekobrottet och varje år registrerar åklagarmyndigheterna fyra till fem tusen misstankar om brott. Efter bokföringsbrott är skattebrott det vanligaste men skillnaderna är marginella samtidigt som mörkertalet anses vara stort. Anledningen till att just

bokföringsbrottet är det vanligaste ekobrottet kan förklaras genom samhällets val av selektion att upptäcka brott men även hanteringen att upptäcka brottsmisstankar i kontroll och- rättskedjan. Den mest självklara förklaringen till varför bokföringsbrottet är det vanligaste är dock att bokföring är av central betydelse för företagen och därmed den mest naturliga brottsplatsen. (Emanuelsson Korsell, 2003)

Brotten görs ofta i kombination med andra brott såsom exempelvis skattebrott och brott mot borgenärer. Det som kännetecknar ett ekobrott är att de är svåra att upptäcka och har en låg grad av synlighet. Till skillnad från ett traditionellt brott är det vid bokföringsbrott den som upptäcker brottet, vilket oftast är någon form av kontrollmyndighet, som har den viktigaste och största makten att välja ut vilka brott som ska hamna i rättskedjan. Vid traditionella brott är det istället brottsoffret självt som anmäler och har makten över vad som anmäls och inte anmäls. Dessa brott passerar först ett moraliskt filter innan de kommer i myndigheternas kännedom. En annan väsentlig skillnad mellan traditionella och ekonomiska brott är att ett offer för ekobrott inte alltid vet att han/hon blivit utsatt. Även skadeverkningarna är i princip mer utbredda och spridda över ett större antal offer. (Emanuelsson Korsell, 2003) Exempel på offer är här samhället, kreditgivare, leverantörer, kunder, anställda samt medlemmar eller ägare. (Dahlqvist och Elofsson, 2003) Brotten genomsyras i sin tur av att rätt person är på rätt plats och i rätt sammanhang att kunna utföra brottet. Därmed är brottet dolt av organisationens funktionella normalitet och av den handlandes legitimitet. (Emanuelsson Korsell, 2003)

De dyraste brotten för samhället är skattebrott som genom fifflande med bokföring skapar oegentligheter vilka i sin tur ökar resultatet genom att till exempel inte alla kostnader bokförs. Även förtroendet för hela näringslivet kan rubbas genom bokföringsskandaler såsom Enron och WorldCom i USA. Även svenska företag har på senare tid anklagats för frisering av räkenskaperna. I dagens samhälle måste arbete byggas på förtroende som har en avgörande betydelse för ett fungerande samhälle. Eftersom skatteintäkter är samhällets dyrbaraste kapital drabbas vi hårt av ekobrott. (Canow och Korsell, 2004)

Tidigare har vi lagt fram vad litteraturen säger om skapandet av en företagsetik genom bland annat Rawls rättviseteorier. De sex områdena *Economic Man*, *oorganiserade företag*, *lagar och regler samt diskretion*, *svårt att bevisa bokföringsbrott*, *politiska perspektiv* och *avslutningsvis okunnighet* kommer nedan att presenteras för att i ökad utsträckning ge en förståelse av anledningarna till människans handlingar.

2.7 Företagsetik

Idag går effektivitet hand i hand med etik. Genom att skapa goda relationer med kunder, leverantörer, anställda och konkurrenter kan en trovärdighet byggas upp som gynnar affärerna. Eftersom trovärdighet idag är betydelsefullt för företagen lönar det sig inte i längden att utföra bedrägerier och svek. Därmed är det marknadskrafterna själva som slår ut de som uppför sig inkorrekt på lång sikt. Etik sägs därför vara den grundläggande stenen för ett effektivt företag. Idag står därför etik många gånger i konflikt till kortsiktiga bra resultat och för att företag ska kunna vara bärkraftiga krävs långsiktighet. (Joyner och Payne, 2002)

Vad är då etik? För att förklara begreppet tas moral till hjälp. Moral och etik har inte riktigt samma betydelse även om de bygger på varandra. Moral härstammar från latinska ordet *mora'lis* och betyder seder. Det vill säga moral förklarar hur vi uppför oss mot varandra och hur vi lever i praktiken. Etik kommer i sin tur från grekiskan *thiko's* och även det betyder sedvänja. Vidare kan etik beskrivas som den teoretiska reflektionen över moral och dess grunder. Dock har begreppen gemensamt att de båda behandlar vad som är rätt och orätt. (NEs hemsida, 2007-01-06)

Det finns fyra sätt att se på vad som är rätt och hur vi ska bete oss i olika sammanhang. Vi kommer här att titta närmare på tre av dessa där det första innefattar konsekvensetik som handlar om etisk egoism. Människan handlar så att konsekvenserna ska maximera deras egen nytta. Medan konsekvensperspektivet innebär att det aldrig är etiskt försvarbart att bryta mot rättvisa oavsett vilken konsekvens det får så handlar det andra synsättet om pliktetik. Denna etik kännetecknar människans skyldighet att följa vissa etiska regler såsom bokföringsbrott. Att till exempel följa orders från överordnanden handlar om pliktetik och kan sägas utgå från förnuftet. Det tredje synsättet är om dygdetik och människans förmåga att känna empati, trygghet och självförtroende. Den som praktiserar dygder blir i sin tur en god människa. Det sista synsättet kommer vi inte närmare gå in på här men handlar om diskursetik. (Brytting, 1998)

Sammanfattningsvis behövs en förbättring av utbildning, kommunikation och motivation som ska leda till att individens självinsikt och självförtroende i etiska frågor ökar. Tydliga ansvarsområden, långsiktigt stöd från ledningen, skrivna etiska riktlinjer och organiserade moralsamtal är stödpunkter på organisationsnivån. Kundernas krav på värde för pengarna, lagstiftningen och ett utbrett misstroende i samhället fungerar som moraliskt stöd på samhällsnivå. (Wood, 2002)

2.7.1 Economic Man

Economic Man har en bakgrund i att alltid handla utifrån sitt egenintresse. Han försöker alltid uppnå ett så högt resultat som möjligt för honom själv. För detta använder han sig av all information angående hinder och möjligheter som både är institutionella och naturliga samt hans egen förmåga att uppnå dessa förutbestämda mål. Han ses som rationell genom att han maximerar nyttan utifrån de givna möjligheterna. Detta är dock inte samma som att Economic Mans mål är rationella utan endast att han försöker uppnå målen med så låga kostnader som möjligt. För att uppnå målen sätts människans etiska, sociala och mänskliga förnuft på spel då dessa tillsammans med måluppfyllelsen ibland motsäger varandra. Vidare om Economic Man är att han är omoralisk då han inte tar hänsyn till allmänheten om det inte ger honom egennyta. Vissa tror även att ett antagande finns att människan i grunden är oetisk och avundsjuk. Girigheten är den mest allvarliga av de sju dödssynderna eftersom den är roten till det onda. (Lindgren, 2000)

I en artikel från år 1988 skriver John Kells Ingram om nationalekonomens Adam Smiths tankar angående Economic Man som en människa med genomgripande själviska motiv. Vidare ser han människan som en ekonomisk kraft som endast ser till sin egen vinning utan att ta hänsyn till andra i samhället. (Kells Ingram, 1988)

I Mintzberg *et al.* artikel (2002) beskrivs de anställda ur ett produktivt och intellektuellt perspektiv som en viktig tillgång och användbar resurs. Artikelförfattarna argumenterar dessutom huruvida människan någonsin blir nöjd med sina prestationer eller om individer ständigt strävar efter mer. De talar även om grundantagandet att människan ser till sitt egenintresse som grundar sig i den egoism som utvecklats i samhället. En störning har uppstått i den naturliga förståelsen för allmänna värderingar. Då egoismen övertar individualismen innebär det en fara för samhället i form av att alla är villiga att handla till rätt pris. Resonemanget utvecklas kring heroiska ledare som ska föra företagen till ekonomiska höjder av goda resultat genom sitt starka ledarskap. Likaså råder problem kring den effektiva organisationen där kortsiktighet i största del ska leda till goda resultat. Men i verkligheten kan en win-win situation lätt övergå till en lose-lose. (Mintzberg *et al.*, 2002)

Mintzberg *et al.* argumenterar vidare om att en attitydförändring behövs för att skapa en hälsosammare organisation. Idag satsat mycket energi på att höja aktieägarvärde medan företag i allt större grad mer borde fokusera på de anställda. Istället bryter företagsledare regler och moral för att nå önskat resultat.

(Mintzberg *et al.*, 2002) Människan fattar ideligen beslut i sin vardag som påverkar individen. Han eller hon måste konsekvent handla utifrån ett etiskt perspektiv och fundera över hur konsekvenserna påverkas av de beslut och handlingar denne gör. (Brytting, 1998)

2.7.2 Oorganiserade företag

Företagen idag består till stor del av hierarkier där arbetsfördelningen grundar sig på kompetens- och ansvarsområden. Denna byråkratiska modell bygger till stor del på Webers teorier att verksamheter bedrivs utifrån skriftliga regler som ska följas. (Emanuelsson Korsell, 2003) Allt eftersom ett företag ökar i byråkratiseringsgrad ökar även delegeringen av ansvarsfördelning. I en sådan verksamhet ses medarbetaren som en kontrollerande hand med starkt förtroende från företagets sida att fatta avgörande beslut. Företaget kontrollerar sedan det som kommer ut ur företaget genom direkt övervakning av medarbetarna. På vägen försvinner den ansvariges egna tankar, känslor och handlingarna filtreras genom ett organisatoriskt filter. Dessa filter utgörs av de positioner arbetarna har i organisationen och består bland annat av de uppsatta regler som finns. Ofta fås intrycket att en organisation är en enad aktör men efter en närmare insyn ser den allt mer fragmenterad ut. (Weber, 1983)

2.7.3 Lagar och regler samt diskretion

För att kunna vara med och spela i samhället behövs gemensamma lagar och regler som bestämmer de yttre ramarna för spelet. Ibland finns det dock en tendens att en del fuskar vilket är en risk som måste beaktas i alla spel. Alla regler behöver sättas i en kontext för att öka förståelsen för hur de ska tillämpas. (Töllborg, 2005)

Eftersom regler sällan är entydiga finns det stora möjligheter för tolkning och egna bedömningar. Det finns ett flertal definitioner av vad diskretion är, men i den rättspositivistiska traditionen förklaras den som det utrymme beslutsfattaren har inom ramen för lagstiftningen. Med hjälp av detta ska beslutsfattaren komma till samma slutsats gällande tolkningen av regler som den skulle ha fått om reglerna tillämpats i praktiken. Därmed styrs diskretionen av lagstiftning, praxis och förarbeten. Diskretion används ofta som ett begrepp att beskriva vad en beslutsfattare har för faktiska gränser vid tillämpning av regler oavsett om de är juridiskt tveksamma eller inte. Genom diskretion kan en beslutsfattare ta hänsyn

till egna behov, mål, intressen och kvalifikationer inom alternativa riktningar genom det val denne gör. (Emanuelsson Korsell, 2003)

Regler och lagar är till för att följas men självklart finns det även de som inte har i tanke att vara hederliga. Ett Exempel är brottsbalken som är skriven för personer som inte har avsikt att begå brott. De som har i syfte att begå brott följer inte brottsbalken oavsett vad som står i den. Här kan dras paralleller till bokföringsbrott att de som från börjar har sin tanke i att begå brott inte bryr sig om lagen utan den är endast en bekräftelse för dem som följer lagen att de gör det rätta. Ett annat exempel är mord, även om vi skulle avkriminalisera brottet skulle det inte vara många fler som begick det eftersom det inte ligger i människan natur att vilja skada våra medmänniskor. (Töllborg, 2005)

2.7.4 Svårt att bevisa bokföringsbrott

Eftersom det är så pass svårt att förstå tolkningar av lagar och regler är det också svårt att avgöra vad som är medvetet och omedvetet handlande. Dessutom måste handlingar bevisas och för detta finns det speciellt uppsatta regler. En följd av den svåra bevisbördan som ligger på åklagaren är att det i vissa fall är nästintill omöjligt att bevisa att till exempel fakturor upprättats för skens skull. Om åklagaren inte tillräckligt lyckas bevisa detta leder det till att gärningsmannen istället frisläpps och att åtalet läggs ner. Detta är vanligt förekommande då det gäller bokföringsbrott och är ett stort problem idag. Rättsystemet har en princip att det är bättre att frikänna 100 skyldiga än att döma en som är oskyldig. (Töllborg, 2005)

Den grövre ekonomiska brottsligheten förblir i stor utsträckning outredd eftersom den är svårare att upptäcka om den sköts på ett snyggt sätt. Därmed har allt fler fallits för konkursbrott genom passiv brottslighet. Speciellt är det småföretagare som på grund av bristfällig bokföring som åtalas. På grund av att förutsättningarna för upptäckt är bristfälliga på flera områden finns större incitament till att begå brott. Det är flera gånger endast vid rena tillfälligheter som brott upptäcks och det är mindre troligt att flertalet brott avslöjas. På grund av resursbrist koncentrerar sig myndigheter i första hand på identifierbara, tillgängliga och snabbarbetade ärenden framför svårbehandlade som oftast bortprioriteras. Eftersom det är så pass svårt att utreda svårare ekobrott är åklagare motvilliga att investera i svårutredda brott. Allvarliga brott blir mestadels endast utredda på grund av påtryckningar från media. (Emanuelsson Korsell, 2003)

Anledningen till att bokföringsbrott är svårupptäckta orsakas av att brotten oftast utförs på ställen där det inte finns tillträde för myndigheter. Vidare är brotten mycket komplexa och svåra att utreda samtidigt som det finns små resurser. Inte alla brott kan utredas av brottsbekämpande myndigheter på grund av den resursbrist som råder och bara år 2002 fick polisen skriva ner 75 % av alla brott. Andra anledningar till varför inte alla brott utreds är brist på kompetens, medias press på myndigheter att istället lägga fokus på grövre brottslighet, myndigheters mål som inte är förenliga med sina verksamheter, vilket därmed leder till olika prioriteringar, samt olika politiska överväganden. Vidare för de brott som leder till domstol fortsätter en selektion över vilka brott som ska leda till frikännande respektive fällande dom samt hur hårda påföljderna kommer att bli. Sammanfattningsvis genomgår brotten en rad selektionsfaktorer där det avgörs om de ska leda till lagföring eller inte. (Emanuelsson Korsell, 2003)

2.7.5 Politiska perspektiv

Mycket kritik har riktats mot det höga skattetrycket i Sverige och menar att det är på grund av detta som ekonomisk brottslighet, inklusive bokföringsbrott, uppstår. Socialdemokraterna har länge verkat under den politiska ståndpunkten där en stor intäktspost ligger hos skattebetalarna. Detta har bland annat moderaterna försökt motverka där de vill sänka skatterna för att få det svenska folket att se på skatterna som rimliga och därmed sluta fuska. Även olika intresseorganisationer och fackorganisationer anklagar skattetrycket för att vara upphov till den ekonomiska brottsligheten. De snåriga regelverken kommer därefter på andraplats över orsaker till brotten. Vidare diskuteras det även om bristande legitimitet, konjunkturläge och makt som andra smittoorsaker. Att människan begår brott kan bero på många anledningar och kan sträcka sig enda från girigheten till ekonomisk överlevnad. Moralen får ingen större betydelse i diskussionen utan hänvisas istället till tillfällesstrukturer. Människan som begår brott gör det då den finner rätt tillfälle. (Lindgren, 2000)

2.7.6 Okunnighet

Flera egenföretagare har bristande kunskaper i bokföring och är därför beroende av extern hjälp till den löpande bokföringen. Vanligt förekommande är att indragningar görs på extern bokföringshjälp när det uppstår ekonomiska problem i företaget. Istället för att fokusera på bokföring koncentrerar sig företagsledaren på

huvuduppgiften och pappersarbetet kommer därmed i andra hand. Annan anledningen till att bokföring inte sker är att företaget inte har pengar och skjuter den löpande redovisningen på framtiden. Personer med bristande ekonomiska resurser är typiska gärningsmän då det gäller bokföringsbrott. (Emanuelsson Korsell, 2003) Det är allas ansvar att följa spelets uppsatta regler, det vill säga var och en måste ta ansvar för sina egna misstag och felaktigheter eftersom de trots allt kan uppstå. (Töllborg, 2005)

Geografiskt sett så sker flertalet bokföringsbrott i storstäderna. En av de mest uppmärksammade branscherna är kontantbranschen, såsom taxi- och städbolag, där det är vanligt att inte redovisa samtliga intäkter samtidigt som en del löner betalas ut svart. Även byggbranschen har genomgående upptäckts för utbetalningar av svarta löner samt att det undanhålls bokföring av flertalet kundfakturor. Även ifall dessa brott klassificeras som skattebrott så påverkar de bokföringen och ökar företagets resultat. De som mestadels utför brotten är resurssvaga småföretag med låg omsättning och avsaknad av *riktiga* anställda. Vanligt här är att företagaren får hjälp från familjemedlemmar och liknande. Vidare är det mer vanligt med återfall av bokföringsbrott i mindre företag samt att flertalet konkursärenden gäller småföretag som inte har ordentlig bokföring. Även skillnader kan ses med hjälp av högskoleutbildning där vi kan se att flertalet brott utförs av personer som saknar någon typ av utbildning. Bristande kunskaper inom ekonomi och bokföring leder till många brott Emanuelsson Korsell (2003) redogör i sin bok för en tabell som visar att flertalet brott begås av hantverkare och köpmän som driver enmansföretag eller har få anställda samt har låg utbildningsnivå. (Emanuelsson Korsell, 2003)

2.8 Journalistisk debattfråga

Det var år 1973 som den offentliga debatten uppmärksammades på riktigt efter flertalet företagsbrott. Stora avslöjande kom upp till debatt i TV-program som exempelvis *Rikets affärer* och *Fokus*, vilka handlade om brott som begåtts med olika ekonomisk bakgrund. Tidningarna i sin tur följde upp programmen genom att publicera artiklar där journalister avslöjade sanningar om företagen och landets tillstånd. Bland annat avslöjades advokater och revisorer som bulvaner till kända brottslingar. Den dåliga moralen avslöjades på 1970-talet som ett systematiskt försök att snylta på medmänniskan. Offren för omoralen är samhället som förlorar genom högre skatter. Det är vidare medias uppgift att reda ut konsekvenserna av brottsligheterna på debattsidor och ledarsidor. Med detta faller stort ansvar på

media att uppmärksamma den ekonomiska brottsligheten och föra upp den till debatt för att på så sätt höja den mänskliga moralen. (Lindgren, 2000)

2.8.1 Etik inom Nyhetsjournalistik - 10 gyllene regler

Eftersom det finns stora krav på journalistiken finns väletablerade etikregler fastställda. De framhåller vad en journalist bör och inte bör göra. Även här finns oetiska fallgropar där press, media, radio och tv bryter mot konsekvensneutraliteten genom att inte följa de etiska bestämmelser som finns uppställda. En person behöver konsekvent göra avvägningar av vad som är rätt och fel samt ta hänsyn till de konsekvenser som väntas uppkomma. Ur journalistsynpunkt tas hänsyn utifrån en övervägning mot allmänintresset av information, liksom det måste göras inom den ekonomiska sfären. (Erik Fichtelius, 1997)

En person som sitter med ekonomiskt ansvar måste göra avvägningen om de handlar etiskt rätt då de gör löpande redovisning. I annat fall kan handlandet få förödande konsekvenser då det förstör både företagets och individens anseende. Även allmänintresset kan förstöras om aktieägarnas kapital går förlorat vid eventuell konkurs eller sjunkande aktieägarvärde till följd av skadat företagsrykte. (Fichtelius, 1997)

2.9 Sammanfattning litteraturgenomgång

I vår litteraturundersökning har vi granskat huvudsakliga orsaker till varför människan utför bokföringsbrott samt åtgärder i anslutning till problemet. Vi har behandlat problematiken genom att främst diskutera fenomenet utifrån institutionella teorier såsom Rawls rättviseteori, Streeck och Schmitters modell kring hur samhället är uppbyggt, teorin Economic Man samt några övriga syner på etik och moral. Fenomenet att begå oegentligheter i företagsverksamhet har skilda grunder i olika källor och teorier. Rawls (1999) anser att rättvisa bland medborgarna är viktigt genom att en individ som redan är gynnad mer än andra inte skall få ytterligare fördelar till följd av nackdelar för den som har det sämre. Att fördelningen enligt Rawls allmänna rättviseteori även är att olika sociala värden måste fördelas jämligt om inte en ojämlik fördelning gynnar alla, gör det svårt i praktiken att konkret peka på och värdera vad som är rättvist. Vi ställer oss i sammanhanget frågan vem som har rätten att avgöra vad som är rättvist och

vidare menar vi att olika individer har olika syn på rättvisa och därmed även olika moral.

Teorin bakom Economic Man hävdar att handlingar som gynnar människan men som är fel ur moralisk synpunkt begås av egenintressen. I praktiken innebär det att individen utför handlingar med ekonomisk vinning som ibland strider mot moral och rättvisa och vilka alltså är till nackdel för andra människor. Drivkraften bakom egen ekonomisk vinning kan vara en orsak bakom bokföringsbrott. (Mintzberg *et al.*, 2002) Pliktetik har en helt annan utgångspunkt och den menar istället att individer som lyder andras order måste göra det på ett förnuftigt sätt och därmed på egen hand förstå grundläggande moral att inte utföra brott. Individen har alltså ett eget ansvar trots att överordnad ger order. En annan vinkling på etik är konsekvensperspektivet som menar att det aldrig är etiskt försvarbart att bryta mot rättvisa oavsett vilken konsekvens det får (Brytting, 1998). Trots dessa perspektiv på etik undrar vi hur situationen ser ut i verkligheten. Om alla individer lever etiskt korrekt bör det inte finnas problem med uppsåtliga oegentligheter. Wells menar i sin artikel *Small Business, Big Losses* från år 2004 att oegentligheter är ett vanligt förekommande problem som påverkar i stort sätt varje organisation. På detta plan finns det stora motsättningar kring önskvärd moral respektive hur den förhåller sig i praktiken. (Wells, 2004)

Streeck och Schmitter (1985) ser en lösning på moralproblem genom att införskaffa starka föreningar som bygger upp gemensamma värderingar. Vidare kan vi tolka deras åsikter som att avsaknaden av starka föreningar bidrar till att det finns en låg moral bland människor. Därmed kan Sveriges svaga föreningar och profession bidra till att moralen kring bokföringsbrott inte får den uppmärksamhet och de resurser som verkligen behövs för att ändra svenska folkets inställning. (Streeck och Schmitter, 1985)

Med utgångspunkt från ovanstående resonemang menar vi att det är viktigt i denna framställning att både utföra litteraturstudier men även komplettera undersökningen med fakta och åsikter från fenomenet i praktiken. Den praktiska undersökningen har inriktat sig på rättsväsenden som berörs av bokföringsbrott. Därigenom vill vi få svar på praktiska frågor som inte litteraturen och teorier direkt svarar på kring hur det faktiskt ter sig och varför. För att utröna varför individer utför bokföringsbrott kommer vi att angripa verkligheten ur kontrollväsendets synvinkel.

- 3. Metod -

I metodkapitlet kommer vi att redogöra för vårt tillvägagångssätt som bygger på Grundad Teori. Med utgångspunkt i en induktiv ansats kommer vi utifrån den empiriska studien att forma våra slutsatser. Parallellt med processen kommer vi även att framställa ett teoretiskt bidrag för att stärka de slutsatser som uppsatsen kommer att leda till.

3.1 Utgångspunkt

Vår forskningsfråga har krävt mycket empirisk data för att kunna öka förståelsen inom uppsatsämnet. Redan innan studiens början var vi medvetna om detta därför har vi byggt vår litteraturgenomgång på väl förankrade teorier inom närliggande områden som sedan kopplats till vårt uppsatsämne. Med anledning av de förutsättningar som fanns ansåg vi att kvalitativ forskningsstrategi var mest passande för det empiriska arbetet vilken i sin tur är inspirerad av den offentliga debatten. På så sätt utgör vår uppsats två delstudier, den första av djupgående intervjuer som bygger på den offentliga debatten och den andra en genomgång av den litteratur vi ansett lämplig för forskningsfrågan. Från de olika delarna har vi sedan sökt efter samband och fenomen.

Eftersom det inom vårt uppsatsområde inte finns några direkta teoribildningar ansåg vi att det induktiva angreppssättet var lämpligast att tillämpa. Vi gick därmed *upptäckstens väg* (Bryman och Bell, 2005). Vår förståelse ökade inom området genom att samla in kvalitativt material, varefter vi analyserat samband och funnit slutsatser. Vid studier inom ett ämne som saknar egna teoribildningar är *Grundad Teori* ett passande val av metod, vilken vi har använt som modell för insamling, analys och förklaring av data. (Glaser och Strauss, 1967)

På grund av få teorier rörande bokföringsbrott har vi byggt vår litteraturstudie på teorier som både direkt men även indirekt har med vårt uppsatsämne att göra. Den empiriska undersökningen bygger på ett flertal mera djupgående intervjuer som genom ett verklighetsperspektiv hjälpt oss att få svar på frågorna vem, vad, hur och när som slutligen lett oss fram till de huvudsakliga anledningarna till varför människan utför bokföringsbrott. Vi ville undersöka detta för att kunna bidra med

förslag till brottsförebyggande åtgärder både ur ett teoretiskt och praktiskt perspektiv.

3.2 Val av metod och vetenskaplig ansats

I vår uppsats har vi använt oss av en induktiv ansats. Valet grundar sig dels på att det inte finns väl förankrade teorier som vi kunnat läsa in oss på, dels för att vi ville ha en stor öppenhet vid vårt empiriarbete för att vara så objektiva som möjligt. Den kritik som ofta förekommer vid den induktiva ansatsen är att det anses omöjligt och naivt att tro att någon kan gå ut i verkligheten med ett helt öppet sinne. I vårt fall anser vi oss ändå kunna göra det i relativt stor utsträckning eftersom teoribildningarna inom området är mycket begränsade. Problemet kan istället ligga i att som Jacobsen uttrycker det, ingen forskare är helt utan skygglappar. Medvetenheten om tunnelseendet som skygglapparna innebär, är ofta relativt begränsad. (Jacobsen, 2002)

3.2.1 Kvalitativ forskning

Att välja en kvalitativ forskningsstrategi för vår studie ansåg vi som mest passande, eftersom den är mer inriktad på ord än siffror som den kvantitativa modellen är känd för. Vi strävar efter mycket information inom ett begränsat område vilket alltså hör samman med en kvalitativ metod. Den kvalitativa forskningen kan till exempel innebära observationer, kvalitativa intervjuer, fokusgrupper, språkbaserade metoder för insamling och analys av kvantitativ data samt kvalitativ analys av dokument. Vi har valt att använda oss av kvalitativa intervjuer och kvalitativ analys av dokument. (Bryman och Bell, 2005)

Även Glaser och Strauss utgår i huvudsak från kvalitativa data vid sitt arbete med Grundad Teori. De menar att det finns ett antal anledningar till valet av det kvalitativa tillvägagångssättet som till exempel: (Glaser och Strauss, 1967)

- Viktiga element i den sociala teorin upptäcks bäst genom kvalitativa data vid analyser av exempelvis konsekvenser, avvikelser, mönster och så vidare.
- Kvalitativa data är ofta slutprodukten av en forskning.

- Det mest adekvata och effektiva sättet att observera relevant information. (Glaser och Strauss, 1967)

Som det kvalitativa tillvägagångssättet rekommenderar har vi i vår studie valt att göra ett flertal mer djupgående intervjuer. Respondenterna har representerat olika yrkesområden som vi ansåg har anknytning till vår forskningsfråga och på så sätt bidragit med värdefulla infallsvinklar och erfarenheter. Vidare har vi även läst in oss på området genom ett antal vetenskapliga artiklar som dels har bidragit till den offentliga debatten, dels varit till stor hjälp vid det förberedande arbetet till den empiriska undersökningen (Bryman och Bell, 2005)

3.3 Grundad Teori

Grundad Teori utvecklades år 1967 av Barney Glaser och Anselm Strauss. (Glaser och Strauss, 1967) Syftet med teorin är inte att bevisa samband utan att upptäcka dem. Grundtanken med teorin är även att en uppsatsskrivare ska gå in i sitt projekt *med tomt huvud*, alltså utan att ha läst in sig på området innan, och därefter låta teorin gradvis växa fram ur de data som samlats in och slutligen låta det mynna ut i slutsatser. Syftet är på så sätt att reducera förutfattade meningar som ofta är en konsekvens av att författaren redan läst in sig på existerande litteratur och därigenom har ens kreativitet redan *stöpts i former*. Detta menar Strauss och Corbin speciellt påverkar hur kategoriseringen av ihopsamlad data väljs ut, vilket är ett viktigt arbetsmoment inom Grundad Teori. (Strauss och Corbin, 1990)

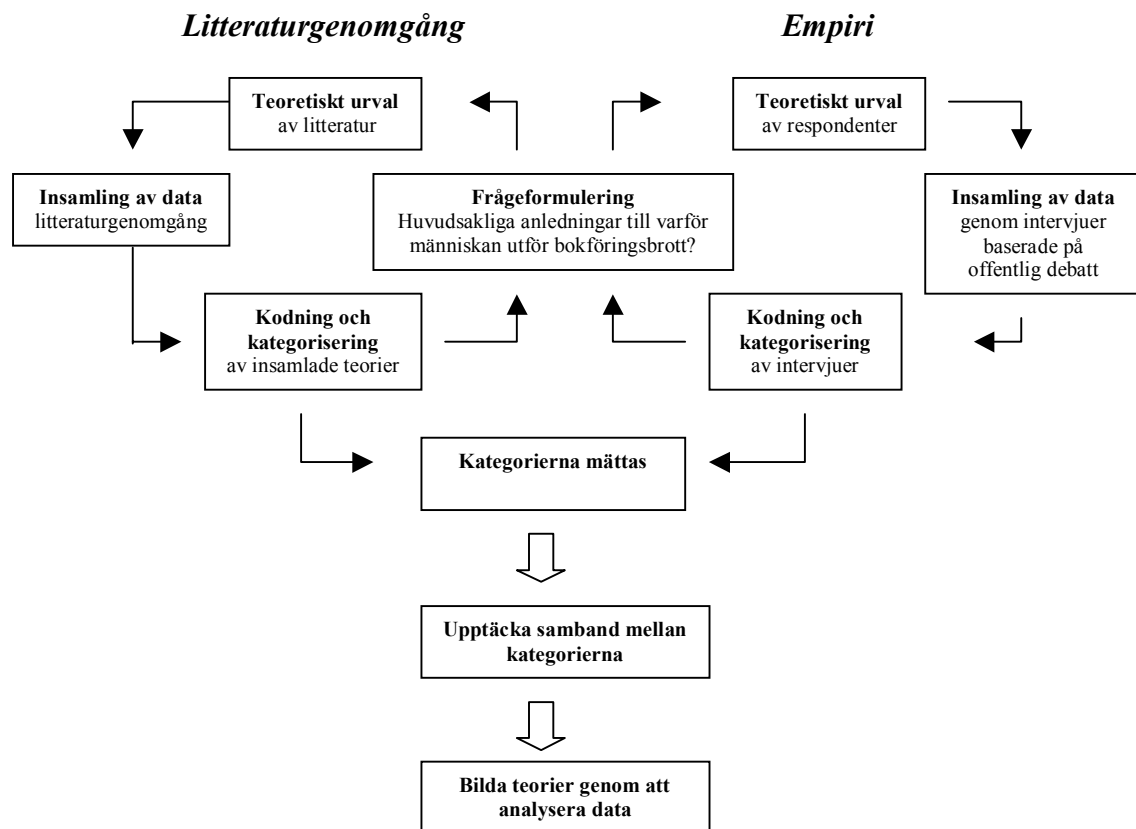
Vidare lämpar sig Grundad Teori bäst för kvalitativa studier, vilket vår empiriska undersökning också bygger på. Det specifika för denna teori är att det empiriska arbetet fortsätter så länge ny data framkommer vid informationsinsamlandet, vilket i vissa fall kan innebära många intervjuer medan i andra fall endast ett fåtal. Det är alltså inte mängden data som avgör om det är en bra studie, utan de samband som upptäcks. När ingen ny information framkommer är studien empiriskt mättad. (Glaser och Strauss, 1967) I vår studie har vi genomfört sexton stycken intervjuer som vardera tog drygt en timme att genomföra. Vi ansåg att ingen ny information kom fram under de sista intervjuerna inom respektive yrkeskategori.

För att komplettera och möjliggöra ytterligare jämförelser är litteraturstudien en viktig del i den Grundade Teorin. (Glaser och Strauss, 1967) Därför har vi läst in oss på närliggande litteratur och vetenskapliga artiklar som förekommit i den offentliga debatten. Grundad Teori är en arbetsmetod som lämnar stort utrymme

för forskarens egen kreativitet. Det finns dock ett antal punkter som Glaser och Strauss belyser i sin redogörelse av teorin:

1. Teoretisk öppenhet
2. Formulering av kategorier genom kodning
3. Jämförande analys
4. Teoretiskt urval
5. Teoretisk mättnad
6. Formulering av teoretiska samband

Till grundarbetet i Grundad Teori är kodning och kategorisering två huvudsakliga hörnstenar. Enligt Glaser och Strauss kan kodning av data ske på två sätt. Antingen sorteras data efter samband och likheter först och analyseras därefter, eller tvärtom. Båda tillvägagångssätten ska leda till att begrepp ska kunna formuleras, vilka i sin tur ska förklara de samband som kan ses i data som samlats in. Vanligt är dock att de två tillvägagångssätten kombineras för att få en bättre helhet och mer integrerade och parallella processer, vilket vi valt som arbetsmetod. Basprocessen vid Grundad Teori är öppen kodning som skapar kategorier som i sin tur har en kärnkategori med ett antal egenskaper. Genom att kombinera de två tillvägagångssätten kan materialet bearbetas under processens gång. (Glaser och Strauss, 1967) En metod som passade vår undersökning perfekt, eftersom vi hade svårt att i förväg bedöma hur många intervjupersoner som skulle krävas för att uppnå den mättnad vi eftersökte.

Figur 5 - Teoribildningen
Källa: Egen modell

3.4 Intervjuarbetet

Bryman och Bell (2005) behandlar i sin bok *Företagsekonomiska forskningsmetoder* två olika former av intervjuupplägg. Den första är ostrukturerade intervjuer som innebär att de som intervjuar bara använder sig av relativt lösa minnesanteckningar. En ostrukturerad intervju kan bygga på så lite som en enda fråga och istället låta personen som blir intervjuad svara och associera fritt. Den andra intervjutekniken kallas semistrukturerad, vilken bygger på att forskarna har en bearbetad lista över teman som ska behandlas under intervjutillfället. Även denna teknik har stor utrymmesfrihet för intervjupersonerna. Vi har använt oss av ett mellanting där vi utformat relativt fria frågor för att få respondenterna att associera fritt kring sina kunskaper och erfarenheter på området. (Bryman och Bell, 2005)

En viss kritik riktas mot en ostrukturerad intervjuteknik där en del kvalitativa forskare menar att en induktiv ansats som i sin tur är byggd på Grundad Teori, skulle leda till bristfällig flexibilitet. Däremot lyfts fördelar fram som finns med

att strukturera intervjuerna i viss utsträckning. De fördelar som lyfts fram är främst att forskaren därigenom kan få större relevans och variation i frågorna och framför allt öka jämförbarheten mellan svaren från olika respondenter. (Bryman och Bell, 2005)

Eftersom vi valt att arbeta efter Grundad Teori har vi också lämnat frågorna så öppna som möjligt. Våra intervjupersoner kommer från olika yrkesområden med olika erfarenheter och infallsvinklar, därför formulerade vi inledningsfrågorna något varierande, därefter var grundstrukturen av frågorna desamma. Våra respondenter fick i förväg ett mail med funderingar kring vårt ämne för att de skulle få en möjlighet att förbereda sig. Vi förklarade även hur lång tid vi trodde att intervjuerna skulle ta och räknade då med att en timme skulle vara tillräckligt men att vi ville fortsätta tills vi fått den information vi ansåg tillräcklig för att uppnå den mättnad vi eftersträvade. Under intervjutillfällena formulerade vi våra funderingar genom en *cirkelansats*, vi ställde alltså inte för direkta frågor för att på så sätt öka möjligheten för våra respondenter att ta fram oväntad information. Vi valde att inte banda intervjuerna eftersom Glaser och Strauss inte rekommenderar detta, då det leder till en överbelastning av data och en risk för att respondenterna känner stress. (Glaser och Strauss, 1967) Gustavsson menar vidare att Grundad Teori fungerar på det sätt att om någon information skulle missas vid ett tillfälle dyker den istället upp vid nästa. (Gustavsson, 1998) Eftersom vi var tre personer som intervjuade vid varje intervjutillfälle ansåg vi att risken för att viktig information skulle gå förbi oss var relativt liten. Dessutom har vi haft möjlighet att kontakta personerna vi intervjuat i efterhand då det funnits oklarheter.

3.4.1 Urval av respondenter

Eftersom vi ville att intervjuerna skulle ge oss flera infallsvinklar på uppsatsområdet valde vi att intervjua respondenter med olika yrkes- och erfarenhetsbakgrunder. Samtliga hade ett gemensamt, nämligen att de på ett eller annat sätt är aktiva i kontroll- eller utredningsväsendet för bokföringsbrott. De personer vi intervjuade har däremot varierad mängd erfarenheter i ämnet. Vissa jobbar med problematiken dagligen och andra har bara vid ett fåtal tillfällen under sin yrkeskarriär varit i kontakt med bokföringsbrott. Ett alternativt undersökningsområde kunde ha varit en studie med utgångspunkt från brottslingarnas erfarenheter. Vi såg dock svårigheter i att uppnå tillräcklig tillförlitlighet och trovärdighet i svaren vid en sådan undersökning. Dessutom ville vi gå samhällets och lagens väg istället för de kriminellas bana.

Efter att vi hade bestämt vilka yrkesområden vi ville kontakta, gjorde vi ett urval. Vid arbete med Grundad Teori som modell är det av stor betydelse att maximera skillnaderna i urvalet, vilket för oss innebar att få ta del av åsikter och erfarenheten av bokföringsbrott från såväl små som stora företag. För att vi skulle uppnå detta kriterium valde vi att intervjua personer på revisionsbyråer som arbetar med publika bolag såväl som små egenföretagare. Främst ville vi ha intervjuer med revisorer. Detta urval resulterade i intervjuer med tre av de stora revisionsbyråerna samt intervjuer med två något mindre revisionsbyråer för att få bättre bredd på storleken av företag. Dessutom tog vi kontakt med EBM där vi fick intervjuer med personer med olika yrkesbakgrunder i form av åklagare, kriminalpolis och en ekonom. Vidare kontaktade vi ett antal konkursförvaltare eftersom en stor del av bokföringsbrotten upptäcks vid utredning av konkurser (Korsell, 2003).

Vi har däremot inte valt att göra någon geografisk spridning av våra respondenter eftersom vi anser att detta inte är av något större värde för att uppfylla vårt syfte. (Bryman och Bell, 2005) Anledningen till detta hänvisar vi till att vårt uppsatsområde är väldigt bundet till lagar, vilka är gemensamma för hela landet. Istället har vi valt ut personer utifrån deras yrkes- och erfarenhetsbakgrund inom regionen.

3.4.2 Intervjuernas genomförande

Vår empiri är kvalitativt genomförd genom djupgående intervjuer med personer som bedömdes relevanta under urvalsprocessen. Det första urvalet av respondenter resulterade i tretton personer varav fem revisorer, två konkursförvaltare, en advokat och fem personer som arbetar på EBM. När ungefär hälften av intervjuerna var genomförda förstod vi att vår avgränsning till att bara se till bokföringsbrott trots allt krävde skatteexperters perspektiv för att vi skulle kunna skapa oss en adekvat bild av vårt problemområde. Eftersom tiden redan var relativt långt gången kontaktade vi ett antal personer som vi ansåg förmögna att ge oss det skatteperspektivet vi var ute efter. Resultatet blev ytterligare tre intervjuer eftersom alla vi kontaktade ställde upp med kort varsel. Efter de sexton intervjuerna uppnådde vi den mättnad som vi eftersökte enligt Grundad Teori (Glaser och Strauss, 1967).

Vi har under vårt intervjuarbete upplevt en mycket positiv inställning från våra respondenter, då samtliga tyckt att ämnet varit mycket intressant. Vi har känt oss väl omhändertagna hos samtliga som vi besökt och eftersom vi mailat över några frågor i förväg var de flesta väl förberedda. Intervjuerna har sedan i stor

utsträckning bestått av att personerna i fråga själva berättat om sina erfarenheter i ämnet bokföringsbrott. Vi har endast ställt kompletterande frågor som dykt upp under intervjuens gång.

3.5 Källkritik

För att avgöra kvaliteten på vår forskningsrapport måste den utvärderas kritiskt. Den granskning som vi har gjort av det material vi samlat in bygger på den Grundade Teorins modell. Vid tillämpning av Grundad Teori är det intressant att utvärdera slutprodukten och hur den förhåller sig till de data respektive teoretiska egenskaper som studien innehåller. Även processen i sig är av värde att utvärdera. Traditionella begrepp som validitet och reliabilitet används inte vid tillämpning av Grundad Teori. Gustavsson har tagit upp en rad olika kvalitetskriterier inom fyra skilda områden och vi har valt att behandla de kriterierna som vi anser bäst avspegla kvalitén på vår framställning. (Gustavsson, 1998)

Gustavsson (1998) delar in kvalitetskriterierna i fyra olika områden: grundade, teoretiska, processuella, och slutligen personliga. Grundade kvalitetskriterier menar att kategorierna ska *passa* det område som undersöks. Data ska skapa teori och inte kasseras för att teorin inte är lämplig. Likaså ska den skapade teorin fungera i den empiriska verkligheten samt naturligtvis vara *relevant* för forskningsområdet. Vi upplever att vi följt det grundade kvalitetskriteriet genom att kategorierna har väl anknytning till vårt forskningsområde samtidigt som våra slutsatser följer samma riktning. (Gustavsson, 1998)

Teoretiska kvalitetskriterier menar att teorin ska vara *modifierbar*, vilket innebär att teorierna inte ska vara absoluta utan vara öppna för att nya data samlas in som visar på annan teoribildning. Teorin ska vidare leda till *upptäckter* och studien ska i sin tur leda till nya insikter och förklaringar. Vi anser att teorierna i vår studie är mycket väl öppna för ny information samtidigt som att våra upptäckter är av ny karaktär då det finns begränsad tidigare forskning inom bokföringsbrott kopplat från vårt valda perspektiv och syfte. (Gustavsson, 1998)

Processuella kvalitetskriterier *granskar själva processen* från det första urvalet till de slutliga kategoribildningarna och deras egenskaper. Till processuella området räknas urvalet av respondenter. I vår uppsats valde vi respondenter utifrån olika yrken och institutioner i samhället. Vi kunde dock ha valt en jämnare fördelning mellan antalet inom varje yrke med färre revisorer och fler konkursförvaltare. Trots detta anser vi inte att valet har haft betydelsefull påverkan för slutsatsernas

grunder, då många åsikter inte haft koppling till yrkesinriktning. Gemensamt för samtliga respondenter är att de är verksamma inom yrken där bokföringsbrott är relativt vanligt förekommande. (Gustavsson, 1998)

Personliga kvalitetskriterier omfattar först och främst *engagemang*, eftersom forskningens resultat grundar sig mycket i vilken utsträckning vi haft intresse för vår studie. Vi har alla tre varit engagerade i ämnet, därför anser vi oss väl uppfylla kriteriet. Ett ytterligare kvalitetskriterium är *förförståelsehantering* som syftar till hur medvetna vi är om vår förförståelse till ämnet bokföringsbrott. En ytterligare viktig fråga att ta hänsyn till är hur mycket tidigare erfarenheter har styrt vår studie i någon riktning. Samtliga författare till denna uppsats har tidigare studerat företagsekonomi och handelsrätt. Enligt Grundad Teori är det optimala att inga tidigare erfarenheter finns men vi har naturligtvis stött på området i viss utsträckning före studien. Vi anser att vi inte har styrt studien i någon riktning och att vår förståelse är begränsad eftersom det saknas väl förankrade teorier i anslutning till forskningsfrågan. (Gustavsson, 1998)

- 4. Den offentliga debatten -

Från detta kapitel kommer vi att få uppslag till de frågor som kommer att vara relevanta i vår empiriska studie. Den offentliga debatten bidrar med intressanta funderingar som uppstått genom tiderna och hur diskussionerna förts angående problemen kring människors beteende inom det ekonomiska området.

4.1 Den offentliga debatten 1970-talet

I den offentliga debatten genom åren har åtskillig information kommit fram angående ekonomisk brottslighet i sin helhet. Detta visar hur betydelsefullt det kommit att bli med brottsförebyggande åtgärder för att komma runt problemen vi idag uppmärksammar. Emellertid handlar debatten ofta om revisorns anmälningsplikt vilket vi kommer att försöka undvika i vår vidare framställning. Vi kommer att behandla ekonomisk brottslighet i allmänhet men begränsa oss till bokföringsbrott i synnerhet.

I slutet på 70-talet blev ekonomisk brottslighet ett hett debattämne och den största diskussionen handlade om en större efterfrågan på normer och bättre specificering av begreppet god redovisningssed. Jämförelser gjordes med USA för att se skillnader i deras normer i relation till Sveriges. Varför just en jämförelse gjordes med USA berodde på att det var där de stora företagsskandalerna skedde vilka senare spred sig till Sverige.

Den ekonomiska brottsligheten har länge uppmärksamrats men först i december år 1977 fick BRÅ i uppdrag att se över lagstiftningen gällande ekonomisk brottslighet. En förutsättning för att brottsligheten ska kunna förekomma är att det i grunden finns en ekonomisk verksamhet. Detta skiljer ekonomisk brottslighet från organiserad, vilken redan från grunden är kriminellt uppbyggd. Syftet med hela brottsligheten är att undvika att betala till samhället. (Bångstad, 1979)

Bara för lite mer än 100 år sedan var vinst en benämning på ett ämne som användes till kräkmedel. Då var inte vinst något som speglade företagets mål och visioner utan styrdes istället utifrån andra mål. Det är inte först förrän på senare tid när artikeln publicerades år 1979 som vinst används som begreppet tillgångar minus skulder. (Sjöö-Mårtenson, 1979) Efter att vinst fick sin definition har

vinstmaximering kommit att styra i många företag och skapat en hel del debatt och oklarheter i syftet med vinststyrande företag. Redan på 70-talet ifrågasattes den traditionella företagsekonomin som betvivlades hårt angående företagsledningens ledarskap av anställda där medarbetarna uppmanades att *älska lönsamheten i företaget*. Åke Sandberg som är civilekonom och även har fil dr. i sociologi kritiserade denna syn starkt och ifrågasatte vilka kunskaper vi egentligen har om företagen och vilka värderingar som förmedlas. Han ifrågasatte vidare om det var dessa tankar som skulle komma att styra Sveriges ekonomi i framtiden och menade samtidigt att en kulturrevolution inom företagsekonomin behövdes. Företagsekonomerna behövde omskolas så att de inte endast skulle tro att företag skulle drivas med vinst utan att det även skulle finnas andra viktiga aspekter. (Rydström, 1979)

4.2 Ekonomisk brottslighet på 1980-talet

Under 70-talet var den stora debatten angående företagens starka fokus på företagsvinst. (Rydström, 1979) När vi går in på 80-talet kom debatten istället att handla om den stora avsaknaden av normer. Diskussionen gick främst in på utvecklingen av normerna och hur väl de efterlevdes. (Markland och Damberg, 1987) Även den teknologiska utvecklingen började så smått uppmärksammas som problem (Herolf och Lundfors, 1985).

4.2.1 Ekonomisk brottslighet uppmärksammas som problem

Ekonomisk brottslighet gav upphov till stor oro i början av 80-talet. Det fanns ingen tvekan om att brottet var ett allvarligt samhällsproblem. Det som dock inte var klart var de grundläggande orsakerna till brotten. Det vill säga varför de överhuvudtaget förekom. Ett försök till förklarande faktorer var dock att den allmänna moralen saknades, för dålig undervisning och stark urbanisering. Fenomenet diskuterades som ett sjukdomssymptom som endast sågs som tillfällig lindring istället för att bota sjukdomen. Större åtgärder krävdes för att komma åt problemet. (Markland, 1983) Mats Hult med erfarenheter inom ämnet ville se bättre lagar istället för fler. Dessutom ville han att en samhällsmoral framför egoism skulle införas för att allt fler skulle våga ange misstänksamheter och inte blunda för oegentligheter. (Berger, 1983)

4.2.2 Vaga regler och god redovisningssed

Debatten i mitten av 80-talet fokuserades mycket kring begreppet god redovisningssed och att i större utsträckning följa US GAAP i USA. En hel del jämförelser mellan god redovisningssed i Sverige och USA har förekommit under den senaste tidens offentliga debatt, där det fokuserats på de reaktioner avvikelserna från seden har gett upphov till. För att få önskade reaktioner från omvärlden krävs ett system med välformulerade normer som är högt uppsatta och som även har en stark allmän acceptans. (Heurlin, 1985)

God redovisningssed kommer från bokföringslagen och är grundläggande för att uppfylla de krav lagen ställer med bokföringsskyldighet. I en närmare undersökning av begreppet finner vi att god redovisningssed betyder *en faktiskt förekommande praxis hos en kvalitativt representativ krets bokföringsskyldiga*. Seden kan i sin tur se lite olika ut i en jämförelse mellan exempelvis branscher, rörelsestorlek och företagsform. Problem finns i att avvikelser från god redovisningssed kan förekomma utan att avsteg sker från lagen. Detta kan ibland vara svårtolkat. Den svenska redovisningen kännetecknas av få regler uttryckta i lagtext vilket har lett till en större utarbetning av rekommendationerna. Påföljderna för människan vid avvikelser är förhållandevis låga och konsekvenserna är inte särskilt påtagliga. Dessutom går det alltid att friskriva sig från begreppet genom att skriva detta i noterna. (Heurlin, 1985)

Genom att titta närmare på hur det ser ut i USA och US GAAP kan vi se att det där finns en avsaknad av reglering i lag. Däremot finns ett regelverk med skrivna och oskrivna regler i form av detaljerade rekommendationer och principer där bland annat försiktighetsprincipen fått en stor betydelse. Rekommendationerna kommer från FASB som i sin tur godkänns av SEC. Till skillnad från USAs detaljerade regelverk kan sägas att Sveriges är mer flexibla och i ständig omarbetning vilket lätt inbjuder till missbruk. Sammanfattningsvis är Sveriges normer vaga och begreppet god redovisningssed är oprecist samtidigt som det finns en hög acceptans för avvikelser. Det debatteras vidare om att Sverige borde ta bättre lärdom av USAs system för att undvika problemen kring vaga normer. (Heurlin, 1985)

4.2.3 Bokföringsbrottens spridning

I en artikel av Birgitta Jönsson Lundmark år 1987 belyses problemet kring redovisningsbrott i USA och dess spridning till övriga världen. Företagsledare

friserar eller undanhåller viktigt redovisningsinformation. Fenomenet smittade även av sig som en epidemi till Sverige vilket bekräftades genom flertalet företagsskandaler. Som det debatteras i flertalet artiklar läggs ansvaret oftast över på revisorn. (Lundmark Jönsson, 1987) År 1989 blåstes debatten åter upp genom den slagkraftige rubriken *Laglöshet härjar i börsbolagen*. Lennart Huldén talade om den kreativa redovisningen som ett begrepp som istället skulle kunna hänföras till laglöshet och omoral. Spridningen av kreativ redovisning var stor i Sverige och starkt bekymrande. Härmed såg FAR det som ett misslyckande när de inte lyckats få företagen att följa de rekommendationer de ställt upp. (Wennberg, 1989)

Under 80-talet uppmärksammades även hur den tekniska utvecklingen i högre grad kunde bidra till att redovisningen kunde manipuleras. Problemet gällde att datorn fick allt större betydelse och att kontrollåtgärderna i datorsystemen lätt kunde kringgås. Detta utnyttjades av en del företagsledare med olika befattningar på grund av tidsbrist och svårigheten att hantera dagliga data. (Herolf och Lundfors, 1985)

Den allmänna uppfattningen inom yrkeskåren var dock att de skulle genomsyras av en yrkesetik där de tekniska handlingarna inte behövde vara tekniskt riktiga utan det viktiga var istället att handlandet skulle kännas moraliskt rätt. Att skapa regler och riktlinjer med yrkesetik ansågs dock överflödigt då reglerna endast speglade sig i organisationernas värderingar. God yrkessed skulle därför alltid eftersträvas och avspeglas i individens egna uppfattningar och därav skulle inte god sed kunna åsidosättas. (Fridman, 1985)

4.3   1990-talet

Under 80-talet präglades diskussionen kring redovisning starkt av de vaga redovisningsnormerna här i Sverige kontra de detaljerade regelverk som finns i USA. Men under 90-talet kom istället fokuset att hamna kring problemen som fanns i samband med teknologins utveckling, där diskussioner speciellt var kring etik i form av en modenyck ute i affärlivet. Eftersom företagen är beroende av sin omgivning och dess intressenter som i sin tur präglas av etiska värderingar faller det i sin natur att företagen allt mer börjat fokusera på etiska handlingar. (Edlund, 1991)

4.3.1 Bokföringsbrottet ses som ett verkligt problem

I en stor artikel som publicerades först i mitten av 90-talet framhölls bokföringsbrott som ett verkligt problem. Författaren menar att slutet av 80-talet och början av 90-talet är den tidpunkt då brotten sätts på sin spets och uppnår troligen seklets högsta topp gällande ekonomisk brottslighet och därmed bokföringsbrott. Denna debatt handlade om att samhällets knappa resurser för bekämpning av brotten medan poliser, åklagare, domare och advokater å andra sidan skyller problemet på lagstiftningen samt myndigheternas ovilja att stämma. Inte sällan händer att myndigheter känner till att brott begås samtidigt som det faller åt sidan utan att åtgärder vidtas. Samtidigt som detta sker kritiseras även lagstiftningen som sägs vara alldeles för vag och där påföljderna borde bli hårdare som skrämselfåtgärd. (Trehörning, 1995)

Stora satsningar infördes därför på brottsförebyggande åtgärder på grund av alla de intäkter staten gick miste om. Artikeln handlar i sig om bokföringsbrott och om hur Sveriges ekonomiska brottslighet har blivit mörklagd vilket uppenbarligen gärningsmännen som utförde brotten uppskattat. Revisorernas syn på saken var att där rättsväsendet ville avkriminalisera ringa bokföringsbrott vill de istället höja straffen och sanktionsavgifterna. Artikelförfattarna vill samtidigt att revisorerna ska spela en stor roll i upptäckandet av brotten medan FAR har uttalat sig i annorlunda riktning. FAR menar att det inte ska vara möjligt att lägga över ansvaret på att revisorn ska upptäcka alla oegentligheter samtidigt som de håller med revisorerna om att avkriminalisera ringa bokföringsbrott. (Trehörning, 1995)

Ann-Britt Jansson, rådmann vid Stockholms tingsrätt för ekonomiska brott, menar att rättsväsendet ska effektiviseras och att varje fall måste gå snabbare för att uppnå bättre resultat. Ju längre tid ett fall tar desto lindrigare blir påföljden och det är detta som måste undvikas med en effektivisering av utredningarna. Vidare säger även Ann-Britt att inte alla som utför brotten är bovar utan endast ett fall för okunnigt utövande där personen hamnat i en gråzon där transaktionerna inte alltid är olagliga. Med detta skapar den ekonomiska brottsligheten en hel del orättvisor i samhället där många kan gå vidare utan att upptäckas samtidigt som det kan finnas en del brott som samhället inte vill ska upptäckas. (Trehörning, 1995)

4.3.2 Den teknologiska utvecklingen

För att även knyta an till den tidigare debatten gällande den teknologiska utvecklingen fortsatte även på 90-talet diskussionen om datorsystem. Datorprogrammen var inte längre tillräckliga och i den nya teknologin gick det att mörklägga information för revisorer. Ett administrativt system där det fanns möjligheter att flytta minnesresidens från ett system till ett annat vilket möjliggjorde manipulation av redovisningen. I debatten framfördes att det var företagsledningens ansvar att se till att den interna kontrollen fungerade och här nämns inte revisorn som största tillsynsman. Utöver den interna kontrollen skulle revisorn i andra hand utses som tillsynsorgan. Även lagändringar angående användning av datorsystem efterfrågades starkt. (Lundgren, 1993)

Medan den allmänna debatten i slutet på 80-talet och början på 90-talet till stor del handlade om den tekniska utvecklingen så lugnades ämnet betydligt ner under 90-talets andra hälft. På slutet av 90-talet blev det tyst i ämnet och det publicerades inte mycket angående bokföringsbrott. Debatten fortsatte angående revisorn och dennes skyldigheter men det förblev tyst inom bokföringsbrotten.

4.4 2000-talet

På 2000-talet blåstes diskussionen om bokföringsbrott upp ytterligare. Orsaken var till stor del företagsskandaler i USA såsom Enron och WorldCom. Vi kan tydligt se att debatten blivit hetare i de senare publicerade debattartiklarna vilket gjort att vi varit tvungna att begränsa oss något i vårt urval. Efter tidigare års debatter angående vaga normer, teknologiutvecklingen och skapandet av ett moraliskt samhälle kommer nu 2000-talets debatt angående risker med låg och högkonjunkturer samt revisionsplikten i små- och medelstora företag.

4.4.1 Bokföringsbrott

I början av 2000-talet uppdagades ytterligare information gällande Enronskandalen vilket vi redan tidigare behandlat i uppsatsen. Enron var föremål för en stor debatt inom redovisningsområdet under framförallt år 2002 i tidskriften Balans. Vi kommer inte att gå in på den närmare här utan hänvisar istället till tidigare diskussioner. Under året 2002 togs ämnet bokföringsbrott upp för att tydliggöra vad som egentligen är bokföringsbrott. Wennberg (2002) talar

till stor del utifrån EBMs definition för bokföringsbrott, där Elofssonska metoden tillämpas. Metoden innebär att bokfört värde tillåts avvika med 30 % i uppåt eller neråtående riktning. Verkligt värde är det värdet som åklagarens utredning på EBM får fram. Resultatet leder inte till straffansvar om det håller sig inom intervallet, det vill säga ifall bokföringen reflekterar 70-130 %. (Wennberg, 2002)

Efter att ett förtydligande gjorts av var gränsen för bokföringsbrott går så kom under år 2004 ett nytt förtydligande av lagen där det fastställdes att förseningar av företagets bokföring skulle klassas som bokföringsbrott. Detta har tidigare varit ett debattämne under något år men blev klart under år 2004. (Engerstedt, 2004) Detta var en följd av diskussionen kring vaga regler med för lindriga straff. (Noteringar från regeringen, 2005)

4.4.2 Vaga regler och lindriga straff

På grund av diskussionen kring de vaga reglerna med påföljder som var för lindriga skärptes straffet ytterligare år 2005 gällande bokföringsbrott. Detta skedde i slutet av januari år 2005 och ledde till att ringa bokföringsbrott kunde påföras strängare straff än endast böter. Varför just bokföringsbrotten skärptes var en följd av att de oftast används som ett verktyg med vilket företagen vill dölja annan allvarlig ekonomisk brottslighet. (Noteringar från regeringen, 2005)

Diskussionen kring vaga regler förstärktes även den ytterligare och kom fram till nya åtgärder. Under början av 2000-talet kom debatten återigen upp gällande normer och standards samt dess betydelse för bekämpningen av ekonomisk brottslighet. Bland annat så bestämde International Federation of Accountants, IFAC, i mars under år 2001 att en ny revisionsstandard som behandlar oegentligheter i företagets redovisning skulle införas. Förändringar från den tidigare standarden var att den nya skulle i ökad utsträckning poängtera skillnaden mellan när företagsledningen respektive övriga anställda begick oegentligheter. Vidare skulle det finnas omfattande vägledning tillgänglig om behovet att hämta företagsledningens bedömning på risk för oegentligheter samt ett ökat fokus på de begränsningar som fanns då revisorn skulle upptäcka oegentligheter. (Larsson, 2001)

Rolf Rundfelt ifrågasatte i en artikel från år 2001 i vilken utsträckning företagen egentligen följer ÅRL i Sverige. Han menar att i ett flertal årsredovisningar har revisorerna felaktigt skrivit en ren revisionsberättelse, det vill säga intygat att redovisningen har följt ÅRL samtidigt som så inte varit fallet. Avvikelser från ÅRL är inte ovanligt ute i svenska företags årsredovisningar. Problemet är att vi

har två verk att använda oss av, dels det legala och dels rådets rekommendationer. (Rundfelt, 2001)

4.4.3 Okunnighet och oaktsamhet

Med anledning av de diskussioner som förts angående problemen med tvåfaldiga regelverk skrevs i en artikel från år 2005 av EBM att hälften av alla de brott som kommer in till myndigheten handlar om oaktsamma brott till följd av okunnighet eller oaktsamhet. Slarv och okunskap är nyckelfaktorer här och påpekar samtidigt revisorns betydelse i dessa fall som kan lösas innan de tillfaller myndigheten. Påtryckningarna på revisorns ansvar fortsatte härmed att vara ett hett debattämne. Sigurd Elofsson som arbetar på EBM klargör att han inte vill att revisionsplikten ska försvinna för små- och medelstora företag eftersom de då skulle få ett större ansvarsområde. Detta skulle kräva betydligt större resurser för myndigheten. Han menar att revisorn avlastar myndigheten så att de slipper en stor del av de oaktsamma brott som kommer in. Om plikten skulle avskaffas skulle de inte längre kunna utreda i samma utsträckning. (Halling, 2005)

4.4.4 Risker i hög- och lågkonjunkturer

Ytterligare ett problem uppdagades under 2000-talet och en ny diskussion kom upp till ytan och handlade om risk. Problemen som diskuterades handlade bland annat om att redovisningen hängde med dåligt i utvecklingen vid låg och högkonjunkturer. Värdering som skulle ske till marknadsvärdering förekom nu olika beroende på om vi befann oss i hög eller lågkonjunktur. Problemet uppkom när en bubbla sprack och redovisningen måste följa med och redovisa till de nya marknadsvärdena. Egentligen behövde det inte vara fel på redovisningen utan bara att förväntningarna varit för höga från tiden vid högkonjunktur. Av naturliga skäl var redovisningen mer optimistiskt lagd i högkonjunkturer, ingen risk togs till nedgångar och beaktades inte i företagets affärsplan. Subjektiva värderingar var därmed riskabla och behövde mer präglas av ett objektiva synsätt där hänsyn skulle tas till försiktighet och risker i framtiden. I artikeln framkom även att det fanns större risk till brott i lågkonjunkturer samtidigt som det var större risk i länder med starkt aktieägarfokus. Sverige är inte lika stort gällande incitaments- och bonusprogram som exempelvis i USA. Mer specifikt uppkom flest tendenser till kriminella handlingar i övergången mellan hög till lågkonjunktur på grund av att företagen försökte vinna tid genom att täppa igen de skavanker som fanns.

Sammanfattningsvis behövs en större fokusering på risker så att överraskningar i form av lågkonjunkturer inte skulle kunna påverka företagen i någon större grad. (Wennberg, 2003)

4.5 Debatten under året 2006

4.5.1 Internationellt inflytande

Bara de senaste två åren har företagen rapporterat in allt fler brott med ekonomisk karaktär. Inom brotten ingår allt om ekonomisk brottslighet och bland de svenska företagen har 35 % anmält att de blivit utsatta för ekobrott. Detta är en ökning med 4 % på två år. Studien har gjorts av Öhrlings PriceWaterhouseCoopers, PWC, tillsammans med Martin Luther Universität i Halle-Wittenberg. Denna internationella studie visar på att ökningen ar i linje med en internationell trend. Den globala utvecklingen på området är 8 % ökning av ekobrotten under samma period. Studien visar att det är stora företag som är involverade i betydligt större utsträckning än mindre. Brottsutvecklingen förklaras i studien som en möjlig följd av de strängare reglarna i och med företags skyldighet att bokföra enligt IAS/IFRS från och med ar 2005. Företagen har i och med detta blivit mer pressade att bli effektiva och att upptäcka oegentligheter inom företagen. Övergripande delen av de brott som upptäcks i svenska företag begås av anställda och då oftast av de med företagsledande ställning eller mellanchefer. Vanligt är också att externa intressenter såsom kunder och leverantörer är involverade. (Noteringar i Balans, 2006)

Under året har den etiska debatten fortsatt samt diskussionen kring våra normer. I Sverige antas en av grundstenarna för att utröna oetiska handlingar vara att företagen har ett skapat förtroende för medarbetarna och förutsätter att de uppgifter som delegeras även slutförs på korrekt sätt. Synsättet ar som vi tidigare nämnt annorlunda i USA, vilket till stor del hänger samman med de enorma regelverk som styr där. I Sverige ar det allmänt känt att lagen i stor omfattning bygger på principer framför detaljerade regelverk. Med detta ligger svårigheten för svenska företag i att hitta en bra balans mellan de båda synsätten. En del menar vidare att på grund av de omfattande regelverken och rekommendationer i Sverige och som en följd av den internationella utvecklingen, så behöver företagen bättre internationella standards och regelverk. (Precht, 2006)

4.5.2 Efterfrågas bättre regelverk

I Balans år 2006 diskuterar Tomas Gustafson om att skapa en allmän balans i livet. Han menar att det kan bli mycket tidskrävande och kostsamt att tappa balansen. Vid rätt metodik kan däremot felaktigheter lätt upptäckas. Utbrändhet är ett exempel på en obalans som varit mycket problematisk och kostsam för samhället och näringslivet vilket visar på stor obalans ur ett arbetsbelastningsmässigt perspektiv. Om individen känner olust inför sin uppgift på grund av brister i förhållandet mellan förmåga, krav och lust kan det leda till förödande konsekvenser för individen och även för gruppen. Människan behöver inspiration i sin arbetsgång och känna en relation till sin uppgift för att inte känna tristess. Med en god arbetsmiljö med rimliga krav talar Gustafson om en balans mellan struktur och regler vilka öppnar för tankens fria kraft och utvecklingsmöjligheter. En parallell kan dras till dopning inom den sportsliga världen som allt mer blivit en fråga om omoral där idrottare själva är ansvariga för sina handlingar. Ur ett föreningsperspektiv är det å andra sidan svårt att vara tydlig och informationen är ofta bristfällig och reglerna är svårtolkade. Kassörer i föreningar försöker efter bästa förmåga sköta räkenskaperna, men står sedan som personligt ansvarig vilket gör att det kan vara svårt att få människor att ta på sig uppdrag inom ideella föreningar där de riskerar fängelse för sitt engagemang. En osäker handling skapar här både konsekvenser och en osund obalans mellan både individen och föreningen. Därmed krävs bättre utbildning och stora krav på rådgivning för dessa personer samt en större grad av förståelse från myndighetens sida. Deras inställning till idrotten måste vara positiv då idrotten speglar en viktig roll i vårt samhälle och måste därmed tillåta ett lättförståeligt och tydligt regelverk. (Gustafson, 2006)

FAR har uttalat sig i att de vill förenkla reglerna för små och medelstora företag för att få aktivitet i branschen. De största skälen till dessa förändringar är att de ska leda till besparingar för staten samt förenklingar för företagen. Referensgruppen som ska jobba med projektet skapades förra året det vill säga år 2005. Att vi i Sverige har revisorsplikt även i små företag tycker de flesta är bra även om det leder till stora kostnader. Företagen behöver råd och hjälp av revisorer i större utsträckning än idag. En av nyheterna i propositionen är att alla bokföringsskyldiga ska avsluta året med bokslut eller årsredovisning, dock i förenklad form. Det är bokföringsnämnden, BFN och SKV som i ett samarbete ska ta fram dessa riktlinjer. Även reglering för stiftelser och ideella föreningar kommer att ses över. (Precht, 2006)

Varje år tar EBM emot 100 anmälningar från revisorer om oegentligheter i företagens redovisning, en siffra som successivt har ökat. Chefsåklagare Kent

Madstedt menar att stor del av brotten kommer från oaktsamhet som genom brottsförebyggande åtgärder kunnat undvikas istället för att bli ett fall för EBM. Samtidigt som han vill se färre anmälningar inom detta område vill han istället se fler av de fallen med kriminellt uppsåt. (Precht, 2006)

Efter Enrons fall i USA erkände bland annat en av revisorerna på Arthur Andersen att han förstört dokument rörande Enronaffären. Andersen blev en stor syndabock i affären där de förutom det föregående nämnda brottet även godkände en kreativ redovisning samt partnerskap. Ett resultat av skandalen är som vi tidigare nämnt SOX som syftar till att stärka aktieägarnas förtroende för aktiemarknaden. Detta sker genom att bland annat strängare krav på redovisning och information kommer att införas, kraven kommer att bli högre på revisorernas oberoende och professionalism. Vidare kommer krav på interna strukturer för revision och informationsutlämning till marknaden samt till att slutligen stärka straffen vid lagbrott. Den nya SOX regleringen har inneburit höga kostnader för företagen att implementera. I SEC diskuteras även om de små företagen som representerar cirka fyra femtedelar av alla företag måste följa SOX. En kommitté har tillsatts för att utreda i ärendet. (Noteringar i Balans, 2006)

4.5.3 Avskaffning av revisionsplikten

Angående avskaffande av revisionsplikten har Danmark nyligen tagit bort den i småföretagen för att minska näringslivets kostnader med 25 %. I samband med avskaffandet undersöks i första hand effekten av avskaffningen på den ekonomiska brottsligheten. Revisorn ska verka förebyggande genom revisionsplikten för att undvika att företag gör bokföringsbrott. Oron är därför att brotten ska öka efter avskaffandet av revisionsplikten. (Markland, 2006)

4.5.4 En etisk diskussion

SOX kräver att alla noterade bolag ska ha allmänna etikregler fastställda i företagen och samtidigt informera i det fall det inte finns samt i så fall varför. År 2002 framkom det i en undersökning att endast 44 % sade sig ha allmänna regler gällande etik. Idag ska 95 % av alla företag använda sig av etikregler. Företaget Texas Instruments har fått pris för sitt ledarskap gällande deras handbok innehållande etikregler. De utfärdar tester på sina medarbetare där de får svara på etiska regler för att de anställda ska få en förståelse för de etiska dilemman de kan

ställas inför. Att införa reglerna behöver i sig inte betyda att människan handlar mindre oetiskt utan är endast ett sätt att försöka komma runt problemet. Däremot är det svårt att få en tjuv att inte stjäla om girighet ligger i dennes natur. (Myers, 2005) Payne och Joyner menar att uppmuntra medarbetare till etiskt beteende resulterar i längden till högre resultat för företaget. (Payne och Joyner, 2006)

Brody (2006) diskuterar i sin artikel var företagsetiken egentligen passar in i en värld som domineras av vinstmotivet. Hon skriver vidare om att uppvisa ett missvisande resultat inte bara är olagligt utan även oetiskt. Brody kopplar ihop redovisningen med etiska frågor istället för en fråga om att följa lagen och menar med det att företagsetiken tar vid där lagen slutar. Därmed talar etiken när lagen är tyst. I artikeln behandlas även individens rädsla att förlora sitt företag. Antydning till förlust resultat kan leda till att beslut fattas som inte bara är olagliga utan även strider mot begrepp som sann, uppriktig och rättvisa. Människan är för det första bekväm och impulsiv och för det andra prioriterar vinst högst och slutligen menar han att individen rationaliserar sina beslut utifrån relativism. Vid en första undersökning av etiska dilemman inom företagsetiken kan vi se att de främst uppenbarar sig i företagets design, uppbyggnad, ägarskap, användning och utspridning. Företag behöver allmänna regler i form av oskrivna lagar där det finns tydligt uppsatta riktlinjer gällande etik för redovisare. (Brody, 2006)

4.6 Sammanfattning offentlig debatt

I detta kapitel har vi utförligt redogjort för den debatt som förts inom vårt uppsatsämne från 1970 till nutid. Vi kan i kapitlet visa att den offentliga debatten kring bokföringsbrott har varit ett hett debattämne under hela den tidsperiod som vi valt att studera. Debatten redogör för hur synen på bokföringsbrott har förändrats under tidens gång och ger perspektiv på hur olika regler och normer har vuxit fram i vårt samhälle i takt med att skandaler har uppdagats.

Trots att ekonomisk brottslighet bedöms ha en lång historia var det inte förrän år 1977 som BRÅ började se över lagstiftningen. Därefter har det kommit en hel del förbättringar på området gällande lagar och normer. Samtidigt utvecklades även teknologin vilket har underlättat kontrollen på flera sätt. Däremot är det främst nackdelarna som utvecklingen medförde som gav upphov till debatt på 1990-talet. Ju närmare tiden led 2000-talet desto mer kom debatten in på företagets beroende av sin omgivning och hur viktig moralen är för ett fungerande samhälle. Ett antal företagsekonomiska skandaler ligger till grund för att debatten blåstes upp.

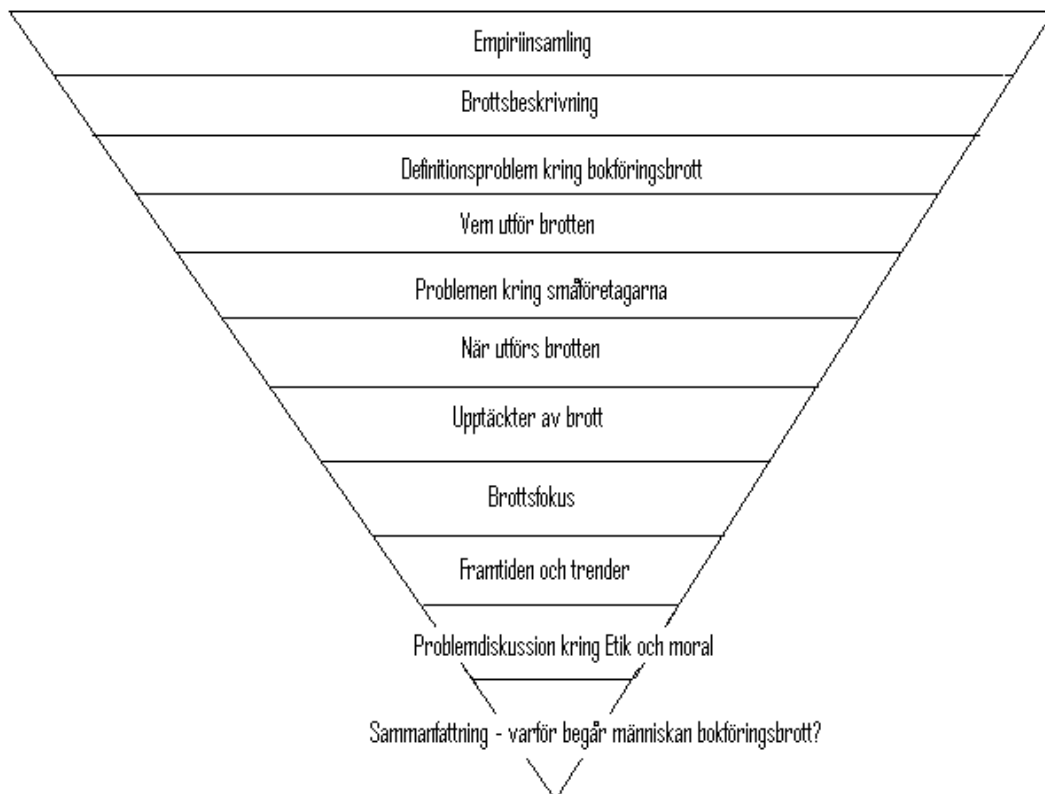
- 5. Resultatredovisning -

Den empiriska undersökningen kommer att redovisas i kategoriform i detta kapitel efter de frågor som behandlats under intervjuerna. Vi har sammanlagt genomfört sexton intervjuer för att uppfylla den mättnad vi eftersökte för att besvara forskningsfrågan.

5.1 **Brottsbeskrivning**

Nedanstående bild ska illustrera upplägget av vår resultatredovisning där vi börjar brett och i slutet ska komma fram till en sammanfattning av respondenternas åsikter.

Figur 6 Upplägg resultatredovisning
Källa: Egen modell

5.1.1 Inledning brottsbeskrivning

Till att börja med finns det olika grader av bokföringsbrott som begås och vi kommer här att gå närmare in på vilka typer av brott som är de mest förekommande. Inledningsvis delas brotten in i tre nivåer efter hur allvarliga de är:

1. Ringa, vilket innebär exempelvis en månads försenad inlämning av ÅR.
2. Medel, vilket omfattas av att ha tappat bort ett års bokföring i ett företag med inte allt för stor omsättning.
3. Grovt, såsom falska handlingar, stort belopp och/eller hög omsättning.
Straff blir här minst sex månader. Vid en påföljd av 1-2 års fängelse rör det sig om 1-1,5 miljoner kronor, 3 år vid normala fall av grova brott samt 5-7 år vid allvarliga brott.

Efter att nu ha kategoriserat allvarlighetsgraden av brott kommer vi att närmare granska vilka typer av brott som finns inom bokföringsområdet. Respondenterna har huvudsakligen delat in brotten i medvetna och omedvetna handlingar, som visar sig i passiva och aktiva handlingar. Vi börjar skriva om de omedvetna handlingarna eftersom det har framgått att det är just dessa som är de mest förekommande brotten.

Varje år får EBM in omkring 600 anmälningar som omfattas av både skatte- och bokföringsbrott. SKVs anmälningar innehåller nästan alltid båda brottstyperna eftersom de är starkt beroende av varandra.

5.1.2 Omedvetna handlingar

Respondenterna var eniga om att det vanligaste brottet hamnar i kategorin ringa bokföringsbrott, där de omedvetna handlingarna hör till den största kategorin. Det brott som nämnts vid alla intervjutillfällen som det vanligaste brottet, är att årsredovisningar lämnas in för sent, vilket klassas som bokföringsbrott sedan oktober år 2004. Trots det menade en majoritet av revisorerna att de aldrig gjort anmälan på grund av försenad årsredovisning. En revisor menade till och med att om anmälan alltid skulle göras när förseningar uppstod, skulle deras klienter försvinna i allt för stor utsträckning. Ett antagande från EBM var att anmälningar om försent inlämnad redovisning utgör mellan 15-20 % av alla anmälda bokföringsbrott totalt och att de oftast sker i kombination med att det inte finns någon bokföring alls. Den nya lagen har kritiserats från många av

intervjupersonerna eftersom de menar att denna är något onödig. Speciellt två punkter kritiserar. De ansåg, dels att det går för mycket tid till små brotten, dels för att det inte är de stora brottslingarna som åker fast. Ofta handlar det istället om småföretagare som inte fört någon löpande bokföring och inte heller haft råd med revisor.

Försenad eller avsaknad av redovisning, vilket idag anses brottsligt, har oftast två orsaker enligt en av de intervjuade med juridisk bakgrund. Antingen är det oordning på räkenskaperna eller så grundar det sig i bristande ekonomiska resurser. Detta anses endast som en mildare grad av bokföringsbrott. En av de intervjuade uppskattar att i 60-70 % av alla brottsfall handlar det om okunskap och slarv där den ansvarige sätter bokföringen åt sidan helt utan uppsåt att begå kriminella handlingar. En de intervjuade revisorerna som ofta arbetat med utredningar efter konkurser menar att utredningar som kommer från konkursförvaltarna oftast handlar om anmälningar på grund av stora eftersläpningar i redovisningen. Orsaken till brottet är därmed inte uppsåtligt utan på grund av för knappa resurser för att finansiera redovisningstjänster. En kriminalpolis på EBM ville även belysa att orsaken till att bokföringen inte görs löpande kan ha sitt ursprung i naturliga orsaker såsom sjukdom, naturkatastrofer och liknande där det inte funnits någon möjlighet för den bokföringsskyldige att bokföra.

På EBM nämndes vidare att det har börjat märkas att det kommer in fler anmälningar från revisorer om bokföringsbrott än tidigare som en följd av lagändringen som trädde i kraft år 2004. Anmälningarna som i övrigt kommer till EBM handlar om oupptagna intäkter för att krympa verksamheten, luftfakturer för att finansiera svart arbetskraft eller oaktsamhetsbrott. En åklagare menar att i de senare fallen grundar sig brotten dock oftast i girighet.

5.1.3 Medvetna handlingar

Den andra huvudtypen av brott är den kategori där gärningsmannen medvetet utför brott för egen vinning eller med avsikten att dölja annan ekonomisk brottslighet. En brottskategori har till och med som affärsidé att begå ekonomisk brottslighet där man köper bolag som därefter körs i botten med konkurs som följd. Detta känns igen genom att det finns ett syfte att vilja tjäna pengar genom att luras. Brotten ger strängare straff som följd, där fängelse är det normala.

De brottslingar som hamnar på skattebrottsenheten förklaras på följande sätt:

- Engångsfuskaren, alltså vanligt hyggligt folk
- Notoriske fuskaren, kriminell person

Engångsfuskaren hos SKV är inte en person som betraktas som brottsling. Det kan istället handla om att personen tagit lite för mycket chanser eller att det hänt saker i livet som har krävt snabba pengar, exempelvis att en person har skilt sig och behöver kontanter för att lösa ut sin hustru. En annan orsak kan vara att personen dragit på sig spelskulder. Den andra kategorin av brottsutövare hos SKV är kriminella som lika gärna kunde ha varit brottslingar inom ett annat område såsom narkotika exempelvis. Då de notoriska fuskarna går från utredningen så kör de vidare på samma sätt som tidigare.

Till de grövre brotten som hamnar på EBM hör hantering av falska handlingar. Även avsaknad eller brister i den löpande bokföringen bedöms som ett grovt brott i större bolag. Flera konstiga exempel har nämnts under intervjuerna som orsak till borttappad bokföring just vid misstanke av brott för att dölja andra oegentligheter i företaget. Vid vissa brottsmisstankar bedömer företagare det bättre att inte ha någon bokföring alls än att svart på vitt visa vilka oegentligheter som har begåtts.

Våra respondenter har under intervjuerna gett oss ett antal grövre brott från verkliga händelser under yrkeskarriären. Fallen som togs upp handlade om organiserade oegentligheter vid nyemissioner, ulandsbetalningar, privata kostnader inlagda på företaget, förfalskning av kundfordringar och övervärdering av lager.

Brotten, som i flera av ovan nämnda fall sker aktivt i form av oriktiga handlingar, kan ofta konkret bevisas genom skenfakturor om de upptäcks. Respondenterna betonade att det vid aktivt fusk ofta finns en bakomliggande strategi och att dessa är mycket farliga för samhället.

För att överleva sker det också en hel del medvetna brott, vilka bedöms vara relativt branschbetonade. Kontantbranschen är ett exempel som har återkommit vid samtliga intervjuer. Inom de verksamheter där betalning sker genom kontanter finns det också störst möjlighet att låta bli att ta upp vissa intäkter. Även svart arbetskraft är vanligt förekommande.

Specifikt var det byggbranschen som nämdes som ett område där svartarbete bedöms som mycket vanligt och svårt att kontrollera. Ett exempel som nämdes

var: om A, som är huvudentreprenör och B, C, D och E är underentreprenörer, då är det svårt att upptäcka om E inte betalar arbetsgivaravgifter på de anställda som arbetar under As ledning. I detta fall är det inte fråga om att finna bevis för bokföringsbrott utan problemet ligger i att komma åt skurkarna. Exemplet som nyss nämndes kan jämföras med svartarbete i sig, inget av dem är vanligt som bokföringsbrott då de för det mesta inte uppfyller *huvudsaksrekvisitet*. Enligt en uppskattning från en skatteexpert handlar det om 100-150 miljarder kronor som årligen kommer bort från staten genom att skatter och avgifter uteblir. Ungefär hälften härrör från svartarbete, en tredjedel är från momsfusk medan resterande kan kopplas till punktskatter av olika slag såsom alkohol eller bränsle.

5.2   *Definitionsproblem av bokföringsbrott*

Problemet då vi talar om brott idag är att definitionen av bokföringsbrott har ändrats med tiden. Vad som förr inte var brott är det idag och vice versa. Som exempel kan nämnas att tidigare var det inte bokföringsbrott att lämna in bokföring för sent vilket det är idag. Andra skillnader är att förr skrevs anmälningarna ner i förvaltningsberättelsen medan detta idag är sekretessbelagt. Reglerna har blivit strängare och därför kan man inte direkt jämföra brottutvecklingen vad gäller antalet brott. Det har skett en attitydförändring och efter konkurslagens införande finns det en skyldighet att följa denna lag samt anmäla de brott som upptäcks eller om det finns misstanke om brott.

Vad som bedöms vara bokföringsbrott visar sig när det inte längre går att följa den löpande bokföringen och utläsa företagets resultat och ställning på ett rättvisande sätt. Detta lämnar naturligtvis mycket utrymme för tolkning. De brott som inte går att styrka skrivs av men detta är dock ovanligt. Oftast finns det klara misstankar om brott när anmälningar kommer in till EBM. Till exempel att det inte finns någon bokföring eller att handlingarna är falska. Ytterligare ett exempel på problem med lagtolkningar är i större bolag där företaget anställt ekonomiska rådgivare som fungerar som finansiellt stöd. Ibland blir rådet felaktigt men situationen är sådan att de tenderar att ligga på lagens yttersta gräns. Olika individer tolkar regelverket olika. Tolkningssvårigheten är inte desamma i mindre bolag där det rör sig om andra fel, vilket resulterar i att de stora bolagen inte generellt sett hamnar på EBM medan de mindre gör det. Just tolkningssekvensen är inte i normala händelser brott utan en diskussion kring vad som egentligen är korrekt redovisning. Många ligger hela tiden och väger på gränsen.

En respondent med juridisk bakgrund poängterar att även om bokföringen inte helt stämmer överens med god redovisningssed betyder det i sig inte att det rör sig om bokföringsbrott. Vid granskning är det därför viktigt att se till helheten. Ett exempel på åtgärd är att kontrollera vägmätarställningen hos taxi och jämföra med intäkterna i ett taxibolag.

Några av de brott som påträffas både som medvetna och omedvetna, är skattedeklarationen som är grunden för det mesta både när det gäller företag och privatpersoner. Det är här som medvetna såväl som omedvetna justeringar görs för att minska på skatten. Fel och brister kan lätt uppstå men dessa kan många gånger accepteras om de i efterhand korrigeras, det avgörande är om intäkterna märkats. Bokföringsbrott är helt klart de brott som utreds mest på EBM och som sedan leder till dom. I skattebrottsfallen måste uppsåtsrekvisit kunna bevisas vilket försvårar utredningar väsentligt. Bokföringsbrott och skattebrott hänger ihop på så sätt att man måste fiffla med bokföringen för att undanhålla skatt. Många skattebrott bland företagare börjar med bokföringsbrott.

I rollen som ekonom på EBM behandlar man räkenskaperna, om de existerar. Finns de inte skall det istället utredas hur omfattande verksamheten har varit. Ifall det är möjligt att följa balansräkningen till 70 % rör det sig inte om ett bokföringsbrott. Om bokföring saknas åker man direkt dit på den punkten. För att utreda bokföringen i företag får EBM göra husrannsakan, vilket ofta resulterar i bättre material än enbart från förvaltarens revisor. Förvaltarens revisor har främst fokus på konkurslagens bestämmelser samt på återvinning.

Tolkningssvårigheter av lagen i allmänhet bidrar i stor utsträckning till brott. Människan har även en fallenhet att i de flesta hänseenden tolka till sin egen fördel. Ett ofta förekommande fall i skattesammanhang är till exempel varför företag väljer att förlägga utbildning utomlands. Tolkningsproblemet handlar då om hur nytta och nöje ska bedömas och därefter beskattas. Några respondenter bedömde att någon typ av oegentligheter finns i alla bolag.

En ytterligare aspekt som delgivits oss under empiriarbetet är problematiken vad gäller tjänster och gentjänster. Förr i tiden var samhällen uppbyggda på att vi hjälpte varandra genom olika tjänster vilket egentligen anses som ett skattebrott. Denna syn har dock ändrats. Utbyte av tjänster är idag ett vanligt brott och det finns en stor gråzon.

5.3 Vem utför brotten

Vilken typ av person som utför brotten är i många fall svårt att avgöra. Ibland kan det vara den mest förtroendeingivande personen som kan vara den största skurken, vilket ytterligare försvårar arbetet. En del av intervjupersonerna menade att flertalet människor kan begå brott och alla som får möjligheten till en extra kaka faktiskt tar den. Reglerna tänjs ideligen och småbrott begås samtidigt som acceptansen är stor inom vissa områden. För att dra en parallell till fortkörning så är handlingen i allmänhet accepterad medan rattfylla inte är det. Inom bokföringen accepteras för sent inlämnad redovisning av allmänheten medan andra brott inte accepteras trots att båda är brott.

5.3.1 Den typiske gärningsmannen

Den typiska personen som begår bokföringsbrott är en småföretagare som under en tid hamnat i någon sorts ekonomisk kris och som därmed inte haft råd att betala för upprättad bokföring. Mestadels är det små- och medelstora företag och mer specifikt enskilda företagare eller små aktiebolag med en till två ägare. Eftersom flertalet företagare är optimister tror de ofta att det dåliga läget skall vända. Företagarna hamnar därmed i en ond cirkel som är svår att komma ur. Det är dock ovanligt att dessa bokförare blir dömda på grund att de upprättat sin bokföring felaktigt utan de får endast en tillsägelse om att rätta till felet i bokföringen. Många löser problemet genom att sätta in en redovisningsbyrå för att upprätthålla sina skyldigheter av löpande bokföring och att visa en god bild av företagets resultat. Problemet är att många av de mindre redovisningsbyråerna låter företagaren komma en gång per år och lämna in all sin bokföring. Detta ger då en felaktig bild att företagaren endast behöver bokföra en gång om året, vilket inte är fallet. Vidare gjordes antydning till att synen på den som utför ekobrott är något skev. Erfarna utredare menade att de personer som åker dit ofta inte ser sig själva som kriminella, eftersom riktiga kriminella är hemska bovar.

Två typer av kriminella nämndes av en konkursförvaltare. Den första är en tjuv som gör mindre genomtänkta gärningar och som helt saknar empati för medmänniskan. Den andra hör till majoriteten och kännetecknas som smart, snygg, välklädd och girig. Vidare har personen dyra levnadsvanor och även denne saknar empati för andra människor. Det är vanligt att dessa brottslingar har uppsåt att begå brottsliga handlingar och detta är genom olika bolagsformer som inte är officiella. Ett kännetecken är vidare att det är färre personer som är inblandade i

själva bokföringen och oftast finns det inte några anställda i företaget varvid ägaren i större utsträckning har möjlighet att styra över verksamheten själv.

5.3.2 Vanligt förekommande branscher

De mest kritiska branscherna som ofta återkommit under intervjuerna är taxi, frisör, byggnadsbranschen, frukt och grönt, entreprenad, hantverkare, blomsterhandel, affärer samt restauranger som alla frekvent är indragna i bokföringsbrott. Exempelvis trodde en respondent att flertalet pizzerior tar ut var tredje pizza svart och därmed underlåter att bokföra intäkten. Till exempel kan nämnas att många frisörer oftast åker fast för sin girighet precis som pizzabagaren med sina kartonger. I byggbranschen med vanligt förekommande oegentligheter är det vanligt bland de anställda att de tar med sig överskottsmaterial hem. Vid en stor arbetsplats är det ingen som kontrollerar materialet ordentligt samtidigt som det är allmänt accepterat att de anställda gör så. De som utför brotten är oftast de som är ansvariga för verksamheten. I ett AB är det styrelsen som är ansvarig medan chefen eller VDN är ansvarig i en enskild firma eller ett handelsbolag. Det anses dock enklare att dölja brott i ett större företag än i ett mindre bolag.

På EBM menar man att de branscher som mest frekvent anmäls är starkt kopplade till de branscher som SKV väljer att granska. Skatteverket gör målinriktade skatterevisjoner och det är inget som EBM kan påverka. SKV gör kampanjer då de riktar in sig på vissa speciella branscher, där kontantbranschen är främst utsatt. Alltså är det här EBM märker skillnader men inte annars. Andra branscher som granskas allt oftare är restauranger, frisörer och mäklarna, men även privata vårdgivare. Problemet med dessa branscher är att de har svårt att överleva rent konkurrensmässigt om de endast betalar med vita pengar. Även konkurrensen i den tekniska utvecklingen kan vara för svår framförallt i mindre bolag. Denna bedömning gjorde flera av de intervjuade.

Ytterligare en orsak som ofta nämndes till varför dessa branscher är i farozonen var att ägarna vill ha ut kontanta medel. Det kan vara smart att köpa in en viss del av varorna svart och sedan sälja dem vidare svart. Det kan även ha sin orsak i att många inom branschen tycker att det är acceptabelt att i alla fall fiffla lite, vilket medför en snedvriden konkurrens. Dessa oegentligheter är lättare att upptäcka vid konkurs eftersom det då finns ett tvärt avbrott i bokföringen som annars skulle se perfekt ut även om den är felaktigt utformad. En del måste fiffla för att kunna överleva inom sin bransch, illojal konkurrens. Den goda företagaren får det här svårt att konkurrera med de andra.

Eftersom stora företag har ekonomiavdelningar är det inte lika vanligt med bokföringsbrott här. Det finns misstanke om att stora företag ibland skatteplanerar tillsammans med sina revisorer och därmed ibland ligger på gränsen till vad som är tillåtet. Det är mycket svårt att bedöma i de enskilda fallen och därmed svårt att komma åt på grund av företagens stora kvalificerade staber. De går helt enkelt knappt att utreda och skulle kräva enorma resurser. Även EU skärper sina regler vilket kan vara en följd av att det finns en misstanke om att brott faktiskt begås i större företag även om omfattningen inte bedöms som stor.

Revisionsbyråer som vi varit i kontakt med har alla någon form av policy att i första hand undvika de branscher som i huvudsak handlar med kontanter. På EBM bedömdes dock att en del oegentligheter har börjat rensas upp i vissa branscher genom att utbildning har erbjudits, vilket har förbättrat kunskaperna inom bokföringsområdet.

Hur SKV väljer ut de företag som de vill granska:

- Riksprojekt exempelvis frisörsprojektet eller andra utsatta branscher
- Lokala projekt
- Viss underrättelseverksamhet
- Deklarationsgranskning av exempelvis moms, arbetsgivaravgifter
- Oklarheter upptäcks som måste granskas vidare
- Tips från allmänheten
- Varningar. Varje år i deklarationstider går SKV ut med information om att man speciellt kommer att granska vissa områden. Denna taktik finns för att det är bättre att folk gör rätt redan från början vilket innebär att SKV tjänar resurser inom just dessa områden.

5.4   *Problemen kring småföretagarna*

5.4.1   Inledning av problemen

Olika grunder nämndes till varför just småföretagare ofta kommer upp i sammanhang av bokföringsbrott. En bedömning från skatteexperter var att småföretagarna anser att de redan betalar så mycket skatt att de känner att de kan unna sig en del friheter och förmåner på skattebetalarnas bekostnad. Ett av de

vanligaste brotten bedömdes vidare vara att privata kostnader läggs in i verksamheten.

En annan grund till småföretagarnas inblandning i bokföringsbrott anses vara att tröskeln för att driva näringsverksamhet i Sverige är alldeles för hög. Det krävs för mycket från den enskilde småföretagaren eftersom reglerna bedöms vara för komplicerade samt att företagarna måste kunna flertalet arbetsuppgifter utöver sitt yrkesområde. Varje företagare måste till exempel kunna momsregler, bokföringslagen, anställningslagarna, skattelagstiftningen och ha startkapital om 100 000 kronor vid aktiebolag samt även kunna finansiera ett bankkonto. Småföretagaren som endast lever för dagen och måste ha sin inkomst har det tufft och för att klara av detta är det enkelt att ta en del i svarta pengar.

För att komma åt problemen skulle nyföretagare behöva informeras om de svårigheter som finns med att starta eget företag. Många tror att det allmänt sett är för enkelt att starta eget idag. Det finns ingen kontroll över vem som gör det och varför. Bankerna borde därför kräva mer av företagarna samt utbilda dem i bland annat bokföring. Vidare är skattereglerna alldeles för komplicerade. En av de vi intervjuade tyckte att en idé skulle kunna vara att införa någon typ av datorkörkort i bokföring.

Det var dock inte alla som var av samma mening med tanke på vilka krav som ställs för att vara egenföretagare. Visst är det tråkigt att fylla i en massa papper men det är inte omöjligt om den enskilde tar sig an den tid som krävs. Dessutom finns det alltid hjälp att tillgå genom revisor eller redovisningsbyrå vilket innebär en extra kostnad men denna stannar oftast kring 10 000-15 000 kronor, vilken inte bör anses som en betungande summa.

5.4.2 För komplexa regler

En av de konkursförvaltare vi intervjuade trodde inte att småföretagaren uppsåtligen gör kriminella handlingar utan endast blir offer för ett komplext regelsystem. Detta trodde han berodde på att bokföringen är den som utvecklas minst genom åren och har funnits sen långt tillbaka. Sedan den dubbla bokföringens upptäckts har väldigt lite hänt i redovisningsutvecklingen. I Italien finns det strängare regler och det är därmed svårare att dölja brott eftersom verifikationer ingår som en viktig del i den dagliga verksamheten. Verifikationer krävs vid alla transaktioner för både privatpersoner och företagare. Ett bevis på den tröghet som ligger i bokföringen är att samma bokföringslag har funnits

mellan år 1929-1976, där lagen i princip inte ändrades någonting. Dagens lagar är i princip de samma som år 1976 fast med en del tillägg.

En annan aspekt är att eftersom det finns flera och strängare lagar idag finns det också flera brott att begå. Efter att en ny konkurslag tillkom år 1980 blev det svårare att dölja brott än det var tidigare. Att plundra bolag var tidigare inget brott men blev det i och med den nya konkurslagen. Denna lag ställde även större krav på förvaltaren och hur denne skulle agera.

Ett vidare problem är på grund av att en snabb samhällelig förändringstakt gör det svårt att följa de trögrörliga reglerna, vilket i sin tur leder till att kryphål kan uppstå. Till exempel har det varit vanligt med Holdingbolag i Holland och Storbritannien eftersom så kallade smarta transaktioner varit vanligt där. I Chile finns speciella regler och det är idag modernt att ha holdingbolag i landet med smarta transaktioner. Som svenskt exempel kan Turning Torso nämnas, där möjligheterna att spåra pengar försvann på vägen. Men detta är i sig inget nytt utan fenomenet har även funnits historiskt sett.

5.4.3 Okunnighet

Som ovan behandlats beror bokföringsbrott i hög grad på okunnighet vilket de flesta respondenterna konstaterat och i flera fall tillades att företagare inte ser sina fördelar med att ha ordning på sina räkenskaper. Slarv, pengabrist, tidsbrist samt att bokföringen inte prioriteras kan sammanfatta de anledningar till varför brott begås av småföretagare. Okunnighet och slarv av värdering av lager eller fastigheter är inte heller något ovanligt och kan få förödande konsekvenser i bokföringen. Detta kan ta sig uttryck i exempelvis pantsättning av fiktiva boklager där det sedan har skickats luftfakturer. De flesta företagen som åker dit är som sagt små, men oftast även nystartade. De är kreativa och duktiga, men det brister i kunskapen om hur ett bolag ska drivas. En tvingande nystartutbildning för företagare vore ett bra sätt att förbättra förutsättningarna. På så sätt skulle moralen kunna höjas och okunskapsbrotten kunna förebyggas.

5.4.4 Revisionsplikten

Många av de vi har intervjuat är ense om att avskaffandet av revisionsplikten i mindre bolag skulle leda till att fler brott begås. De tror inte att avskaffandet av revisionsplikten är den rätta lösningen för att komma tillrätta med att små bolag

missköter bokföringen. Tvärtom skulle det kunna leda till flera svårigheter för dem som väljer att inte ha revisor. Revisorn sätter viss press på bolagen att upprätthålla bokföringen löpande. Det finns dock en risk att det är fel företag som skulle välja att avstå från att ha revisor. Samtidigt ansåg de flesta att det bara är att anpassa sig till den harmonisering som sker inom Europa i dessa frågor och istället försöka att se fördelarna med detta.

I många fall är enda sättet att upptäcka brott med bokföringen att jämföra med andra bolag för att se om till exempel fakturor matchar varandra. Det är dock oftast komplicerat och näst intill omöjligt, speciellt vid internationella transaktioner. I övriga Europa har revisionsplikten tagits bort för små aktiebolag, men samtidigt vill Storbritannien och Italien ha tillbaka reglerna.

Istället för revisionsplikt tror de flesta att ansvaret kommer att gå över på banker som troligen kommer att kräva någon form av *lightversion* av revision som fungerar som kvalitetsstämpel på företag. Gränsen för de som kommer att slippa en revisor ligger runt 2-3 miljoner kronor i omsättning. Samhällsekonomiskt känns det fel att ta bort incitamenten om att bokföringen skall granskas och vara väl utformad. För sen årsredovisning gör det också svårare att få finansiering från banker.

Det finns däremot delade meningar gällande revisionspliktens avskaffande. En respondent hade hellre sett en förenkling av redovisningen för små bolag. En annan tyckte att det skulle läggas över mer arbete på redovisningsbyråerna för att behålla en professionell prägel på bokföringen. En respondent påpekade att banker utåt har talat om att de inte bryr sig ifall revisionsplikten försvinner utan att de har egna metoder för att kontrollera företagets trovärdighet. Större delen av kontrollen och granskningen riskerar däremot att hamna hos SKV istället för hos bolagen. Detta skulle leda till minskande kostnader för bolagen och ökade för staten.

Sammanfattningsvis kan sägas att revisorsplikten i allmänhet är normerande och moraliskt upphöjande vilket är bra eftersom det medför respekt för revisorn och ökar betydelsen av bokföring. Men som tidigare nämnts är det en kostnadsfråga och då revisorn inte får betalt frångår han sitt uppdrag vilket då ger tecken om att det finns oegentligheter i bokföringen. I det fall revisionsplikten tas bort för de mindre aktiebolagen trodde en av revisorerna att det inte spelar någon roll för den oseriöse ifall det finns en revisor. Oseriösa företagare bryr sig inte om detta utan begår brott oavsett.

Slutligen var de flesta respondenterna neutrala i frågan och för och nackdelar vägdes mot varandra. Regelverket är ett skyddsnät för marknaden och ingen skall kunna konkurrera genom att fiffla med bokföringen. Bokföringens funktion i sammanhanget är att den är ett vettigt underlag för beskattning av företag.

5.4.5 Straff och påföljder

Angående straff och påföljder har vi påträffat olika åsikter om hur de påverkar antalet brott som begås. Medan en del är av åsikten att strängare påföljder skulle leda till färre brott finns det även de som är av en helt annan åsikt, nämligen att straffen inte har någon betydelse i avskräckningsavseende.

Det är inte ovanligt att de som döms får mellan 60-80 dagsböter för mildare varianter av bokföringsbrott. Jämför dessa böter med vad de har plockat ut i svarta pengar så blir det inget hårt straff. De brott som ligger runt 10-15 miljoner kronor leder oftast endast till ett år på öppen anstalt. Näringsförbud förekommer ganska sällan i Sverige och i de fall det utdelas får det sällan önskad effekt. Problemet kringgås enkelt med hjälp av målvakter eller bulvaner vilka i sin tur är mycket svåra att komma åt och fälla. Den vanligaste längden på näringsförbud ligger idag på fem år. Detta tycks i vissa fall inte vara tillräckligt avskräckande för gärningsmännen.

I allmänhet tyckte respondenterna att brotten i dagsläget är alldeles för svårutredda och tidskrävande samtidigt som brotten är lätta att dölja. Därav kommer frågan om straffen borde skärpas för att öka avskräckningseffekten och det är här åsikterna går isär. En av de konkursförvaltare vi intervjuade tyckte att straffen var klart för milda och såg helst att vi skulle införa hårdare straff och ökade resurser till EBM samtidigt som det skulle behövas mera specialutbildad personal. EBM har inte fått den effekt som politikerna från början hoppats på. Det skulle behövas fler domar som skulle leda till mer avskräckande effekt. Lösningen är därför att EBM ska få större resurser och att hårdare straff mäts ut.

En annan konkursförvaltare var av en helt annan åsikt och sa att det inte längre pratas om straffrätten som prevention utan endast om straffvärde. I allmänhet tror han därför inte att strängare straff skulle leda till färre brott. Vi kan bara sträcka oss så långt som till USA där dödstraff är tillåtet men brottsligheten är inte mindre för den sakens skull, snarare större.

Inom ett ämne kunde vi dock se att konkursförvaltarna tillsammans med advokaten var överens jämfört med övriga intervjuade och det var gällande

brottsupptäckten. De talade mer om hur vanligt det är att brott upptäcks vilket har sin förklaring i att det är i konkurser de flesta brott upptäcks och det är här statistiken är som högst. Enligt dem leder de flesta brott till någon form av påföljd. Varför bokföringsbrott leder till fler fällande domar förklaras genom att brott begås även vid oaktsamhet eftersom man har en skyldighet att bokföra rätt. Vid andra fall såsom skattebrott och bedrägerier är det vanligt att det inte leder till någon fällande dom, vilket i motsats till bokföringsbrott är ovanligt.

En av revisorernas åsikt gällande straffsystemet var att det inte spelar någon roll vad straffen är eftersom de flesta anmälningarna ändå inte går till åtal av sådant som lyfts fram i egenskap som konkursutredare. Han efterfrågar därför tydligare kriterier och skarpare gräns för vad som är att gå över gränsen för att tydligare kunna markera detta. Det finns ju även större brottslighet där gärningsmännen inte åker fast, vilket kan sättas i relation till mindre bokföringsbrott i mindre firmor.

Av ungefär samma åsikt var en annan revisor som även han tyckte att det var alldeles för få som åker fast och att det då inte spelar någon roll hur hårda straffen är. Om gärningsmannen sköter brotten snyggt är risken för upptäckt mycket liten. Ett exempel på detta är Prosolvias som förfalskade redovisningen, många hade satsat pengar i bolaget, pengar som de senare blev av med. Ändå åkte ingen fast för händelsen.

På EBM är man av den åsikten att man vill ha en mycket låg gräns eller tröskel för vilka fall som utreds. De har även ett system för att korta ner ledtiden för utredningar för enklare varianter som innebär att om gärningsmannen erkänner dådet kan denne bara skriva på och därigenom få en villkorlig dom till upp till två år samt mellan 40-80 dagsböter. Ofta tar detta enklare straff mycket hårt på den vanliga människan om det inte rör sig om kriminella personer utan dem som har strulat till sin egen verksamhet exempelvis den *lilla målaren*. Antal lagförda brott där det uppkommer en dom är ca 30-35 %. Resten läggs ofta ned på grund av för dåliga bevis. Hellre fria än fälla och känsla är viktigt vid bedömningar. En annan person inom EBM tyckte att dagens lagar och straff är tillräckliga i de allra flesta situationer. En åklagare på EBM såg ingen mening i att den nya regeringen vill höja straffmaximum eftersom det ändå är relativt sällan som straffmaximum utdöms. En ändring av straffminimum anses därför av större relevans vilket möjligen skulle kunna leda till större förändringar.

En av respondenterna på EBM ansåg att Sverige i allmänhet ligger efter i mycket vad gäller straffen för de ekonomiska brotten. Som det är idag är det åklagaren som måste skaffa fram bevisning för att till exempel få frånta en person en vara eller fastighet som denne köpt för stulna pengar. I flera andra länder är det tvärt

om, att den anklagade själv måste bevisa motsatsen för att få behålla stöldgodset. På så sätt kan en brottsling i Sverige verkligen tjäna mycket på att ägna sig åt ekobrott.

Det är lätt att fiffla med bokföring jämfört med ett bankrån. Bokföringsbrott är här för att stanna och för att effektivisera utredningarna på området bildades EBM år 1998. Lösningen är snarare bättre underrättelseverksamhet i kombination med att finna de platser där den nya brottligheten uppstår. EBM får leva med att de är lite efter, men det går att försöka sätta in resurser på rätt ställen och förebygga till viss del.

En annan åsikt som vi fick ta del av var att större bolag får dåligt anseende vid bokföringsbrott och detta ger företaget en negativ klang, men först om företaget döms för oegentligheterna. Om bolaget däremot inte döms ses det som okej.

5.5 När utförs brotten

På frågan när bokföringsbrott begås har åsikterna varit relativt skilda. Flera ansåg att det troligen förekommer mer fiffla i lågkonjunkturer. Vad som kan konstateras är dock att många mindre bolag går i konkurs under lågkonjunkturer på grund av att de inte klarar av att betala sina skulder. Dessutom har de inte redovisat den löpande bokföringen och därmed blivit eftersläntare vilket resulterar i brott då ingen bokföring finns att tillgå. Då fenomenet ofta leder till konkurs och eftersom många av brotten upptäcks i samband med konkurser, vilka sker i större utsträckning under dåliga tider, har spekulatjonen uppstått till varför en del brott anses vara konjunkturbetonade.

En annan åsikt är att vissa är mer angelägna att fiffla under lågkonjunkturer. Vid sämre tider tenderar en del företag att försöka dölja nedgången för att bibehålla vinstökningen. Men verkligheten tenderar att hinna ifatt och brotten upptäcks så småningom. Viktigt att revisorn tar ansvar genom att ställa krav. Revisorns främsta uppgift är att se till att bokföringen fungerar korrekt. Men om girighet finns med i bilden eller om personen har kriminellt uppsåt spelar konjunkturen mindre roll.

En av de intervjuade trodde dock att konkurserna har minskat på grund av strukturella skillnader och även konjunkturrella. Däremot tror han inte att det syns någon skillnad i antalet bokföringsbrott mellan låg- och högkonjunktur utan brott begås i alla tider men eventuellt något mindre i högkonjunkturer. Däremot kan det

ses skillnader då ämnet kommer upp i debatt och uppmärksammas, särskilt i media. Exempelvis kan hänvisas till den senaste diskussionen angående TV-licenser. Däremot torde detta endast vara kortsiktiga lösningar och inget som tros kunna löna sig på längre sikt.

På SKV bedömer man att det inte märks någon direkt skillnad mellan låg- eller högkonjunktur ifråga om bokförings- eller skattebrott. Dock ökar antalet utredningar skickade från konkursförvaltare vid lågkonjunktur eftersom flertalet konkurser sker i dåliga tider. SKV vet däremot inte hur statistiken ser ut. En annan skatteexpert talade om att *tillfället gör tjuven*. Det kan finnas ett behov av snabba pengar eller helt enkelt bero på att möjligheten dyker upp och därmed blir frestelsen för stor att avstå i kombination med att risken för upptäckt bedöms som mycket liten.

En tredje syn på konjunkturs inverkan på antalet brott är att det begås fler brott i högkonjunkturer med tanke på att det är mera pengar i omlopp i samhället och gärningsmannen ser större möjlighet till vinning i sina handlingar. Då de tror att tillfälligheter är knutet till angelägenheten att begå brott, finns det större incitament till brott i högkonjunkturer, eftersom tillfälligheterna är fler. I lågkonjunkturer å andra sidan finns det färre tillfälligheter och därmed färre brott.

Sammanfattande åsikter om sambandet mellan konjunktur och bokföringsbrott listas nedan:

- Brott sker kontinuerligt, oberoende av konjunktursläge. Missuppfattningar sker eftersom fler bolag går i konkurs under lågkonjunktur och det är just under konkursutredningar flertalet brott upptäcks.
- Det sker mer i lågkonjunktur. Vid sämre tider blir folk mer benägna till och anser sig tvungna att utföra oegentliga handlingar.
- Det sker fler brott i högkonjunktur eftersom det då ges fler tillfällen och brottet kan också ge större vinning.
- Ingen skillnad om det är låg- eller högkonjunktur för de människorna med girighet i grunden.

5.6 Upptäckter av brott

De som upptäcker flest brott idag är en fördelning på 90 % mellan konkursförvaltarna och SKV. En del brottsanmälningar utöver dessa är från bland annat kronofogdemyndigheten och revisorer. Brotten som hamnar på EBM är

ungefär hälften från konkursförvaltare och hälften från SKV, dock har det kommit en ökad andel anmälningar från revisorer sedan lagen ändrades år 2004. Från SKV kommer det anmälningar om bokföringsbrott som skett i levande bolag och från konkursförvaltarna kommer det anmälningar om brott i så kallade döda bolag. Vid upptäckt av oegentligheter så rapporterar revisorn via en skrivelse till styrelsen första året. Ifall det upprepas följande år blir följden att revisorn skriver en oren revisionsberättelse. Revisorn har i vissa fall även avgått från sitt uppdrag och ofta är det vid sådana omständigheter som revisorn avgår.

En av personerna på EBM menar att det inom tjänstebranschen i större utsträckning handlar om girigheten som grund till utförande av brott. Det är mycket ovanligt att brotten upptäcks om företaget inte går i konkurs eller utsätts för skatterevision. Då vi talar om milda brott är det inte många brott som går till rättegång utan det är vanligt med villkorlig dom och böter, det vill säga strafföreläggande.

Då det gäller hur många brott som upptäcks av revisorn var alla revisorer eniga om att det är ytterst sällan de upptäcker brott i bolag. Det var endast ett fåtal av revisorerna som någon gång hade anmält brott trots sina långa erfarenheter. I dagens läge är det ändå de som står för den största tillsynen. En del blir rädda och släpper det istället för att göra något åt det. Om revisorn inte anmäler så kan det få stora konsekvenser för revisorn då denne blir anmäld. Tre olika varianter finns: erinran, varning eller att revisorns auktorisation försvinner. Den sista varianten kan vara en följd av tre varningar eller en väldigt grov företeelse. I rollen som revisor är det generellt sett inte så grava fel bland det som redan granskats. Men under granskningen händer det att revisorn påpekar till styrelsen att det finns felaktigheter i bokföringen. De har då fyra veckor på sig att läka skadan och om det görs blir det ingen anmälan och bolaget kan fortsätta sin verksamhet som vanligt. Ifall felet inte åtgärdas måste revisorn avgå och dessutom anmäla felaktigheterna till åklagare. Situationen kan tyckas lite underlig, särskilt för advokater, att det går bra att göra fel om de rättas till vid upptäckt.

En anledning till att revisorerna inte anmäler så många brott har vi diskuterat ovan. Ytterligare utgår revisorerna från det så kallade väsentlighetsrekvisitet. Företagets resultat måste väsentligt rubbas innan brott anmäls, till exempel anses ett par tusen som en företagare tagit upp från sin privata konsumtion inte vara ett brott att anmäla.

Ett exempel som visar på svårigheten att upptäcka oegentligheter är ett dotterbolag till ett internationellt företag som sålde franchise rättigheter där nya avtal kostade 500 000 kronor. Vid revision såg allt relativt normalt ut första året,

även om krav på att uppvisa kontrakt krävdes av revisorn. År två fanns alla papper framme som krävts år ett och vid bokslutet verkade rörelsen inte innehålla några oegentligheter. Dock framkom det efter tre månader att tio kontrakt varit förfalskade. Det rörde sig om fem miljoner kronor i felaktigheter bakom förfalskningarna. Motivet var att höja resultatet och inte att någon person bakom handlingarna skulle få egen vinning. Företaget hade inte någon koppling mellan bonus och resultat. Istället handlade det om att de involverade gärna ville uppnå den uppställda budgeten och att de känt sig pressade av krav från moderbolaget. Följden innebar inga rättsliga konsekvenser, eftersom ingen årsredovisning gjorts och därmed ingen blivit vilseledd av fiffler. Exemplet visar på de svårigheter som finns för revisorer att upptäcka brott.

5.7 ***Brottsfokus***

Somliga respondenter kritiserade EBM i vissa hänseenden. De menade att åklagare på EBM oftast verkar föredra utredning av enkla brott och då är risken stor att de grovt kriminella går fria. Därför borde istället fler resurser gå till utredning av större brott.

Anledningen till att få konkursutredningar inleds är att det finns ekonomiska begränsningar då konkursförvaltaren endast får 8300 kronor av staten om det inte finns pengar i bolaget. Endast speciella fall och vid särskilda misstankar inleds utredningar. Generellt av de enkla brotten är det mellan 50-60 % som reds ut. Brotten ska redas ut inom 90 dagar och genomsnittet ligger på ca 45-50 dagar. Omkring 30-40 % leder sedan till dom.

5.8 ***Framtiden och trender***

5.8.1 ***Trender***

Förr var ett vanligt brott att luras genom telefonförsäljning. Under den senaste tiden har istället kreditköpen accelererat i snabb takt. Anledningen antas vara att de är svåra att komma åt eftersom de som utför brotten för det mesta använder datorer från internetcaféer och går därför inte att spåra. Det används även så kallade målvakter eller bulvaner med hjälp av falska kontrakt, vilket försvårar

upptäckter ytterligare. Dessa brott är väldigt svåra att komma åt och gärningsmännen är i många fall unga män i 17-25 års ålder som är duktiga på datorer och teknik. Dessa fall blir sällan utredda och är mycket svåra att komma åt. Förr var det mest 50 åriga män som utförde dessa brott så här syns en tydlig trend och förändring. Det kan sägas att det inom denna brottstyp idag finns en stor marknad för brott.

Försent inlämnad ÅR är idag ett brott där anmälningarna ökat markant sedan oktober år 2004 då lagen trädde i kraft. Det hårda skattetrycket anses vara en av orsakerna till att bokföringsbrott begås i så stor utsträckning som det gör i Sverige. Svart arbetskraft och svart försäljning är ett tydligt bevis på detta, vilket bedöms kunna minska om en skattesänkning införs. En annan trend som nämns är internationella transaktioner, vilka ofta är svåra att spåra och som även de har sin grund i Sveriges aktuella skattepolitik.

En annan typ av trend inom bokföringsbrott är att det är mycket enkelt att framställa förfalskningar och att det är enkelt att skaffa bolag i skatteparadis. En ökning av skatteparadisbolag sker, eftersom utförlig information om var och hur man skaffar sig bankkonton i dessa länder finns att tillgå på Internet. Placeringarna i skatteparadis är svåra att upptäcka och det är svårt att få insikt i kontona även om det med EU-harmoniseringen har blivit något lättare. Detta är inte ett fenomen endast för större bolag utan blir även alltmer förekommande bland mindre. Anledningen skulle kunna vara att rådgivare föreslår upplägget. Hur dessa bolag och suspekta konton upptäcks finns det flera exempel på. Ett exempel från SKV är en anmälning om oegentligheter och då kunde kontona upptäckas vid en husrannsakan. Kreditkort fanns i plånboken och rivna papperslappar med swiftadresser eller kontonummer kunde hittas bland soporna.

Trender inom bokföringsbrott är svåra att beskriva specifikt, då de medvetna varianterna är av olika karaktär under tidens gång, men de som nämnts under intervjuerna är följande:

- Större risk för både omedvetna och medvetna brott under sämre tider.
- Försök att hålla resultatet uppe genom till exempel värderingar till högre värde.
- Företagen tar mer hjälp av utomstående experter när det är goda tider och mindre när det är dåliga.
- Under goda tider finns det få incitament att fuska med bokföring och vice versa än när det är dåliga tider.

- Krångliga regler gör det svårare att hålla reda på reglerna som finns, vilket gör det lättare att bryta mot reglerna.
- En snabb förändringstakt leder till en ökad risk för brott.
- Internationella kontakter ökar komplexiteten genom exempelvis valutatransaktioner, terminer och dess konsekvenser i bokföringen.

5.8.2 Globalisering och internationalisering

Brotten har idag blivit alltmer komplicerade i och med framfarten av allt fler internationella ligor, vilket i sig kan liknas vid en trend. Företag har i stor utsträckning blivit internationella där de bland annat använder utländska banker, leverantörer och kunder. Det är därför väldigt svårt med kontroll och särskilt i vissa länder med sekretesslagar.

En av revisorerna såg inga speciella trender utan menade att brottstrenderna förändras i takt med samhällsutvecklingen. Inom skatter däremot dyker det hela tiden upp nya varianter, vilka har blivit mer komplexa för revisorer att kontrollera. Det största fuskets idag menade en person i undersökningen var momsfusket som blivit allt mer möjligt i och med EUs gränsöverskridande handel, gemenskapsinterna förvärv. Vid handel av en grossist i Tyskland skickas det inga kontrolluppgifter till SKV i Sverige utan det är först efter ett halvt år möjligt att se att transaktionerna har skett. Det är dessutom endast via aktiva sökningar som matchning av transaktionerna är möjliga.

5.8.3 Teknikens utveckling

Idag är det enklare att begå brott med tanke på den tekniska utveckling som ständigt sker. Datorerna har blivit en stor källa till bättre dokumentförfalskningar. Den utveckling som Internet bidragit med har bedömts innebära både för- och nackdelar. Nackdelen är den snabbhet och komplexitet Internet innebär. Fördelen är de ökade möjligheterna att följa informationsspridning i samband med exempelvis svindlerier. Svårare slag av datorfiffel upptäcks vid husrannsakan då antingen hårddiskar speglas eller datorer beslagtas.

Under senare tid är det en helt annan hastighet som används vid transaktioner. Därför är det givetvis svårare att spåra brotten globalt. Brottslingarna behöver inte längre gå på flygplatsen och ta pengarna i en resväska som förr. På så sätt kan

sägas att brott är en färskvara på grund av att trenderna av brotten har en snabb förändringstakt.

5.8.4 Mörkertalet

Angående mörkertalet är de flesta respondenterna överens om att det är stort och de flesta pekar främst på småbolag. Ett undantag fanns dock vid intervjuerna, respondenten trodde att mörkertalet inte var särskilt omfattande utan menade istället att oegentligheterna förr eller senare upptäcks.

Det finns en risk att mörkertalet kommer att öka ytterligare om revisionsplikten försvinner från små aktiebolag eftersom det då är en mindre som utför kontroller. Risken är att brotten kommer att öka eftersom det finns en stark koppling mellan revisorsplikten och antal bokföringsbrott. Revisorn ställer krav på den enskilde företagaren att bokföringen ska upprättas. Revisorn utgör ett påtryckningsmedel att företagaren löpande för bokföring. Konkret förslag att förändra reglerna är att minska jävskontrollen och låta revisorn vara mer behjälplig. Lätta på jävsreglerna utan att för den delen ta bort dem, sparar flera timmars kostnader som debiteras av revisorn till det lilla bolaget.

Majoriteten av respondenterna trodde dock att mörkertalet är väldigt stort och att det bara är en bråkdel som i slutänden åker fast. Det är endast otur att åka fast på grund av skatterevision just då det tillfälligt går dåligt i företaget. Somliga företagare kommer alltid i svackor där de ligger efter med bokföringen och så fort de är i kapp börjar de att sköta den riktigt igen. Kommer de snabbt på fötter igen syns deras tidvis fördröjda bokföring inte utåt.

Bland stora bolag tror de flesta att det är relativt svårt att både missköta bokföringen och manipulera eftersom den blir kontrollerad av så många inom företaget. När oegentligheter sker inom större bolag uppstår ofta avundsjuka och då kommer anonyma tips från interna källor inom företaget så att brotten upptäcks. Kontantbranschen är den bransch som återkommit under intervjuerna som kritiska. Här antas mörkertalet vara stort och det är allmänt känt att det förekommer fiffel. Dessutom är brotten svåra att komma åt. Till kontantbranschen räknas frisörer, taxi, restaurang och liknande bolag. Även byggbranschen är en kritisk bransch där bluffakturor och svart arbetskraft är vanligt. Ett sätt att komma åt kontantbranschen har införts i Italien där det är lag för alla parter att behålla kvitton en viss tid efter köp. På så sätt skulle den svarta marknaden kunna reduceras även i Sverige.

5.8.5 Framtiden

I framtiden var det många som trodde att om revisionsplikten skulle försvinna för mindre aktiebolag kommer kontrollen att vara oregelbunden vilket i sin tur leder till sämre kvalitet på bokföringen. Årsredovisningens betydelse blir mindre och mindre relevant för börsbolag där man istället har större fokus på prognoser som inte granskas. Alltså, en trend mot andra parametrar än balansräkning och resultaträkning kan antydans.

En sak som för tillfället är på tal är att exempelvis Folkpartiet vill avskaffa EBM och inleder nu en utredning i fallet. Kritiken handlar om långsamhet i hanteringen av ärenden. Folkpartiet vill istället ha tillbaka ansvaret hos polisen eftersom denna fortfarande idag har kvar en del av den ekonomiska brottsligheten.

Generellt är EBM inte bra på att hantera svårigheter i stora företag. Med en annan resursstyrning kunde EBM bli bättre på att klara även de stora företagen. Kritik riktas mot EBM att de har för stort fokus på små brott. För EBMs del handlar det om att bestämma sig för vad de skall lägga resurser och energi på. Myndigheten är väldigt konservativ vilket kan vara bra eftersom snabba förändringar i lagstiftningen kan leda till oönskade effekter. Däremot gör det EBM till en något oflexibel organisation. Åklagarens relation till brotten är upplagd så att han själv bestämmer när och om åtal ska väckas. Orsaken till detta är att åklagaren vill ha tillräckligt med underlag inför rätten. Detta kan vara ett skäl till att EBM går sakta fram och en förklaring till kritiken som riktas mot långsamheten.

5.9 Problemdiskussion etik och moral

På frågan huruvida etik och moral spelar in i utförandet av brott var det inte många som nämnde automatiskt. Istället kom vi in på ämnet genom vissa antydningar utan att leda intervjupersonens åsikt. När vi introducerat ämnet var de genast övertygande om att den moraliska och etiska aspekten är bristfällig i Sverige och borde förbättras. Trots att det inte var deras första spontana tanke med moraliska frågor så tyckte de ändå att det är ett mycket viktigt område som skulle kunna leda till ett bättre samhälle med förhoppningsvis mindre brottslighet. Det fanns dock en del intervjupersoner som självmant svävade in i moralfrågorna och tyckte det var viktigt med en offentlig debatt.

En av respondenterna belyste vikten av att definitionen på moral beror mycket på samhällets uppbyggnad. I Sverige anses det vara ett värre brott om man begår det

mot en medmänniska än om det begås mot staten. Detta är vårt lands allmänna rättsuppfattning. Annat var det i det gamla Sovjetunionen där det var ett större moraliskt brott att lura staten.

Åter till den svenska synen på moral och dess kriterier, där flera av de intervjuade ansåg att det rent allmänt behövs en uppräckning gällande etik och moral i det svenska samhället där speciellt svart arbetskraft nämndes som ett stort och aktuellt problem. Jämförelser gjordes sedan med sjukskrivningar som tidigare var ett sätt att utnyttja systemet och som tidigare accepterades i hög utsträckning. En debatt i ämnet ledde dock till stora förändringar i synen på den frågan. Vidare belyste en av intervjupersonerna hur vansinnig situationen är uppbyggd kring att använda exempelvis städhjälp i hemmet i Sverige. Det är idag allt för krångligt att sköta redovisningen på ett korrekt sätt för gemene man, vilket lockar till att använda svart arbetskraft. Detta är både billigare och enklare. En annan aspekt som poängterades var att det finns en allmän tro om att *alla gör det*. Det ansågs att denna missuppfattning har lett till att *normala människor* utför brotten.

En av revisorerna berättade om deras metod när de talar med bolagen om deras syn på risk kring bedrägerier inom företagen. Detta är en följd av brotten i USA som under senare tid starkt belysts. Här i Sverige förstod man inte på två år vad som egentligen hade hänt i Enronskandalen. Numera måste revisorerna i företaget ta upp och diskutera med sina klienter om de haft någon typ av bedrägerier i sitt förflutna inom bolaget och likaså hur kulturen inom företaget är gentemot brott i allmänhet samt hur problem med oegentligheter behandlas. I större bolag handlar det även om hur de arbetar med denna risk. Inom vissa branscher finns det mer historik på brott, somliga säger att man har denna risk inom sektorn och att det finns en medvetenhet om detta och samt en önskan att motverka risken genom att begränsa möjligheterna till bedrägeri. Detta fenomen är ett nytt område som blivit aktuellt i vårt land. De största områdena är dock värdering av varulager och tendens att inte vilja betala sociala avgifter.

Inom EBM fick vi lite flera synpunkter på moralaspekterna. Enligt en intervjuad handlar dagens moralproblem om att vi inte har förmågan att se helheten. Det som snyltas på momsens får vi sedan igen genom bidrag i annan form. Medborgarna kan därför vara övertygade om att avgifterna i samhället skulle kunna sänkas inom flera områden om moralen hade varit högre. Personen menade att det skulle behövas en attitydförändring i stort vilken måste byggas redan i unga år. Vuxna i barns omgivning är förebilder och barn lär och gör som de vuxna. Det handlar redan från början om att ha rätt inställning och den kan förbättras genom en ökad debatt. En viktig del i debatten är att visa vad som händer när det *snyltas på staten* det vill säga att sjukvården blir lidande, tågkort blir dyrare och äldreården sämre.

Ökad moral skulle kunna leda till att människan inte vågar erkänna bokföringsbrott eftersom det skulle kännas skamligt på någon annans bekostnad.

En annan person på EBM fortsatte diskussionen kring moralfrågan och oviljan att betala skatt. Han exemplifierade de genom ett femtioårskalas där två helt okända personer sitter bredvid varandra. Ganska snabbt talar den ene om att han har ont i ryggen för att han håller på att bygga om på sin altan. Vidare berättar han stolt att han skyfflat grus hela dagen, varpå den andra personen frågar var han fått tag på grus för att även han skall ordna hemma på tomten. Glatt berättar han att gruset var billigt då den inte handlats på kvitto. Att lura staten är helt okej men inte om det hade handlat om att snatta en kexchoklad på ICA. En debatt vore bra för ju mer vi debatterar desto mer kan vi påverka moralen. Vi drabbas alla av mindre skatteintäkter genom sämre sjukvård och skola.

Vidare talade samma person om att moralen måste höjas och vinstmarginalen minskas. Han uttryckte ett samband mellan upptäcktsrisken och förtjänsten för att förklara den presumtiva fuskaren. I realiteten är upptäcktsrisken väldigt låg. Här måste balansen bli bättre, alltså risken för upptäckt måste höjas samtidigt som vinstmöjligheterna försämras. Lösningen är att förebygga riskerna istället för att använda sig av starkare sanktioner så att den oseriöse inte ska kunna åka snålskjuts. Sverige har mycket höga skatter varav en del är så kallade dolda skatter och därför kan det anses vara mest intressant att göra brott inom detta område. Idag handlar det mest om ekonomi och drivkraften att tjäna pengar som bygger på den girighet människan innehar. Dessutom måste människan känna oron för att bli undanträngd om denne inte handlar rätt. Avundsjukan spelar ibland en viktig roll men mest då det gäller bidragsfusk. EBM får ibland in anonyma tips, men det är inte särskilt vanligt, samtidigt som de är svåra att bearbeta.

Enligt en kriminalinspektör på EBM har moralen kring att köpa svarta tjänster förändrats, vilket hänger ihop med att risken för att bli upptäckt inte är tillräckligt. En allmän uppfattning anses vara: *Bara jag inte blir upptäckt kan jag handla såsom jag inte normalt skulle ha gjort annars*. Roten till att moralen har sjunkit beror på att inställningen till svart arbetskraft markant har ökat acceptansmässigt. Överhuvudtaget finns det en oerhörd stor acceptans för bokföringsbrott. Själva kontrollapparaten, alltså via SKV, hade kunnat förbättra situationen genom att den utökades. EBM har inte den typen av resurser att kontrollera så många. Det finns även kalkyler att följa på hur mycket en insats får kosta i förhållande till vad den drar in i form av skatt till staten

En av de intervjuade trodde inte att förstärkt moral skulle leda till färre brott utan menade istället att girighet i allmänhet tar över den goda moralen. En annan sida av brott i allmänhet är att de skapar många arbetstillfällen för samhället.

Enligt Skattebrottsenheten finns det förbättringar att göra inom alla områden, även när det gäller acceptans. Dock ansågs situationen inom området vara godtagbar. Visst accepteras visst fiffel när det rör sig om en *liten krydda*, alltså att få ut något mer som gör att personen kan unna sig något extra. För många är det rättvisan i sig som är det viktiga. Det är rättvist om alla fuskar lika mycket. Det som kan tryckas på lite extra är att folk ska tycka om att göra rätt för sig.

En ofta förekommande åsikt var att en förutsättning för en höjd moral i ämnet bokföring är en sänkning av skatten. Danmark sågs som ett bra föredöme där det är mer flexibelt med arbetsrätten, ett helt annat klimat vid anställningar. I Sverige vågar företag inte anställa på grund av detta. Skatterätten och arbetsrätten är för hård. Det går inte att enbart tala om moral utan det måste även ske andra förändringar. Det skulle finnas flera dokumentärer liknande Uppdrag granskning. Det är alldeles för stort glapp mellan att arbeta svart och vitt vilket måste justeras för att uppmuntra till korrekt beteende.

5.10 Sammanfattning- brottsanledningarna

På forskningsfrågan kategoriserade en av respondenterna upp anledningarna i fyra olika svar och områden som vi tyckte speglade vad de flesta sagt.

- Det första är att arbeta svart av ren gnidenhet med argumentet att vi betalat för höga skatter i Sverige.
- Det andra svaret är att syftet är att dölja andra allvarligare brott.
- Den tredje anledningen är otillräcklighet rent kunskaps- eller pengamässigt.
- Sista motivet var att det finns ekobrottslingar som använder bokföringsbrott som en affärsidé. Bakom det brottsliga perspektivet såsom affärsidé handlar det verkligen om ett heltidsarbete med väl utarbetade planer.

Det är alltså omedvetenheten som är den största anledningen till brott och som grundar sig i att många har bristande kunskaper om de regler och skyldighet man måste rätta sig efter för att bedriva näringsverksamhet. Okunnighet, dåliga ekonomiska kunskaper, ointresse och tidsbrist ligger som grund till flertalet brott.

Någon menade att det är girigheten som driver oss alla samt egen ekonomisk vinning men att många brott som sker inom bokföringen en gång grundar sig i ekonomiska eller personliga problem. Av de brott som inom EBM utreds är det små och mellanstora bolag som är överrepresenterade. I de allra flesta fall handlar det som sagt om avsaknad av bokföring och detta beror många gånger också på att företagen helt enkelt inte haft råd att vända sig till en bokföringsbyrå för att få hjälp med den löpande bokföringen. Istället väljer företagsägarna att lägga fakturorna på hög eller glömmer rent av bort att bokföringen måste göras. Företagsägarna är för det mesta mycket duktiga på det arbete som de utför men bristen ligger i hur ett bolag måste skötas. Någon trodde att nästan alla bolag har den rätta och ärliga inställningen när de bildar bolaget, men när vinningen av arbetet och betalningsförmågan kommer på efterkälken kommer företagarna in på dessa olagliga spår. En annan inom EBM upplever att girigheten styr handlandet och att individerna tjänar mer på att ta det svart än vitt. Det handlar enbart om ekonomi och att drivfjädern är att tjäna pengar.

– 6. Slutdiskussion –

I slutdiskussionen kommer vi att redogöra för våra slutsatser utifrån den forskningsfråga vi valt att besvara. Slutsatserna bygger på både det teoretiska bidraget och den empiriska undersökningen som baseras på den offentliga debatten. Avslutningsvis kommer vi att reflektera över studiens slutsatser samt ge förslag till vidare forskning.

6.1 Inledning

Problemet kring bokföringsbrott är omfattande och drabbar såväl staten som den enskilda individen. Ändå är det först vid stora finansiella kriser som problemet uppmärksammas. På så sätt är det genom skandalerna som brottsförebyggande åtgärder kommer fram till diskussion och sätts i kraft. Dessa åtgärder förebygger däremot inte brott på alla områden. För att kunna komma med förslag till brottsförebyggande åtgärder krävs kunskap om varför brotten begås.

Detta leder oss fram till följande forskningsfråga:

- *Vilka är de huvudsakliga anledningarna ur kontrollväsendets perspektiv till varför människan utför bokföringsbrott samt vilka åtgärder finns att vidta?*

6.2 Forskningsfrågan besvaras

Vår undersökning visar att våra respondenter, oberoende av yrkesställning, har en relativt gemensam bild av de huvudsakliga anledningarna till varför människan utför bokföringsbrott. Brotten grundar sig i ekonomiska problem, människans girighet och påtryckningar för att nå uppsatta mål. En viss tvetydighet finns dock gällande brottets uppsåt och vi valde därför att dela in brotten i två kategorier, medvetna och omedvetna handlingar.

I modellen nedan har vi delat upp brottshandlingarna utifrån en sammanfattning av de vanligaste brotten med utgångspunkt i uppsåt och aktivitet. Utifrån empirin kan vi påvisa att brotten förekommer i passiva och aktiva handlingar. Det handlar

om att göra justeringar i räkenskaperna, antingen genom att exempelvis låta bli att ta med en intäkt (passiva) eller att ta med kostnader som inte hör till verksamheten (aktiv).

	Medvetna handlingar	Omedvetna handlingar
Aktiva handlingar	Girighet, egen vinning	Slarv, Ointresse
Passiva handlingar	Överlevare	Okunskap

Figur 7 - Handlingsmatris
Källa: Egen modell

6.2.1 Girighet, egen vinning

Den första rutan i vår matris är handlingarna medvetna och aktiva där människans girighet ligger i grunden. Brotten anses svåråtkomliga och är en del av den rådande brottsmysterin. De grövre brotten är många gånger grundligt planerade och därför ligger gärningsmännen ofta steget före polisen och andra tillsynsorgan. Risker för upptäckt är mycket låga och utredningar som påbörjas är omfattande och tidskrävande. Därför handlade 90-talets debatt om att effektivisera utredningarna för att undvika att trögheten skulle leda till mildare straff. (Trehörning, 1995)

Eftersom de uppsåtliga brotten grundar sig i människans girighet och strävan efter egen vinning har många därför kommit in på frågan om moral i detta sammanhang. På 70- talet handlade debatten just om företagsledare som ledde sina medarbetare med tanken *att älska lönsamheten i företaget*. (Rydström, 1979) En sammanfattning till de vanligaste orsakerna varför medvetna och aktiva brott begås listas nedan:

- Det finns en allmän tro att *alla gör det*, därför anses det *accepterat* att lura staten och medmänniskan till viss del.
- Oförmågan att se helheten och det finns därmed en risk i *alla gör det* resonemanget. I slutändan är det den enskilde individen som drabbas genom sämre sjukvård och äldreomsorg.

- Risken för upptäckt bedöms som mycket liten.
- Påföljderna anses inte vara tillräckligt avskräckande där bovarna räknar med påföljderna vid planering av brott. Den förtjänst eller rent av vinst som ett bokföringsbrott kan leda till bedöms som värt besväret i förhållande till de låga straffen.

Förslag till förbättring av situationen kan vara att införskaffa en superdatabas där momsens automatiskt går in och ut omedelbart vid transaktioner mellan företag. Detta skulle innebära att fakturor bättre kan matchas mellan företag. Därmed skulle i stort sett alla luftfakturor bättre kunna upptäckas. Ett annat alternativ kan vara att lyfta upp moralfrågan till offentlig debatt för att öka förståelsen för konsekvenserna av individens handlande.

6.2.2 Slarv/ointresse

Den andra kategorin handlar om omedvetna bokföringsbrott som genom aktiva handlingar nonchalerar uppsatta regler. Den enskilde företagaren är medveten om sina förpliktelser, men tidsbristen och ointresset för räkenskaperna leder till onödiga brott där kreativa, duktiga företagare förvandlas till lagförbrytare helt oavsiktligt. Även lagtolkningen har kommit att bli ett stort problem och det är främst avseende begreppet god redovisningssed. Människan tolkar till sin egen fördel och ligger oftast över gränsen till brott. Därmed skulle en klarare lagstiftning krävas för att komma runt problemet.

6.2.3 Överlevare

Den tredje kategorin i vår matris kännetecknas av medvetna och passiva handlingar där företagaren är medveten om sitt ansvar till sitt bolag och vad som krävs för att driva näringsverksamhet. Brott som utförs av dessa företagare beror därför ofta på företagarens tillfälliga situation. Det kan vara situationer när en företagare till exempel på grund av skilsmässa behöver snabba pengar eller för tillfället har en ekonomisk kris och väntar på bättre tider. Ytterligare en faktor kan vara att konkurrensen kräver att en del av verksamheten sker svart för att företaget ska kunna överleva.

För att överleva är det även vanligt att indragningar sker inom den löpande bokföringen i form av extern redovisningshjälp eller passivt genom att inte

bokföra intäkter. Brotten handlar på så sätt mest om tillfällig överlevnad. I grunden kan sägas att brotten är aktiva men visar sig passivt eftersom bokföringen uteblir samtidigt som gärningen är uppsåtlig. Lösningen på problemet kan vara att minska på skattetrycket för att få företagare att driva verksamheter skattemässigt korrekt och därmed även riktigt bokföringsmässigt.

6.2.4 Okunskap

Den fjärde och sista kategorin har sin grund i okunskap och är benämningen på passiva och omedvetna handlingar. Okunskap leder oftast till fel genom att företagaren inte anlitar en redovisningsbyrå. Detta i sin tur leder ofta till att bokföringen blir felaktig på grund av bristande kunskaper om redovisning och bokföring. Revisorn har därför fått en betydande roll för att upptäcka oegentligheter och med den eventuella avskaffningen av revisionsplikten skulle brotten kunna öka avsevärt.

Kravet på löpande bokföring och redovisning är en för stor ekonomisk belastning för många småföretagare och kraven kan antas vara alldeles för höga. Det finns olika förslag till förbättringar inom området. Det som kommit fram är att lätta på redovisningskraven eller kanske rent av att införa större krav för att få lov att upprätta eget företag. Paralleller kan dras till ett så kallat *datorkörkort*. Ytterligare kan vi se en lösning i att införa en ny bolagsform med begränsat ansvar och utan revisionsplikt.

6.2.5 Avskräckande och förebyggande åtgärder

I den första kategorin, som handlade om girighet, diskuterades mycket om straffen och att påföljder av bokföringsbrott anses bristfälliga i avskräckningsavseende. Detta var något som uppmärksammades redan på 90-talet som ett problem. (Trehörning, 1995) Idag är det bättre att inte ha någon redovisning alls än att uppvisa en oegentlig redovisning. Många väljer detta alternativet för att dölja annan ekonomiskt brottslighet i verksamheten. Det finns i praktiken tre olika syner på frågan om straffsystemet är tillräckligt avskräckande för att avstå brott:

- Den första synen är konkret, det krävs hårdare straff. Det finns för mycket att vinna på bokföringsbrott som det ser ut idag.

- Den andra synen handlar om straffvärde. Brottslingar kommer alltid att finnas och vissa går inte att avskräcka. Istället måste samhället jobba mer proaktivt i form av utbildning och förebyggande åtgärder.
- Den tredje synen handlar om att ändra redovisningssystemet, där kontrollen av bokföringen måste ökas. Det ska vara lätt att göra rätt för sig.

Att den tekniska utvecklingen har försvårat arbetet att komma åt brottsligheten har debatterats länge och det är här stora brottsförebyggande åtgärder borde satsas. Debatten har fortlöpt enda sedan 80-talet som problem och har även visat sig vara ett problem i den praktiska undersökning vi gjort. (Herolf och Lundfors, 1985 samt Lundgren, 1993) Samtidigt som brotten ökar är det fortfarande svårt att bevisa och fälla någon för brott på grund av den 30 % regel som gäller samt att bevisbördan är mycket hög. (Wennberg, 2002)

6.2.6 Avslutning

Många av bokföringsbrotten idag grundar sig i den rådande situationen och tillfälligheter. Majoriteten av dem som startar företag gör det med tanken att göra rätt för sig, men att de efter hand börjar acceptera en del oegentligheter efter att till exempel personliga problem uppstår eller för att konkurrensen kräver det. Många brott är onödiga brott, där syftet att få ut egen vinning av handlingen inte varit baktanken. En annan orsak till brott är ekonomiska problem som oftast visar sig i lågkonjunkturer. Därmed inte sagt att brotten ökar på grund av lågkonjunktur. En annan syn är att högkonjunkturer bidrar med fler möjligheter samtidigt som vinningen är större.

I många större bolag ses inte problemet som lika stort då det gäller bokföringsbrott eftersom de har redovisningsavdelningar som sköter ekonomin. Dock ska man inte blunda för problemet eftersom konsekvenserna oftast är avsevärt större i stora bolag. Internkontrollen är högre inom de större företagen då de är rädda för att hamna i media och smutskastas på grund av brottsliga handlingar. Dock anklagas de för skatteplanering och att hela tiden ligga på gränsen till vad som är tillåtet redovisningsmässigt. Idag måste bolagen på grund av olika finansiella kriser och företagsskandaler redovisa enligt starkare regelverk för att skydda alla intressenter. (Myers, 2005)

En stor del av den samhällseliga debatten har handlat om komplexiteten kring lagarna och svårigheten att tolka begreppet god redovisningssed. (Heurlin, 1985) Sveriges normer anklagas för att vara vaga, flexibla samtidigt som acceptansen är hög för avvikelser. Redan på 80-talet anklagades företagen för frisering av

redovisningen. (Lundmark Jönsson, 1987) Omoral, laglöshet och kreativitet kom att känneteckna 80-talet. (Wennberg, 1989) En bättre yrkesetik eftersträvades därför bland de svenska företagen. (Fridman, 1985) Lagarna behöver förbättras och samhällsmoralen höjas framför 70-talets egoism. (Berger, 1983 och Rydström, 1979)

6.3   *Studiens teoretiska bidrag*

6.3.1   *Föreningars funktion genom självreglering*

Streeck och Schmitters modell (1985) menar att staten, samhället och marknaden måste ses som enheter som har betydande inflytande på varandra. Likaså har de olika grupperna olika egenintressen och funktioner att fylla för att tillsammans komplettera varandra. Sammansättningen mellan dem varierar beroende på vilket land eller område som fokus läggs på och som vi tidigare nämnt i litteraturgenomgången har staten i Sverige stark makt. Modellens skapare anser att föreningar kan vara lösningen på oegentligheter och brott genom att etik- och moralfrågan lyftes fram till föreningars fördel istället för att staten löser problemet endast genom reglering och sanktioner. Genom att använda denna gemenskap som finns i föreningar hamnar makten längre från staten och följaktligen närmare marknaden och samhället. Professionen är de som verkligen är insatta i bokföringsproblematiken. Ständig uppdatering sker hos redovisningsprofessionen och i möjlig mån utvecklar de redovisningen. Det är även professionen som ser vilka områden som verkligen behöver uppmärksamhet och som på ett korrekt sätt kan lyfta fram väsentligheter till en offentlig debatt, vilket därigenom kan öka moralen bland allmänheten. Alltså är professionen väldigt betydelsefulla.

Idag saknas starka föreningar i Sverige och vi anser att föreningar skulle vara lösningen på problemet att öka moralen hos befolkningen. Föreningar behövs i samhället eftersom kompetenta personers gemensamma åsikter i kombination av en stor offentlig debatt kan leda till minskad brottslighet. Media har makt att påverka allmänhetens insikt, bestämma vilka ämnen det är som lyftes fram samt ur vilken synvinkel presentationen sker. Om media behandlar bokföringsproblematik kan det allmänna intresset göra det möjligt att förlägga mer makt och fler resurser till föreningar. Bevisen växer kring att föreningar och självreglering kan åstadkomma normer som allmänheten accepterar och efterlever i större utsträckning. (Streeck och Schmitter, 1985)

6.3.2 Vad är rättvisa i frågan om bokföringsbrott?

Själva begreppet rättvisa behandlar Rawls i sin rättviseteori genom att tala om två olika principer där den andra principen bygger på den första, som kortfattat handlar om att säkerställa den grundläggande friheten i samhället för individen. Den andra principen utvecklar detta frihetsresonemang angående att makt och ansvarspositioner skall vara öppna för alla, även om alla inte för den delen skall ha samma fördelning av förmögenhet och inkomst. Dock måste fördelningen vara till förmån för alla. (Rawls, 1999)

Om vi kopplar det till situationen med bokföringsbrott kan det direkt frågas vad som är rättvisa i sammanhanget. Rawls (1999) presenterade en matris med fyra olika jämlikheter, som bygger på de två ursprungliga begreppen, vilka kallas naturliga frihetssystemet, naturlig aristokrati, liberal jämlikhet samt demokratisk jämlikhet. Rawls föredrar att använda den demokratiska jämlikheten för att tolka rättvisepinciperna. (Rawls, 1999) Demokratisk jämlikhet bygger på differensprincipen och jämlikhet i sammanhanget kring att alla skall ha skäligt jämn goda möjligheter. Differensprincipen betyder kortfattat i denna omgivning att ingen skall få det bättre om inte de andra som omfattas av reglerna och följer dem minst behåller samma nyttograd. Det vill säga att i samhällsordningen ska inte de som redan har det bättre få ytterligare förmåner till förlust för dem som har det sämre. Alltså i bokföringssammanhang skall inte någon få det sämre för att andra inte redovisar korrekt och följer reglerna. (*Ibid*)

Konkurrens som skapas genom svart arbetskraft eller andra oegentligheter är orättvist för dem som sköter sig och bokför korrekt enligt verkliga händelser och summor. Orättvisorna ter sig olika där olika företeelser såsom exempelvis andel skatt som bolaget får betala till staten, hur stora förmåner företagets ägare får del av i förhållande till sina insatser samt statusaspekten. Att inte betala den skatt som reglerna om en korrekt bokföring visar på är enligt Rawls orättvist och det resulterar i orättvisor mellan individerna i samhället. En individ skall alltså inte få mer nytta i ett sammanhang om övriga får sämre nyttograd. Den enskilda individen måste alltså göra rätt för sig med en korrekt beskattning för att inte övriga i samhället skall bli lidande av direkt och indirekt orättvisa. (Rawls, 1999)

6.3.3 Finansiella kriser och dess konsekvenser

Efter flertalet finansiella kriser på 1900-talet har ämnet kring bokföringsbrott starkt uppmärksamats. Medan det var börskraschen i USA som påverkade

världsekonomin starkt kom senare i Sverige Kreugerkraschen som var en starkt bidragande faktor till flertalet preventiva brottåtgärder (Cameron and Neal, 2003). Det var inte förrän världsdepressionen uppdagades som Kreuger upptäcktes som en av tidernas största svindlare. Amerikanska kongressen och även Europa följt av Sverige vidtog flertalet åtgärder för att undvika liknande ekonomiska kriser i framtiden. (Magnusson, 2002) Sverige fick främst en ny ABL till följd av kraschen men den var dock inte helt vattentät och fortfarande fanns det kryphål i lagen som lätt kunde kringgås. Staten ville därmed allt mer gå in och styra för att hålla koll på industrins investeringar. Efter att ekonomin allt mer återhämtat sig och företaget återtagit allt mer makt var aktieägare och intressenter i allt större behov av ökat aktieägarskydd. Till följd av detta blev redovisningen allt mer öppen och aktieägarna fick tillgång till företagets årsredovisningar. Försiktighetsprincipen där värdering sker till anskaffningsvärde var det stora temat för att inte risk för övervärdering skulle finnas. Starkare lagar och praxis började växa fram i samhället. (Jönsson, 1991)

Efter en tid av en allt mer stabil marknad kom nästa stora världskris år 2001 i USA. Konkursen av Enron var världens största konkurs i historien. Konsekvenserna av konkursen var omfattande och många drabbades. Efter Enron fortsatte skandalerna att uppdagas och nästa kända fall var WorldCom i USA som även dom höjde sitt resultat med mångmiljardbelopp. Följden av skandalerna var SOX som antogs på börserna i USA för att betydligt stärka kraven på företagens redovisningar. Regelverket efterliknas i övriga världen däribland i Sverige (Morisson, 2004).

I Sverige fick vi en ny bokföringslag som började gälla den 1 januari år 2000. Lagen bygger på en äldre version av bokföringslagen och innehåller bestämmelser hur redovisningen ska utformas. Lagen är ett ramverk som hänvisar till god redovisningssed och den praxis som följaktligen växer fram. (NBFL 1999:1078) Om specifikt bokföringsbrott står det om straff och påföljder i brottsbalken. Beroende hur grovt brottet är anpassas straffpåföljden. (BrB 1962:700)

Eftersom bokföringsbrottet är det vanligaste ekonomiska brottet är det av betydelse att närmare studera orsaken till varför bokföringsbrott begås. Brotten begås dock oftast inte ensamt utan är ofta inblandat i skattebrott eller liknande. Bokföringsbrott är ett svårt ämne i sin helhet eftersom brotten är svåra att upptäcka, dessutom är det ovanligt att brotten anmäls av någon som inte tillhör ett tillsynsorgan. Samtidigt som brotten är mycket komplexa så är resurserna knappa för att utreda och därmed svårt att komma åt problematiken. Vidare är bevisbördan hög och många brott leder inte till åtal. (Dahlqvist och Elofsson, 2003)

6.3.4 Moral och etik

Allt mer kring företagen har börjat handla om moral och etik eftersom företag ständigt strävar efter att bygga upp ett förtroende utåt mot samhället och aktieägarna. Etik är grunden till effektiva företag. Det finns olika sätt att se på etik där konsekvensetiken främst handlar om människans etiska egoism där de i första hand ser till sin egen vinning. Den andra etiska regeln handlar om pliktetik som utgår från det sunda förnuftet, det vill säga vad människan får och inte får göra för att vara etiskt korrekt. Den sista etikregeln är dygdetiken att som människa kunna känna trygghet, självförtroende och empati för medmänniskan. Dessa tre etiska förhållningsregler ska tillsammans forma den etiska människan som inte gör brottsliga handlingar. För att uppnå denna korrekthet krävs utbildningar för att förstå betydelsen i begreppen. En del i att det begås mångfaldiga brott i dagens samhälle kan bero på bristen av kunskap om moral och etik. Förståelsen i begreppen borde därför vara en grundsten att bygga på i framtiden. (Brytting, 1998)

Varför brotten allt mer begås beror på den girighet människan i grunden besitter. Economic Man tänker alltid på sig själv i första hand och åsidosätter medmänniskan och samhällets moralprinciper. För detta krävs en attitydförändringen hos individen för att undgå dessa kortsiktiga lösningar som i längden drabbar individen själv. (Mintzberg *et al.*, 2002)

En annan aspekt är de hierarkiska organisationer som bildats med toppstyrning som sällan kommunikationsmässigt och ansvarsmässigt räcker enda ner i organisationen. Medarbetare tappar förtroende och begår brottsliga handlingar på grund av att de inte längre känner något förtroende för högre ledarpositioner. Vidare finns det stora problem inom lagstiftningen som ger stora möjligheter till egna tolkningar som oftast sker till egen fördel men vilar på gränsen till otillåtna. (Weber, 1983 samt Emanuelsson Korsell, 2003)

Efter att ha pratat om medvetna handlingar som är av allt större betydelse för samhällets kostnadsförluster kommer vi nu in på omedvetna brott som kan begås utan att människan menar något ont. Okunnighet är något som drabbat många som inte förstår betydelsen av att kunna bokföra. Även personliga kriser eller bristande ekonomiska resurser kan ligga till grund för brottsliga handlingar. (Emanuelsson Korsell, 2003)

Ett stort problem inom den ekonomiska sfären är den svarta marknaden. Det största problemet uppmärksammas i storstäder och kontantbranschen. Bolagen inom kontantbranschen anses som mest konkursbenägna och eftersom antalet

konkurser och bokföringsbrott går hand i hand är det naturligt att det är i dessa branscher som bokföringsbrott mest frekvent uppdagas. (Emanuelsson Korsell, 2003)

För att jämföra redovisningsmoralen med en annan bransch har vi därför valt att titta närmare på nyhetsjournalistiken. Inom denna bransch finns det fast uppställda etikregler som samtliga journalister måste beakta i sitt dagliga arbete. Precis som journalisterna ständigt måste göra avvägningar av vad som är rätt och fel måste även ekonomer göra. Som redovisningsansvarig står du ideligen inför beslut som ska fattas och då sätts det etiska förhållningssättet hos individen på prov. Vid felaktiga beslut kan det egna anseendet tillsammans med företagets förstöras och få förödande konsekvenser för samtliga inblandade. Bokföringsansvarige är den som har makt att påverka och i beslutet är det igen det etiska förhållningssättet som sätts på prov. (Fichtelius, 1997)

6.4 Reflektioner över studiens slutsatser

Om vi skulle ha gjort om vår studie igen skulle vi valt att dela upp intervjuerna annorlunda. Till exempel en bättre proportion mellan branscherna och menar då att det nu blev fler revisorer som intervjuades men färre konkursförvaltare. Däremot är vi mycket nöjda med tillvägagångssättet i framställandet av intervjuer där vi var ute i god tid och hade därför aldrig några problem att få tag i respondenter som ville ställa upp. Dessutom fick vi mycket bra respons eftersom många var intresserade av ämnet vi valt och mycket förväntansfulla på resultatet.

En ytterligare justering av tillvägagångssättet gäller den offentliga debatten. Från början trodde vi att det skulle vara tillräckligt att endast se på debatten ett fåtal år tillbaka i tiden. Efterhand förstod vi att vi lagt alldeles för stort fokus på det gångna året och i princip inget på tidigare år vilket även det visade sig vara relevant för oss.

En tredje synpunkt är att vi från början endast tänkt koncentrera oss på bokföringsbrott men allt efter arbetets gång upptäckte vi att skatteområdet hade en allt för betydande roll med i sammanhanget för att kunna utelämnas. För att få med detta väsentliga område i uppsatsen kontaktades skatteexperter men först i ett senare skede av uppsatsarbetet.

Angående intervjuerna var vi först av den åsikten att inte banda eftersom vi trodde att det kunde leda till en mindre avslappnad stämning vid intervjutillfället.

Dessutom finns det alltid en risk att respondenten inte säger direkt vad de menar eftersom de hela tiden har medvetenheten om bandningen. Sådär i efterhand kan vi göra bedömningen att bandning av intervjuer har sina fördelar även om det också bidrar till ett stort informationsöverflöd. Det har vid vissa tillfällen uppstått en del oklarheter och olikheter i våra anteckningar. Dock har det aldrig blivit något stort problem eftersom vi kunnat maila respondenterna och därmed ha fått klarhet i de frågor som uppstått under arbetets gång.

6.5 Förslag till framtida forskning

I en framtida studie skulle det vara intressant att endast koncentrera sig på brottsförebyggande åtgärder. Här finns det mer tidigare forskning och material att tillgå. Ämnet verkar intressant eftersom problemet är stort och det skulle vara intressant att gå djupare in på ämnet för att bättre titta på vad samhället skulle kunna göra åt problemet. Vi har själva i vårt arbete tittat en del på vad föreningar skulle kunna bidra med i en samhällsmoralsdebatt. Detta skulle kunna vara ett förslag till en vidgning av problemlösningen.

Ekonomisk brottslighet i sin helhet är ett mycket intressant ämne och det finns flertalet ekonomiska brott att begå förutom just bokföringsbrottet. Idag i ett allt mer modernare samhälle är det mycket vanligt med bedrägerier, svindleri och skimming. Vem som helst kan idag utföra skimming genom att köpa en maskin ifrån USA för endast 5000 kronor och då ingår bruksanvisning och tillbehör för apparaten.

Eftersom vi fastnade för ämnet om etik och moral tycker vi att det skulle vara intressant att vidare studera etniska förhållningsregler. Det vill säga att göra jämförelser mellan olika kulturer och religioner om moralen visar sig annorlunda beroende hur du lever och vad du som person tror på.

- Källförteckning -

Publicerade källor

- Agebjörn Anika (2006) ”Reparativ rättvisa – ledstjärna i sydafrikansk kriminalvård för unga”, *Brottsförebyggande rådets tidskrift*, Apropå Nr 2 2006 sid 22-23.
- Berger Paul (1983) Stora Eko-brott bekämpas ej med nya lagar, *Balans*, Nr 9 1983 sid 4-6.
- Bryman Alan, Bell Emma (2005) *Företagsekonomiska forskningsmetoder*, Författarna och Liber AB, Malmö, Första upplagan.
- Brody Roberta (Jan/feb 2006) Information ethics in the Business Research Environment, *online*, 2006; 30, 1; ABI/INFORM Global, pg. 38
- Brytting Tomas (1998) *Företagsetik*, Författaren och Liber AB, Malmö, Första upplagan.
- BRÅ Brottsförebyggande rådet (Rapport 2003:10) *Förebyggande metoder mot ekobrott- en antologi*, Brottsförebyggande rådet, Stockholm.
- Bångstad Bengt (1979) Revisorns verksamhet (BRÅ) *Balans*, Nr 1 1979 sid 21.
- Cameron Rondo, Neal Larry (2006) *Världens ekonomiska historia från urtid till nutid*, Studentlitteratur, Lund, Andra upplagan.
- Dahlqvist Anna-Lena, Elofsson Sigurd (2003) *Bokföringsbrott och bokföringslagen*, Författarna och Norstedts Juridik AB, Stockholm, Andra upplagan.
- Edlund Bertil (1991) De nya etiska reglerna är målinriktade, *Balans*, Nr 4 1991 sid 5 f.
- Eichenwald Kurt (2005) *Conspiracy of Fools*, Broadway.
- Engerstedt Urban (2004) Högsta domstolen slår nu fast: sen årsredovisning är bokföringsbrott!, *Balans*, Nr 12 2004 sid 12-14.
- Fichtelius, Erik (1997) *Nyhetsjournalistik- Tio gyllene regler*, Sveriges utbildningsradio AB, Stockholm.
- Finansinspektionen utgivna rapport (2002) ”Enron- lärdomar för finansiell tillsyn?”
- Fridman Bo (1985) Yrkesetiken bör inte utvecklas, *Balans*, Nr 4 1985 sid 47.
- Glaser G. Barney, Strauss L. Anselm (1967) *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*, Aldine Publishing Company, New York.
- Glimme Dan Gästkrönikör (2006), Om poker, taxiåkning och smarta beslut, *Balans*, Nr 11 2006 sid 50.
- Gustafson Tomas Gästkrönikör (2006) Pappa var sitter balansen..., *Balans*,

- Nr 3 2006 sid 50.
- Gustavsson Bengt (1998) *Metod: Grundad Teori för ekonomer - Att navigera i empirins farvatten*, Bengt Gustavsson och Academia Adacta AB, Lund, första upplagan.
- Halling Pernilla (2005) Revisionen fyller viktig funktion anser Ekobrottsmyndigheten, *Balans*, Nr 5 2005 sid 21.
- Herolf Olof och Lundfors Leif (1985), Intern kontroll växande problem för revisorn 1990, *Balans*, Nr 4 1985 sid 9.
- Heurlin Sigvard (1985) Konsekvenserna vid avvikelser avgörande för god redovisningssed, *Balans*, Nr 6 1985 sid 19 ff.
- Ingram Kells John (1888) *Third Modern Phase: System of Natural Liberty, A History of Political Economy*, McMaster University.
- Jacobsen Dag Ingvar (2002) *Vad, hur och varför? – Om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*, Författaren och studentlitteratur, Lund, Första upplagan.
- Joyner E. Brenda, Payne Dinah (2002) Evolution and Implementation: A Study of Values, business Ethics and Corporate Social Responsibility, *Journal of Business Ethics*: 2002 41: 297–311, Kluwer Academic Publishers, Nederländerna.
- Jönsson S (1991) The Role Making for Accounting while the state is watching, *Accounting, Organizations and Society*, Vol 16 No 5-6, pp 521-546.
- Korsell Emanuelsson Lars (2003), *Bokföringsbrott- en studie i selektion*, Doktorsavhandling vid Kriminologiska institutionen på Stockholms Universitet, Stockholm.
- Larsson Bengt (2005) *Auditor regulation and economic crime policy in Sweden, 1965-2000*, *Accounting, Organizations and Society* 30 pp 127-144.
- Larsson Lars-Gunnar (2001) ”Ny revisionsstandard om oegentligheter (IAS 240)”, *Balans*, Nr 5 2001 sid 8.
- Levander Margareta (2006) Ekonomichef förskingrade – revisorn döms till skadestånd, *Balans*, Nr 10 2006 sid 20-21.
- Lindbom Henrik Per och Nordback Kenneth (2006) *Svensk LAG*, Iustus Förlag AB,
nionde upplaga, Uppsala.
- Lindgren Sven-Åke (2000) *Ekonomisk brottslighet ett samhällsproblem med förhinder*, Sven-Åke Lindgren och studentlitteratur 2000, Lund.
- Lundgren Björn (1993) ”Att lura revisorer – det är ju inte någon sport!”, *Balans*, Nr 5 1993 sid 8.
- Lundmark Jönsson Birgitta (1987) Het debatt i USA: Ekonomisk brottslighet revisorsansvar, *Balans*, Nr 6-7 1987 sid 17.

- Magnusson Lars (2002) *Sveriges ekonomiska historia*, Bokförlaget Prisma, Stockholm, Tredje upplagan.
- Marcus Bergman Carina (2006) Viktiga ändringar i FAR:s etikregler, *Balans*, Nr 2 2006 sid 26-27.
- Markland Björn (1983) Bekämpning av ekonomisk brottslighet FARs ståndpunkt, *Balans*, Nr 4 1983 sid 6.
- Markland Björn (2006) Revisionsplikten avskaffas för små danska företag, *Balans*, Nr 5 2006 sid 27-29.
- Markland Björn och Damberg Margareta (1987) Splittrade resurser bör enas FAR vill bilda en redovisningsnämnd, *Balans*, Nr 5 1987 sid 23.
- Mintzberg, H., Simons, R. & Basu, K. (2002) *Beyond Selfishness*, MIT Sloan Management Review, Vol 44.
- Myers Randy (April 2005) Corporate Governance ensuring ethical effectiveness, *Accountancy Ireland*, Apr 2005; 37, 2: ABI/INFORM Global, p.56
- Nobes, Christopher & Parker, Robert (2006) *Comparative International Accounting*. Prentice Hall, Nionde upplagan.
- Noteringar (2006) Enrons fall gav dyr SOX – som blivit billigare!, *Balans*, Nr 6-7 2006 sid 7.
- Noteringar (2006) Företagen rapporterar allt fler ekonomiska brott, *Balans*, Nr 1 2006 sid 11.
- Noteringar från Regeringen (2005) Skärpt straff för bokföringsbrott, *Balans*, Nr 1 2005 sid 5.
- Precht Elisabeth (2006) Förenklingar för mindre företag, *Balans*, Nr 4 2006 sid 20-21.
- Precht Elisabeth (2006) Internkontroll, är som en tom ram- den måste fyllas ut med regler och anvisningar, *Balans*, Nr 1 2006 sid 14-16.
- Puxty A.G, Willmott Hugh C., Cooper David J. & Lowe Tony (1987) *Modes of regulation in advanced capitalism: Locating accountancy in four countries*, *Accounting Organisations and Society*, Vol 12 pp 273-291.
- Rawls John, (1999) *En teori om rättvisa*, Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg.
- Rundfelt Rolf (2001) "Är det tillåtet att bryta mot årsredovisningslagen?", *Balans*, Nr 11 2001 sid 51-52.
- Rydström Erik (1979) Är det något fel på den traditionella företagsekonomi? *Balans*, Nr 3 1979 sid 22.
- Sjöö-Mårtenson (1979) Vinst vad är det? *Balans*, Nr 6 1979 sid 23.
- Strauss Anselm, Corbin Juliet (1990) *Basic of Qualitative Research – Grounded Theory Procedures and Techniques*, SAGE Publications, Inc., California.
- Streeck Wolfgang och Schmitter C. Philippe (1985) *Private Interest*

- Government*, SAGE Publications Inc., London, sid 1-29.
- Trehörning Per (1995) Det våras för kampen mot ekonomiska brott, *Balans*, Nr 4 1995 sid 12 ff.
- Töllborg Dennis (2005) Regler eller juridik? *En lärobok i rättskunskap om varför*, Författaren och studentlitteratur 2005, Lund, Första Upplagan.
- Weber Max (1983) *Ekonomi och samhälle – förståendesociologins grunder*, Argos, Lund.
- Wells Joseph T (2004) Small Business, Big Losses, *Journal of Accountancy*, December numret 2004 online version sid 1-11.
- Wennberg Inge (1989) ”Laglöshet härjar i börsbolagen”, *Balans*, Nr 1 1989 sid 16.
- Wennberg Inge (2002) Vad är bokföringsbrott, författare, *Balans*, Nr 2 2002 sid 20-23.
- Willmott C. Hugh (1985) Setting accounting standards in the UK: the emergence of private accounting bodies and their role in the regulation of public accounting practice, *Private Interest Government*, SAGE Publications Ltd, London, 1985 sid 44-71.
- Wood Greg (2002) A Partnership Model of Corporate Ethics, *Journal of Business Ethics*, Nr 40 2002 sid 61–73.

Muntliga källor:

- Albertsson Nils, Auktoriserad revisor, SET Revisionsbyrå. Personlig intervju den 5 december 2006
- Atteryd Lennart, Konkursförvaltare, Vinge. Personlig intervju den 30 november 2006.
- Cruce Magnus, Kriminalinspektör, Ekobrottsmyndigheten i Malmö. Personlig intervju den 11 december 2006.
- Gyland Christina, Universitetsadjunkt, Lunds Universitet. Personlig intervju den 14 december 2006.
- Hansson Per G, Vice chefsåklagare, Ekobrottsmyndigheten i Malmö. Personlig intervju den 1 december 2006.
- Hellbäck Nils Olof, Konkursförvaltare, Glimstedts. Personlig intervju den 29 november 2006.
- Henningsson Christer, Ekonom, Ekobrottsmyndigheten i Malmö. Personlig intervju den 11 december 2006.
- Holm Gertrud, Chefsåklagare, Ekobrottsmyndigheten i Malmö. Personlig intervju den 1 december 2006.
- Hybelius Jan-Anders, Advokat, Hybelius Advokatfirma. Personlig intervju

4 december 2006.

Jakobsson Olof, Universitetsadjunkt, Lunds Universitet. Personlig intervju den 14 december 2006.

Jonsson Christer, Revisor, Öhrlings PriceWaterhouseCoopers. Personlig intervju den 29 november 2006.

Karlsson Anita, Revisor, Ernst and Young. Personlig intervju den 15 december 2006.

Leifland Joakim, Revisor, BDO. Personlig intervju den 15 december 2006.

Pettersson Per-Arne, Revisor, Deloitte. Personlig intervju den 7 december 2006.

Salomonsson Stefan, Kriminalinspektör Ekobrottsmyndigheten i Malmö. Personlig intervju den 11 december 2006.

Torstensson Anders, skattebrottsutredare på skattebrottsenheten, SKV, i Malmö. Personlig intervju den 15 december 2006.

Elektroniska källor:

Brottsförebygganderådets hemsida (2006-11-07)

<http://statistik.bra.se/solwebb/action/anmalda/urval/sok>

Deloitte's hemsida (2006-11-16)

<http://www.deloitte.com/dtt/article/0,1002,sid%253D38877%2526cid%253D85054,00.html>

Ekobrottsmyndighetens hemsida (2006-11-07)

http://www.ekobrottsmyndigheten.se/templates/Page_721.aspx

http://www.ekobrottsmyndigheten.se/templates/Page_706.aspx

http://www.ekobrottsmyndigheten.se/templates/Page_708.aspx

http://www.ekobrottsmyndigheten.se/templates/Page_722.aspx

http://www.ekobrottsmyndigheten.se/templates/Page_8.aspx

Ekonomisk brottslighet av Isabella Canow och Lars Korsell (2006-11-16)

http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Ekonomisk%20brottslighet&url=/dynamaster/file_archive/041221/932258db8466c9078a32bfe7d2c2970f/ekobrott.pdf

Nationalencyklopedins hemsida (2007-01-06)

http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_sect_id=164920&i_history=1

http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=258830&i_word=oral

Wennberg Inge (2003) För lite hänsyn till risk och osäkerhet i redovisningen, *Balans*, Nr 1 2003 sid 16-19.

Figurförteckning

Figur 1- Litteraturgenomgång – etapp 1, Källa: Egen modell, sid 12

Figur 2 - Regulation of financial reporting, Källa: Puxty et al (1987) sid 18

Figur 3 - Tolkningar av andra principen, Källa: Rawls (1999) sid, sid 22

Figur 4 - Litteraturgenomgång – etapp 2, Källa: Egen modell, sid 25

Figur 5 - Teoribildningen, Källa: Egen modell, sid 40

Figur 6 - Upplägg resultatredovisning, Källa: Egen modell, sid 57

Figur 7 - Handlingsmatris, Källa: Egen modell, sid 84

Figur 8 - Ekobrotts utredningsprocess, Källa: Egen modell, sid 103

Bilaga 1

Konkursförvaltare

Nils-Olof Hallbäck, *konkursförvaltare på Glimstedts advokatfirma*, i Lund

- Utbildning; polisskola, tingsmeritering och utbildad jurist.
- Bedrägeriroteln 4 år, advokatbranschen i 30 år
- Jobbar dagligen med konkurser och har under sitt yrkesliv hanterat ungefär 2000-3000 konkursutredningar där cirka var femte leder till en anmälan av bokföringsbrott.

Lennart Atteryd, *konkursförvaltare på Vinge advokatbyrå*, i Malmö

- Utbildad jurist på Lunds universitet
- Jobbat på Vinge advokatbyrå i 22 år
- Han hanterar ofta fall med obestånd och har sammanlagt utrett cirka 750 konkurser.

Revisorer

Christer Jonsson, *auktoriserad revisor på Price WaterhouseCoopers*, i Lund

- Utbildad ekonom
- Har arbetat 24 år inom revisionsbranschen
- har erfarenhet från konkursutredningar, obeståndsfrågor och som särskild granskningsman i vissa sammanhang, exempelvis hur bokföringen är skött och inom förbjudna lån. Ofta uppdrag från konkursförvaltare. Av hans 100 konkursutredningar är siffran mindre än 10 % som anmäls för bokföringsbrott

Nils Albertsson, *auktoriserad revisor på SET*, i Malmö

- Utbildad ekonom
- Har arbetat 15 år inom revisionsbranschen
- Har utrett konkurser för konkursförvaltare i 15 år

Per-Arne Perttersson, *auk. revisor, revisionschef på Deloitte*, i Malmö

- Utbildad ekonom på Lund universitet
- Jobbar sedan 22 år i revisionsbranschen
- Han har vid ett antal tillfällen under sitt yrkesliv stött på oegentligheter i räkenskaperna

Joakim Leifland, *godkänd revisor på BDO*, i Malmö

- Utbildad ekonom
- Jobbat på BDO i 19 år
- Stött på ett antal bokföringsbrott vid framförallt konkursutredningar som han varit med att behandla

Karl Englund, *godkänd revisor på Ernst and Young, i Malmö*

- Utbildad ekonom
- Jobbat inom revisionsbranschen i 12 år
- Har stött på ett antal brott, framförallt vid konkursutredningar

Ekobrottsmyndigheten, EBM, i Malmö

Per G Hansson, *vice chefsåklagare*

- Utbildad jurist, suttit i ting som notarie i 2,5 år, varit hovrättsfiskal samt arbetat på åklagarmyndigheten i Eslöv.
- Arbetat med ekobrottsutredningar sedan 1995 och på EBM sedan dess start 1998
- Har 11 års erfarenheter av arbete med ekonomisk brottslighet

Gertrud Holm, *chefsåklagare*

- Utbildad jurist
- Har jobbat som åklagare i 33 år
- Har jobbat specifikt med ekonomisk brottslighet i 11 år. Arbetar med anmälningar som kommer in från konkursförvaltare, revisorer och skatteverket. Även en del tips från allmänheten behandlas

Magnus Kruse, *kriminalpolis*

- Utbildad Polis som kompletterats med ett flertal vidareutbildningar. Är även miljöpolis
- Arbetat som kriminalpolis i 32 år
- Har jobbat med ekonomisk brottslighet i 11 år och på EBM sedan dess start 1998.

Krister Henningsson, *kriminalpolis*

- Utbildad Polis
- Arbetat som polis i 38 år
- Jobbat specifikt med ekobrott i 10 år

Stefan Salomonsson, *ekonom*

- Utbildad ekonom på Lunds universitet
- Har arbetat inom ekonomiområdet i 30 år. Har erfarenheter från mindre företag, konsultbranschen och skatteverket innan han kom till EBM
- Jobbar med granskningar av räkenskaper vid misstänkta fall av ekonomisk brottslighet efter att anmälningar kommer in från revisorer, skatteverket eller konkursförvaltare

Skatteexperter

Anders Torstensson, *utredare vid skattebrottsenheten på SKV, i Malmö*

- Utbildad ekonom med en påbyggd polisutbildning
- Har arbetat på skatteverket 20 år och på skattebrottsenheten i 7 år
- Jobbar dagligen med skattebrottsutredningar

Chistina Gyland, *universitetsadjunkt, Lunds Universitet*

- Arbetar vid Handelsrättsliga Institutionen vid Lunds universitet
- Jobbat på skatteverket i 19 år

Olof Jacobsson, *universitetsadjunkt, Lunds Universitet*

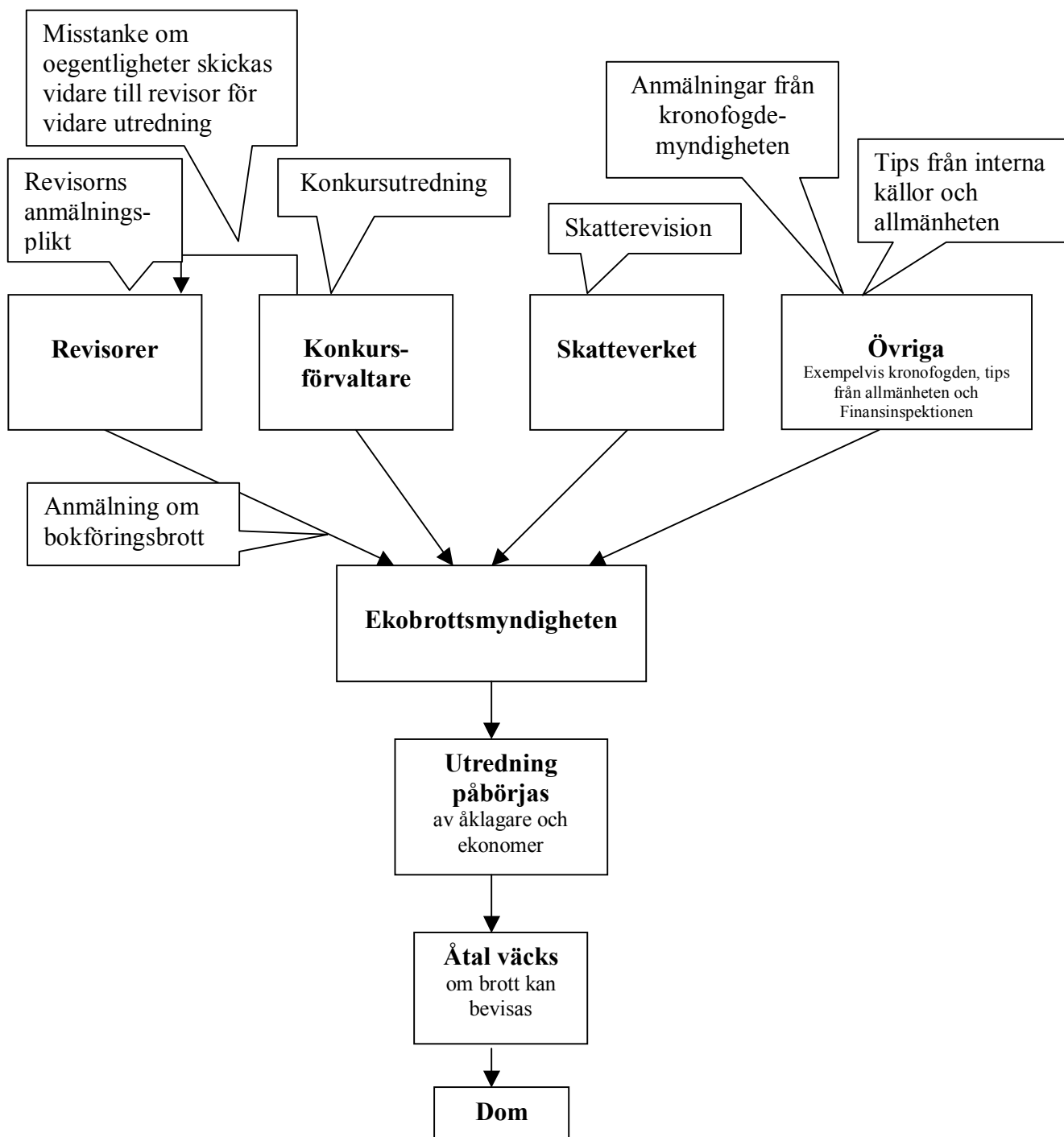
- Utbildad jurist
- Arbetar vid Handelsrättsliga Institutionen vid Lunds universitet

Advokat

Jan-Anders Hybelius, *advokat på Hybelius Advokatfirma, i Malmö*

- Utbildad jurist
- Har jobbat inom branschen i 30 år, är advokat sedan 22 år tillbaka
- Har jobbat med brottsmål inklusive bokföringsbrott i närmare 20 år, verkar då som försvarare till gärningsmännen.

Ekobrotts utredningsprocess:

Figur 8 – Ekobrotts utredningsprocess
Källa: Egen modell

Bilaga 2

INTERVJUFRÅGOR

1. Vilka erfarenheter har Ni inom ämnet bokföringsbrott?
2. Hur har Ni tidigare varit i kontakt med bokföringsbrott?
3. Vilka brott ser Ni som de mest förekommande brotten inom bokföring? D v s vad är det främsta brottet och hur utförs det?
4. Vem utför vanligen brotten? Närmare bestämt inom vilken bransch, vilken typ av person, position inom företaget, företagsstorlek o s v.
5. Kan Ni se någon trend såsom exempelvis hur många brott som begås, vilken typ av brott o s v.
6. Hur ser ni på utvecklingen av bokföringsbrott i framtiden?
7. När utförs brotten? Exempelvis i låg- högkonjunkturer.
8. Hur ser ni på dagens mörkertal?
9. Vem anses stå för den största tillsynen?
10. Vad anser ni om lagen och dess påföljder?
11. Vilken tror ni är det största anledningen till varför människan utför bokföringsbrott? Motivera!